

820.

POLITIikkaA JA POLITIIKAN TIEDETTÄ
- TULKINTA DAVID HUMEN POLITIIKKASANASTON
MERKITYKSISTÄ

OILI PULKKINEN
VALTIO-OPIN JA
YLEISEN HISTORIAN
PRO GRADU
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOSSA
HUHTIKUU 1998

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta
HUMANISTINEN

Laitos
HISTORIAN LAITOS

Tekijä Pulkkinen Oili Annikki

Työn nimi Poliitikkaa ja politiikan tiedettä - tulkinta David Humen politiikkasanaston merkityksistä

Oppiaine Yleinen historia

Työn laji Pro gradu

Aika Huhtikuu 1998

Sivumäärä 93

Tiivistelmä - Abstract

Tässä työssä tarkastelen käsitehistoriallisen metodin avulla politiikkasanaston käyttöä 1700-luvulla. Tutkimuksessa tulkitaan David Humen käsitystä politiikan oppialasta, sen rajoista, alasta ja luonteesta. Samalla määritetään adjektiivia poliittinen, sen käyttöä ja siihen sisältyviä merkityksiä. Myös poliitikkoa ja siihen rinnastettavissa olevia ilmauksia on määritetty.

Luonnontieteiden kehitys ja maailmankuva näkyivät myös politiikan tieteessä. Hume pohti luonnontieteellisten metodien soveltamisen mahdollisuutta ihmistieteisiin ja niin myös politiikan tieteeseen. Keskeinen ongelma oli aika, ja erityisesti historiallisen tiedon soveltaminen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Hume näki luonnontieteen toisaalta mahdollisuutena, toisaalta hän pohti skeptikkona universaalien luonnonlakien todenperäisyyttä. Tämä ongelma välittyi myös politiikan tieteeseen.

Humen teksteissä näkyi myös politiikan sektorin muuttuminen, naiset ja talous olivat saaneet julkisen ja poliittisen merkityksen. Klassisen Kreikan politiikan rajat olivat muuttuneet. Hume reflektoi 1700-luvun politiikan tiedettä erilaisiin poliittisen tiedon traditioihin. Samalla tuli ilmi Humen rooli politiikan opettajana, teoreetikkona ja osin myös praktikkona suhteessa politiikkaan.

Asiasanat Hume David, poliitikka, politiikan tiede, poliittinen.

Säilytyspaikka Historian laitos

Muita tietoja Valtio-opin sivulaudatur työ

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. KÄSITEHISTORIALLISET KATKOKSET SUHTEESSA TUTKIMUSKYSYMYKSEEN	3
1.2. FILOSOFI JA VALISTUS TUTKIMUS- KYSYMYKSEN TAUSTALLA	8
1.3. LÄHTEET	10
1.3.1. ALKUPERÄISLÄHTEET JA AIKALAIS- LÄHTEET	10
1.3.2. TUTKIMUSTILANNE JA KIRJAL- LISUUS	12
1.4. KÄSITEHISTORIALLINEN LÄHESTY- MISTAPA	14
2. POLITIIKAN ERI MERKITYKSISTÄ	19
2.1. SANAKIRJOJEN POLIS-SANASTO	19
2.2. POLITIIKKA JA POLIITTINEN HUMEN TEKSTEISSÄ	24
2.3. POLITIIKAN NÄKÖKULMA	27
2.4. POLIITTISEN KÄSITTEEN RAJOILLA	29
3. POLIITTISEN JA EI-POLIITTISEN RAJA HUMEN SILMIN	30
3.1. TALOUDEN POLITISOITUMINEN	30
3.2. NAISTEN JA KODIN PIIRIN POLIIT- TISET MERKITYKSET	34
4. POLIITIKOT JA POLIITTISET KIRJOITTAJAT	37
4.1. POLIITIKKO	37
4.2. VALTIOMIES JA RUHTINAS	38
4.3. POLIITIKKO - MORAALINEN KASVATTAJA	41

4.4. POLIITTINEN KIRJOITTAMINEN JA JA RETORINEN NÄKÖKULMA	46
4.5. POLITIKOINTIA VAI POLITIIKAN OPETTAMISTA	49
5. POLITIIKKA JA TIETÄMINEN	56
5.1. TIETEELLISEN TIEDON MERKITYS POLITIHKASSA	56
5.2. TULEVAISUUDEN EPÄVARMUUS	58
5.3. TIETEELLINEN KÄSITTEISTÖ J A AIKA	63
5.4. HISTORIAN ASEMA POLITIIKAN TIETEESSÄ	73
6. POLITIIKAN TIETEEN ALA	82
6.1. POLITIIKAN TIETEEN SEKTORI	82
6.2. POLITIIKKA JA MUUT TIETEET	85
6.3. POLITIIKAN TIEDE VAI POLITIIKAN TAITO	89
7. LOPUKSI	90
LÄHTEET	

1. JOHDANTO

Arkisena ilmauksena 'politiikkaa' käytetään intuitiivisesti, jokainen olettaa tietävänsä mitä politiikka on. Jo suomen kielen sanakirjoja tarkastelemalla paljastuu käsitteen monimerkityksisyys. Sanakirjamääritelmien mukaan politiikka olisi valtioon ja yhteiskuntaan liittyvien kysymysten ratkaisuun tähtäävää toimintaa, toiseksi politiikka voidaan ymmärtää poliittisen subjektin noudattamaksi toimintaperiaatteeksi ja kolmanneksi ilmaus merkitsisi erityistä toimintaa tai valtiota koskevaa tiedettä. Puhetilanteissa politiikka saa erilaisia merkityksiä yhteisten asioiden hoidosta, presidenteistä, ministereistä, kansanedustajista ja vaaleista pelaamiseen ja omien etujen tavoitteluun. Politiikka ei ole annettu ilmiö, sanan merkitykset vaihtelevat puhujan ja tilanteen mukaan.

Usein vedotaan Aristoteleeseen, kun halutaan määritellä, mitä politiikka olisi; tällöin tavallisesti viitataan *Ta politikà* -teoksen käsityksiin hallitsemistavoista ja yhteisten asioiden hoidosta. Tarkasti käännettynä Politiikka merkitsi kuitenkin oppialaa samoin kuin Etiikka ja Metafysiikkakin. Se oli 'oppi poliksesta', siitä miten kansalaisten väliset suhteet olisi poliksessa järjestettävä. Kreikkalaisille toiminta poliksessa ei ollut politiikkaa. Aristoteleen Politiikka edusti kuitenkin vain yhtä 'politiikasta' kirjoittamisen traditiota. Toisen tradition muodostivat sofistit eli puhetaidon opettajat. He opettivat, kuinka vaikuttaa puhumalla kansalaiskokouksissa. Heille 'politiikka' merkitsi suostuttelua, vakuuttelua ja argumentointia. Politiikan ilmiö olisi muuttunut keskiajalle tultaessa, koska 'polis' katosi feodaalijärjestelmän myötä. Politiikka oppialan merkityksessä säilyi¹

---

¹ Esim. Palonen 1988a, 137; Historisches Wörterbuch der Philosophie 1989, hakusana Politik.

Vielä 1600-luvulla ei politiikka ollut erillinen ilmiö, vaan sitä määrittivät juridisen, moraalisen ja teologisen sektorit.² Humea koskeva tutkimuskin lähtee siitä oletuksesta, että 1700-luvulla politiikka olisi yhä niin tiiviisti yhteydessä oikeuskäsityksiin, moraaliin, etiikkaan ja tieteenfilosofiaan, ettei politiikkaa itsenäisenä sektorina tai ilmiönä voi profiloida. Oma lähtökohtani on päinvastainen. Pyrin rajaamaan politiikkaa muista ilmiöistä ja sektoreista siltä osin kuin se on politiikka sanaston käytön perusteella mahdollista. Hume ei itse määritellyt, mitkä hänen teoksistaan olivat poliittisia ja mitkä ei-poliittisia, mutta teksteissään hän kyllä rajaa politiikan sektoria ja profiloii politiikan ilmiötä.

Tutkimukseni käsittelee polis-sanaston käyttöä 1700-luvun puolella välissä, jolloin englannin kielessä oli kolme 'politiikkaa' tarkoittavaa ilmausta: 'politics', 'policy' ja 'polity'. Ilmaukset 'politicking', 'make politics', 'politicize', 'politicization' ja 'politism' muodostuivat englannin kieleen myöhemmin. Sanakirjamäärittäminä 'politics' merkitsisi joko 'politiikkaa' yleisessä merkityksessä tai tiedettä, 'polity' merkitsisi valtion politiikkaa ja 'policy' viittaisi noudatettuun toimintaperiaatteeseen. Jos haluttiin korostaa, että tarkoitettiin politiikan tiedettä, käytettiin ilmausta 'political science'. Näin yksikertainen lukutapa ei kuitenkaan ilmaise paljoakaan siitä, miten politiikka tutkittavana aikana ymmärrettiin.

---

² Condren 1994, 4-6, 27, 34-36.

1.1. KÄSITEHISTORIALLISET KATKOKSET SUHTEESSA TUTKIMUSKYSYMYKSEEN

Tutkittavat tekstit ovat ilmestyneet vuosien 1739-1788 välisenä aikana. Samanaikaisesti tapahtui poliittisessa ajattelussa ja poliittisten käsitteiden merkityksissä merkittäviä muutoksia. Poliittista kirjoittelua leimasi 'polite literatin', sivistyneistön, vaatimukset kohteli-aasta ja sivistyneestä julkisesta keskustelusta. Aristoteellinen näkemys politiikan, talouden ja moraalien yhtenäisyydestä murtui vähitellen. J. G. A. Pocockin mukaan skotlantilainen valistus ja sen taloutta koskeva ajattelu merkitsi klassisen republikanismin murtumista. Suhtautuminen talouteen ja taloudelliseen yritteliäisyyteen muuttui; kansalaiselle oli sallittua toimia myös talouden alalla, se ei enää merkinnyt korruptoitumista. Valtiotaidollinen opaskirjallisuus hävisi; Adam Smithin kirjoituksia fysiokraatteja vastaan on pidetty viimeisinä opastekeinä siitä, miten tulisi hallita oikein. Modernin kansalaisyhteiskunnan juuria on etsitty skotlantilaisesta valistuksesta, ilmausta 'civil society' on kuitenkin käytetty 1700-luvulla erilaisissa merkityksissä kuin 1800-luvulla. Kuitenkin 1700-luvun skotlantilaisesta valistuksesta alkoi sosiaalisuuden nousu, joka Hannah Arendtin mukaan merkitsi klassisen politiikan murtumista, sikäli kun antiikin ja Aristoteleen politiikka on ymmärrettävissä osallistumiseksi poliiksessa.³ Poliitiikan olisivat korvanneet massoihin kohdistuneet hallitsemisen tekniikat.

---

³ Esim. Pocock (1985) 1986,1988, 42. Arendt käsittelee teoriaansa antiikin politiikan merkityksestä ja sen häviämisestä 1700-luvulla saksankielisessä teoksessaan *Vita Activa* (1958). Klassinen politiikka olisi hävinnyt sosiaalisuuden noustessa. Arendtin teoria käsittelee ajanjakson antiikista nykypäiviin, siksi sen luotettavuutta historiallisen tutkimuksen lähteenä tai lähtökohtana saatetaan kenties epäillä. Tällaisen "politologisen" teorian perustana ovat kuitenkin samat alkuperäislähteet kuin perinteisessä historian tutkimuksessa. Voidaan sanoa, että Arendt tarkasteli historiaa laajemmasta aikahorisontista ja spesifimmästä näkökulmasta kuin tiettyä rajattua aikaa tarkasteleva historioitsija. Erilainen aikahorisontti mahdollistaa erilaiset tulkinnat. Historiantutkimuksessa painotetaan enemmän aikalaisymmärryksen saavuttamista, kun taas "yhteiskuntatieteellisessä" tutkimuksessa korostuu aikaan sidotun muutoksen ymmärtäminen sinänsä, ei aikalaisien käsitykset muutoksesta.

Reinhart Koselleckin mukaan saksalaisella kielialueella tapahtui 1750-1850 kokonaisvaltainen yhteiskunnallisten ja poliittisten käsitteiden merkitysten muutos. Kyseistä ajanjaksoa hän nimittää satula-ajaksi. Satula-aikana osa käsitteistä olisi säilyttänyt vanhan merkityksensä, mutta osa olisi saanut uusia merkityksiä. Uusia käsitteitä olisi myös syntynyt. Käsitteet olisivat demokratisoituneet, ideologisoituneet ja politisoituneet. Poliitiikan kielessä staattiset käsitteet olisi korvattu aikaan sidotuilla liikekäsitteillä. Muutos merkitsi myös sitä, että tietoisuus ajasta kasvoi; nykyisyys, menneisyys ja tulevaisuus erotettiin toisistaan. Prosessia kutsutaan temporalisoitumiseksi.⁴ Satula aikana, osana temporalisoitumisprosessia, 1800-luvun alkupuoliskolla politiikan käsite saa uuden sisällön, kun oppialan ilmauksesta tuli erityistä toimintaa kuvaava ilmaus, tosin politiikan oppiala merkitys on säilynyt toimintakäsitteen rinnalla. Prosessi on horisontinvaihdos, ilmiö ymmärretään uudesta näkökulmasta.⁵

Omassa työssäni tutkin sitä, miten edellä mainitut muutokset näkyivät David Humen politiikan ilmauksissa. Humen kirjoituksissa on mahdollista nähdä talouden ja politiikan välillä tapahtunut muutos. Humea ei varsinaisesti pidetä sosiaalisuuden filosofina, Humen käsitys politiikasta ei ollut moraalinen ja sosiaalinen, vaan yksilöllinen. Valtiotaidon traditiosta ja tekniikasta on vielä merkkejä David Humen tuotannossa. Satula-aika-teen sopivuutta englanninkieliseen ajatteluun ei ole kovinkaan paljon pohdittu, mutta se voidaan asettaa tutkimuksen taustakysymykseksi. Voidaan olettaa, että temporalisoitumista tapahtui myös englantilaisella kielialueella ja on oletettavissa, että temporalisoituminen näkyi

---

⁴ Esim. Palonen 1993, 6-7; Palonen 1997, 127; Richter 1995, 36-38.

⁵ Esim. Palonen 1985, 12, 21.

jollakin tavalla politiikassa käytetyssä kielessä. Suhtautan Humen politiikan käsitystä politiikasta politiikan horisontinvaihdosteeseen suhteen.

Lopputyössäni tutkin David Humen käsitystä politiikasta. Pyrin erottelamaan ja analysoimaan Humen polis-sanaton käyttöä ja määrittelemään sitä kautta poliittista ja politiikan sektoria. Skotlantilaiseen valistukseen on usein liitetty näkemys siitä, että politiikkaa tulisi tarkastella erillisenä tieteenä. Käsitys perustuu Humen esseeseen *That Politics May be Reduced to a Science*. Siinä hän pohti poliittisten väitteiden, tai kuten hän kirjoitti aksiomien, pysyvyyttä. Lisäksi Adam Fergusonin Edinburghin yliopistossa aikaisemmin pitämät luennot julkaistiin 1792 kaksiosaisena, laajennettuna teoksena *Principles of Moral and Political Science*. Pyrin identifioimaan Humen käsitystä siitä, mitä on 'political science', miten luonnontieteen menetöt empirismi, induktio ja deduktio näkyivät politiikan tieteessä, ja miksi luonnontieteellistä kieltä yleensä käytettiin politiikasta kirjoitettaessa. Pyrin vastaamaan siihen, miksi politiikasta pitää tietää, ja miten politiikasta voi tietää. Kolmanneksi määritän David Humen suhteen politiikkaan ja miten hän sen ilmaisi.

Olen kiinnostunut siitä, millaisia merkityksiä ilmaukset 'politics' tai 'politicks', 'political', 'political science', 'political art' ja 'writing political questions' saavat. Sanakirjan mukaan muodoilla 'politics' ja 'politicks' ei ole eroa, vaan kysymys olisi vanhahtavasta kirjoitusasusta, ja Skotlannissa puhutun kielen murteellisuudesta. David Hume käytti harvoin politiikasta muotoa 'policy', ja 'politya' hän ei käyttänyt lainkaan, vaikka tutkimuskirjallisuuden mukaan hän loi 'politya'.⁶ Poliikka toiminnan käsitteenä rajautuu tutkimuksestani,

koska sellaisia ilmauksia, jotka voitaisiin suomentaa poliitikoimiseksi, politisoitumiseksi tai politisoimiseksi, ei myöskään Humeen teksteissä ole. Vaikka Hume kuvasikin toimintaa, jota voidaan pitää 'politikointina', hän ei itse kutsunut sitä 'politikoinniksi'. Joskus harvoin hän käytti ilmausta 'in political view' tai sille rinnasteisia muotoja; tutkin myös näiden merkitystä. 'Polite' ja 'politeness' olivat niin ikään Humella harvinaisia ilmauksia, vaikka maltillisuus olikin keskeistä hänen ajattelussaan. Kun polite-ilmauksia käytettiin poliittisissa merkityksessä, niillä viitattiin julkisen keskustelun tapaan.

Ajatus siitä, että tutkimus on aina tulkintaa, korostuu klassikotutkimuksessa. Oma tutkimukseni pyrkii esittämään uuden näkökulman jo moneen kertaan luettuihin ja tulkittuihin teksteihin. Käyn myös keskustelua aikaisemman tutkimuksen kanssa, esitän uusia tulkintamahdollisuuksia ja pyrin perustelemaan ne. Humeen tieteen filosofiaa ja politiikan tieteen filosofiaa on tutkittu - niukasti tosin - joko newtonilaisuuden tai skeptismin näkökulmasta. Itse kontekstualisoin Humea myös muihin politologian traditioihin. Traditioiden nimeäminen ja rajaaminen on tutkimuksen politiikkaa. Omassa työssäni merkityksellisiä ovat aristoteellinen, retorinen ja valtiotaidon / hallitsemisen taidon traditiot. Oppialan perinne viittaa Aristoteleen *Politiikka* teokseen, joka merkitsee oppia poliiksesta eli siitä, kuinka poliiksen sisäiset kansalaisten väliset suhteet oli järjestettävä. Aristoteleelle politiikka ei ollut politiikan tekemistä vaan oppiala. Antiikin aikana nähtiin filosofisen politiikan teorian vastakohtana retorinen politiikan teoria.⁷ Oppiala pyrki löytämään totuudellisia ideoita. Retorista suuntausta edustivat sofistit, puhetaidon opettajat, jotka pyrkivät

---

⁶ Esim. Whelan 1985, 192.

⁷ Esim. Palonen 1997, 128.

opettamaan, kuinka vaikuttaa kansalaiskokouksissa. Ero retoriikan ja filosofisen tiedon välillä säilyi pitkään. Valtiotaidon traditio oli opetustraditio, jossa näennäisesti ulkopuolinen neuvonantaja kertoi valtaan pyrkivälle tai hallitsijalle, kuinka tämä saisi lisää valtaa tai pystyisi säilyttämään sen. Valtiotaito oli hallitsemisen taitoa. Machiavellin Ruhtinas on valtiotaitokirjallisuuden klassikko. Hypoteesinani on, että vanhat traditiot olivat säilyneet ja näkyvät politiikan tieteessä tai Humen teksteissä. Samoin näkyivät uudemmat tieteelliset lähestymistavat, newtonilaisuus, Humen skeptismi ja 'science of man', yleinen ihmistiede, jossa luonnontieteen metodeja pyrittiin soveltamaan ihmistieteisiin. Toisaalta eri traditiot olivat muuttuneet, eli ne eivät esiintyneet täysin samanlaisina kuin aikaisempien ajattelijoiden teksteissä. Humen suhdetta luonnonoikeuden, 'natural law', traditioon on tutkittu runsaasti. Itse olen rajannut sen tutkimukseni ulkopuolelle, koska omasta näkökulmastani traditio on juridinen, sen käsitteistö on juridista. Luonnonoikeus ja luonnontila olivat kuitenkin 1700-luvun julkisen keskustelun teemoja.

Tutkimukseni on käsitehistorian ja politologian rajamailta. Pyrin ymmärtämään Humen politiikkasanaston merkityksiä, tutkin Humen filosofian ja politiikkasanaston suhdetta. Humen mielipiteistä tai filosofiasta sellaisenaan en ole kiinnostunut, elleivät ne identifioi politiikkaa tai politiikan tiedettä. Poliitiikan ja poliittisen profiloiminen on tutkimukseni tarkoitus.

Työni on kompromissi politologian käsitetutkimuksen ja historian tutkimuksen välillä. Asioiden esittämistapa ja kieli ovat käsitetutkimuksessa ja historian tutkimuksessa erilaisia. Käsiteanalyysissä voidaan huomioida lisäksi ilmauksen niitä merkityksiä, joista kirjoittaja ei välttämättä ole ollut tietoinen. Toinen oman tutkimukseni

esittämiseen liittyvä kielellinen ongelma oli tutkimukse-
ni esittäminen suomen kielellä, olisi ollut helpompaa
kirjoittaa tutkielma englanniksi. Yksi syy tähän on eng-
lannin kielen politiikkasanaston omaleimaisuus.

1.2. FILOSOFI JA VALISTUS TUTKIMUSKYSYMYSEN TAUS- TALLA

David Hume eli vuosina 1771-1776. Hume aloitti opintonsa
Edinburghin yliopistossa, mutta hän jätti ne 1725 tai
1726 valmistumatta, mikä oli tuolloin varsin yleistä, ja
opiskeli omatoimisesti oikeustiedettä. Hume tutustui
klassiseen filosofiaan, tieteelliseen ajatteluun, erityi-
sesti luonnontieteen kokeelliseen metodiin ja matematiik-
kaan. Hän perehtyi myös historiaan ja kirjallisuuteen.
Hän toimi Bristolissa virkamiehenä, kirjastonhoitajana
Edinburghissa ja Englannin suurlähettilään sihteerinä Pa-
riisissa sekä Skotlannin asioiden hoitajana Lontoossa.
Hän haki 1744-1745 Edinburghin yliopiston moraalifiloso-
fian professorin virkaa ja 1751-1752 Glasgown yliopiston
logiikan tai moraalifilosofian professorin virkaa, muttei
tullut valituksi.⁸

Humen tieteenfilosofian tutkimuksessa korostetaan hänen
tiedekäsityksensä yhtenäisyyttä. Humen mielestä ihmistie-
de oli kaiken tieteen perusta. Ajatus yleisestä ja psyko-
logiaa lähellä olevasta ihmistieteestä kuului aikakauden
tieteenfilosofiseen ajatteluun. Hume kehitti empirististä
tutkimusmetodia ja pyrki soveltamaan sitä myös moraalifi-
losofiaan. Kausaliteetti oli keskeinen osa empirististä
tieteenfilosofiaa. Empirismiin liittyi myös Humen tie-
teellinen skeptismi, jonka mukaan ilmiöt saattoivat seu-
rata toisiaan tai vain muistuttaa toisiaan olematta sil-

tikään yhteydessä keskenään. Tieteellisen skeptismin lisäksi tutkimuskirjallisuudessa puhutaan Humen maltillisesta skeptisistä, joka tarkoitti jokaisen ihmisen kriittistä ajattelutapaa; kenenkään ei tulisi sellaiseen hyväksyä etukäteen annettuja a priori-totuuksia.

Osa tätä maltillista skeptisismiä on Humen uskonnollinen skeptisismi, jumala oli a priori-oletus, jota ei voinut todistaa.⁹ Poliitiikassakin uskonto oli kielteinen ilmiö, koska se aiheutti kiistoja. Ajan tavan mukaan Hume nimitti katolisuutta taikauskoksi ja protestanttisuutta intoiluksi. Uskontoa ei kuitenkaan voinut jättää huomiotta, koska se oli syvällä ihmismieleessä. Hume uskoi, että hallitsijan tulisi kontrolloida uskontoa, kontrolli eliminoisi uskonnon aiheuttamaa epävarmuutta ja kiistoja. Vaikka Hume suhtautui kielteisesti myös aikansa puoluejakkoon, hänellä oli puoluejaonmukaisia mielipiteitä. Omas ta mielestään hän oli periaatteiltaan whig, mutta monissa käytännön kysymyksissä tory. Keskeistä oli, että politiikan olisi pitänyt olla sivistynyttä ja kohteliasta, keskustelua ja kirjoittelua; politiikka ei saanut olla poleemista.¹⁰

Valistus ei ollut aatteellisesti yhtenäinen liike. Humen ajattelussa valistus näkyi järjen korostamisena. Valistuksen aikana julkisen keskustelun merkitys kasvoi, keskustelua käytiin erilaisissa seuroissa, lehdistössä ja kirjallisuudessa.

---

⁸ Flew 1986, 6; Emerson 1995, 1-17; Norton 1993, 2; Haakonssen 1994, XXXI- XXXII. Ernest Mossner on kirjoittanut David Humen elämäkerran *The Life of David Hume*, Oxford 1980.

⁹ Biro 1993, 33-35; Fogelin 1993, 91; Penelhum 1993, 129; Rosenberg 1993, 71-81.

¹⁰ Gaskin 1993, 315; Haakonssen 1993, 206-208; Siebert 1990, 64, 134, 114-116.

1.3. LÄHTEET

1.3.1. ALKUPERÄISLÄHTEET JA AIKALAISLÄHTEET

Tutkimukseni ei ole perinteistä Humea käsittelevää tutkimusta eikä se ole perinteistä käsitehistoriaakaan; omassa tutkimuksessani Hume on tavallaan esimerkki siitä, kuinka politiikka on voitu ymmärtää 1700-luvulla. Yleensä käsitehistoriallinen tutkimus perustuu laajempaan primääri-lähteisiin. Pro gradun laajuuden huomioiden primäärilähteiden tiukempi rajausta oli kuitenkin tarpeen.

Päälähteinä käytän David Humen tuotantoa, joka käsittelee mitä erilaisimpia aiheita. Kirjallisen uransa hän aloitti tutkielmalla ihmisluonteesta, kolmiosainen esikoisteos *Treatise of Human Nature* ilmestyi vuosina 1739-40, ja sen osiin yksi ja kaksi kuuluva selitys *Abstract* ilmestyi 1740. *An Enquiry Concerning Human Understanding* ilmestyi 1748 ja *An Enquiry Concerning Principles of Morals* 1751. Hän kirjoitti kaiken kaikkiaan nelisenkymmentä esseetä vuosien 1741-52 välisenä aikana, kattavin esseekokoelma on *Essays, Moral, Political and Literary*.¹¹ Esseitä ilmestyi erilaisina kokoelmina ja versioina. Neljän laajan esseen kokoelma *Four Dissertations* julkaistiin 1757, kokoelma sisälsi seuraavat esseet *The Natural History of Religion, Of the Passions, Of Tragedy* ja *Of the Standard of Taste*. Kuusiosainen suurteos *History of England* ilmestyi vuosina 1754-1762. Postuumisti 1777 ilmestyivät lyhyt elämäkerta *My Own Life* ja monitulkintainen *Dialogues Concerning Natural Religion* 1778. Lisäksi on säilynyt kirjeenvaihto. Jo Humen elinaikana teoksista otettiin useita erilaisia painoksia, eikä hänen teoksistaan ole olemassa koottua kriittistä editiota.¹² Lukemieni eri edi-

---

¹¹ Hume ei eritellyt, mitkä esseistä olivat hänen mielestään poliittisia.

¹² Käyttämäni editiot lähdeluettelossa.

tioiden kohdalla ei ole eroja politiikkasanaston käytössä.

Skotlantilaiset valistusfilosofit eivät olleet yhtenäisen koulukunta, heidän ajatusmaailmansa ja sosiaalinen taustansa erosivat merkittävästikin toisistaan, ja tämä taas saattoi vaikuttaa yksittäistenkin ilmausten ja käsitteiden merkityksiin. Tämän vuoksi erotankin varsinaisen tulkinnan kohteena olevat tekstit ja muut aikalaislähteet. Muina aikalaislähteinä luen Adam Smithin ja Adam Fergusonin teoksia niiden systemaattisuuden vuoksi, tosin Adam Smith käyttää erittäin vähän politiikka-ilmauksia. Aikalaiskirjallisuudesta pystyy lukemaan esimerkiksi sitä, miten jonkin käsitteen etymologia on tunnettu tai ketkä olivat poliittisen ajattelun auktoriteetteja, ja miten heitä on tulkittu. Lisäksi käytössäni on ollut Samuel Johnsonin kokoama englannin kielen sanakirja vuodelta 1755. Vanhat sanakirjat eivät ole kielitieteellisen tutkimuksen tuloksia, vaan jotkut niiden määritelmistä syntyivät reaktiona poliittiseen tilanteeseen. Sanakirjojen avulla pyrittiin kenties tukemaan tekijän poliittisia näkemyksiä. Samuel Johnsonin kokoama sanakirja on traditio-naalinen poliittinen reaktio.¹³ Sanakirjojen tietylle ilmaukselle antamia merkityksiä voi kuitenkin pitää historiallisina esimerkkeinä kyseisen sanan käytöstä. Englannin kielestä on koottu historiallinen sanakirja Oxford English Dictionary.¹⁴ Erityisesti 1700-luvun poliittisen käsitteistön osalta OED ei ole kattava, yksistään sen perusteella ei voi tehdä tulkintoja. Tutkimuksessani OED on suuntaa antava lähde.

---

¹³ Richter 1995, 159.

¹⁴ Lyhennetty OED.

1.3.2. TUKIMUSTILANNE JA KIRJALLISUUS

Nykyään David Humesta on runsaasti tutkimuskirjallisuutta. Pitkään aikaan Hume ei erityisemmin kiinnostanut tutkijoita, häntä on pidettiin vaikeaselkoisena ja ristiriitaisena ajattelijana. Hume alkoi laajemmin kiinnostaa tutkijoita 1980-luvun puolella välissä. Koska Hume on nostettu filosofian suureksi klassikoksi, suurin osa sekä uudesta että vanhemmasta tutkimuskirjallisuudesta tarkastelee häntä filosofian ikään kuin valmiiksi asetetuista kysymyksenasetteluista. Humeen tieteenfilosofiaa, empirismia ja skeptisismiä sekä uskonnollista skeptisismiä on tutkittu laajasti. Uudempi tutkimus on monipuolistanut Humeen kuvaa ja nähnyt hänet osana omaa aikaansa. Historioitsijat ovat olleet kiinnostuneita hänen poliittisista mielipiteistään ja Englannin historiaa käsittelevästä teoksestaan.

Käsitehistorian näkökulmasta tehtyä politologista tutkimusta Humesta ei ole. Lingvistisiä tai käsitehistoriallisia tutkimusmetodeja ei Humea käsittelevässä tutkimuksessa ole käytetty. Tämä johtunee siitä, että Reinhart Koselleckin Begriffsgeschichte-tyyppistä käsitehistoriallista tutkimusta ei ole englannin kieliseltä alueelta juuri tehty. J.G.A. Pocock on kyllä tutkinut 1700-luvun poliittista ajattelua, ja hän ollut kiinnostunut taloudellis-poliittisesta keskustelusta. Pocockin käyttämää tutkimustapaa ei ole juuri sovellettu yhteen henkilöön, vaan poliittiset kielet ja diskurssit on identifioitu laajemmalla tutkimusmateriaalilla. Sen sijaan skotlantilaiseen valistukseen liittyvästä 'polite literatista', eli julkisen keskustelun luonnetta koskevasta diskurssista on uutta tutkimusta. Käsitehistoriallinen tutkimus ylipäätään on keskittynyt saksan ja ranskan kieleen tai eri aikakausiin kuin 1700-lukuun

Tutkimuskirjallisuudessakin on poliittisia käsitteitä käytetty ikään kuin ne olisivat ongelmattomia. Lukemastani Hume-tutkimuksesta ainoastaan tieteellisen skeptismin ja politiikan suhdetta tutkinut Laursen toteaa, että hän on käyttänyt politiikka-ilmausta useassa eri merkityksessä; politiikka on hänen tutkimuksessaan merkinnyt samaa kuin asenne, yhteiskunnallinen tila, toimintaperiaate, hallintoa koskeva toiminta, kansainväliset suhteet ja julkinen sektori.¹⁵ Käyttäessään kyseistä sanaa hän ei kuitenkaan määrittele, missä mielessä hän sitä käyttää; tulkinta politiikan merkityksestä jää lukijalle.

Political science -metaforasta on joitakin tutkimuksia olemassa, kuten Conniffin artikkeli *Hume's Political Methodology: A Reconsideration of "That Politics May Be Reduced to a Science"*. Sen ongelmana on erityisesti, että se keskittyy vain esseeseen *That Politics may be Reduced to a Science*. Kuitenkin Hume käyttää kyseistä metaforaa myös muissa teksteissään. Peter Miller teoksessaan *Defining Common Good* ja Robert McRay:n artikkeli *Hume as Political Philosopher* ovat lähinnä omaa tutkimuskysymystäni. Kumpikin pyrkii määrittämään politiikan tiedettä spesifistä näkökulmasta käsin. Millerin ongelmana on, että hän tarkastelee politiikan tiedettä pitkältä aikaväliltä ja kuitenkin lyhyesti. McRay taas lähestyy aihettaan tekstin ulkopuolelta, teoreettinen - käytännöllinen - dikotomian kautta, joka ei välttämättä esiinnykään Humen teksteissä samankaltaisena. Poliitiikan tiedettä koskeva tutkimus on lähtenyt siitä, että politiikan tieteen merkitys olisi itsestään selvä. Toisaalta tutkimus on pyrkinyt rakentamaan yhtenäistä kuvaa politiikan tieteen suhteesta Humen tieteenfilosofiaan, joko skeptismin tai empirismin suhteen, eikä tekstien paradokseja ole notee-

---

¹⁵Laursen 1992, 5. Laursen käyttää tässä politiikasta ilmausta 'politics'.

rattu. Tieteenfilosofiaa käsittelevästä tutkimuksesta käyttökelpoisinta on Whelanin *Order and Artifice*; hän pyrkii yhdistämään Humen skeptismin, empirismin, ihmiskäsityksen ja poliittista filosofiaa.¹⁶ Arnold J. Heidenheimer vertailee artikkelissaan *Politics, policy and Policy as Concepts in English and Continental Languages: An Attempt to Explain Divergences* englannin, ranskan ja saksan politiikka-sanastoja. Vaikka Heidenheimer ei ole historioitsija, hänen näkökulmansa on osittain historiallinen. Kari Palosen teesi politiikan käsitteen horisontivaihdoksesta saksan ja ranskan kielissä on tutkimukseni laajempaa taustana.

1.4. KÄSITEHISTORIALLINEN LÄHESTYMISTAPA

Tutkimukseni on politologian ja historian välimailta, käsitehistoriaa. Sanastot, käsitteet ja toistuvat ilmaukset ovat tarkastelun kohteena. Metodologisesti tutkimukseni edustaa suhteellisen uutta otetta alkuperäislähteisiin, ja siksi pidän tärkeänä esitellä tässä käyttämäni tutkimustapaa.

Politiikkaa voidaan tarkastella joko itsenäisenä sektorina tai ilmiönä. Toisaalta politiikkaa voi tarkastella analysoimalla minkä tahansa ilmiön poliittista merkitystä. Poliitiikalla ei ole mitään annettua merkitystä, olisi määriteltävä, mitä politiikalla kyseisessä yhteydessä tarkoitetaan.

Tässä työssä pyrin yhdistämään ja soveltamaan kahta tutkimustraditiota; Begriffsgeschichte -käsitehistoriaa ja Skinnerin käyttämää metodologiaa. Metodi on työväline,

---

¹⁶ Tutkimuksensa politiikkaa käsittelevässä loppuosassa Whelan lukee Humea Arendtin *Vita Activa*n kautta, siksi politiikan merkitys Humella määritetty arendtlaisittain alkamiseksi. Whelan ei ota ajallisia eroja huomioon.

jonka avulla pyrin ymmärtämään politiikasta kirjoittamista tutkittavana ajanjaksona.

Ilmiötä voidaan tutkimuksessa lähestyä kahdella eri tavalla; voidaan tutkia saman asian erilaisia ilmauksia tai voidaan tutkia saman ilmauksen erilaisia merkityksiä. Metodikirjallisuudessa näitä onomasiologiseksi ja semasiologiseksi metodiksi.¹⁷ Itse tutkin sitä, millaisia merkityksiä politiikkasanasto saa.

Vaikka käsitteen historia ei olekaan vain yhden käsitteen alkuperä ja muutokset, koska käsitehistoria tutkii käsitteen intentionaalista käyttöä ja hallitsemattomiakin merkityksiä sekä suhdetta muihin käsitteisiin, tulee käsitehistoriassa selvittää tutkittavan käsitteen etymologia, sekä genealogia, joka määrittelee ilmauksen suhdetta muihin ilmauksiin. Historiantutkimuksessa tätä peilataan tutkittaviin teksteihin; miten käsitteen historia on ymmärretty tutkittavan aikakauden teksteissä. Tutkittavissa lähteissä ilmausta voidaan käyttää uusissa merkityksissä, joiden ymmärtämiseksi on pyrittävä löytämään sanan rinnakkaiset ja toisaalta vastakkaiset ilmaukset. Näin selvitetään tutkittavan käsitteen tai käsitteistön suhde muihin käsitteisiin tutkittavassa tekstissä.¹⁸ Työssäni näiden luokitusten lukeminen ja tulkitseminen tekstistä rajaa politiikan alaa. Omassa tutkimuksessani politiikka on erityisesti sitä, mitä politiikaksi nimitetään.

Tutkimukseni aluksi poimin alkuperäismateriaaleista kaikki politics- ja policy-ilmaukset ja niiden johdannaiset. Seuraavaksi tutkin näiden ilmausten tekstiympäristöjä, niissä esiintyviä luokituksia ja käsitteistöjä, kuten science-ilmauksia. Tämän perusteella pyrin määrittelemään ja identifioimaan politiikkaa, tulkitsemaan politiikan

---

¹⁷ Esim. Richter 1995, 47.

¹⁸ Farr (1989), 1995, 38-40; Palonen 1988b, 31-34.

ilmauksia käsitteinä. Kiinnitin huomiota politiikka sanastoon liittyviin toistuviin metaforiin ja retoriikkaan, sekä esittämiseen.¹⁹ Yksi tällainen metafora on kirjoittaminen.

Tulkinnan kannalta ei ole yhdentekevää, miten tutkittavia tekstejä luetaan. Tulkinta tekstin merkityksestä vaihtelee sen mukaan, luetaanko kirjoittajan tuotantoa yhtenä kokonaisuutena vai tulkitaanko teokset erillisinä, itsenäisinä kokonaisuuksina. Teosten merkittävyysarviointi vaikuttaa myös; usein on tapana korostaa ns. pääteoksia. Itse luen Humen tekstejä yhtenä kokonaisuutena, ja myös vähemmän tunnetut tekstit ovat tärkeitä, mikäli niissä esiintyy politiikkasanastoa. Tulkinnan kannalta on otettava huomioon se, että tutkittavat tekstit kuuluvat erilaisiin kirjallisuustraditioihin; "filosofiset" teokset, Englannin historia ja esseet ovat retorisesti erilaisia. Esseet muodostavat oman kokonaisuutensa; niiden tavassa ilmaista asioita on samankaltaisuuksia, ja esseitä voikin lukea tutkimusprosessin kuluessa myös yhtenä kokonaisuutena. Pyrin ymmärtämään tekstin sisäisiä rakenteita ja tapaa ilmaista asioita.²⁰ Samalla pyrin arvioimaan Humen filosofisina pidettyjen tekstien ja poliittisina pidettyjen tekstien välistä suhdetta, miten tieteenfilosofia näkyy politiikassa ja politiikan tieteessä.

Tekstissä käytetyt käsitteet ja niissä tapahtuneet muutokset ovat yhteydessä tekstin kirjoittajaan. Tekstin merkityksen ymmärtämiseksi on selvitettävä kirjoittajan asenne tekstiin, missä tarkoituksessa teksti on kirjoitettu ja kenelle se on tarkoitettu. Näihin kysymyksiin vastaukset löytyvät tekstistä, kirjoittajan henkilöhistoriasta ja tapahtumahistoriasta. On huomioitava sekin, että kirjoittajan intentiot eivät mahdollisesti ole toteu-

---

¹⁹ Palonen 1988b, 31-37; Palonen 1994, 16.

²⁰ Hiukan toisessa merkityksessä rakenteista Palonen 1988b, 37-45.

tuneet. Kieli on yhteydessä käyttäjänsä sosiaaliseen, poliittiseen ja moraaliseen kontekstiin. Käsitteet sisältävät käyttäjänsä arvoja, asenteita ja merkkejä sosiaalis-poliittisesta tietoisuudesta. Käsitteiden muuttuneet merkitykset ovat merkkejä taustalla tapahtuneesta muutoksesta.²¹

Käsite ei ole määritelmä, vaan erilaisten merkitysten kiteelmä. Käsitehistoriassa erotetaan sana ja käsite sekä merkitys ja viittauksen kohde.²² Käsitehistoria tutkii käsitteen käyttöä ja merkityksiä tekstissä, näin käsitettä pyritään profiloimaan. Käsite on tyhjentytön; periaatteessa jokainen käyttökerta määrittää käsitettä.²³ Käsitteiden merkitysten muutokset eivät välttämättä ole kokonaisvaltaisia katkoksia, vaan vähittäisiä muutoksia. Tutkittavissa teksteissä voi samalla ilmauksella olla toisistaan poikkeavia merkityksiä. Voidaankin puhua tekstin sisältämistä katkoksista ja jatkumoista, muutokset eivät näy yhtenäisenä tapana käyttää ilmausta uudessa merkityksessä. Periaatteessa jokainen käyttötilanne määrittää uudestaan sanaa käsitteenä, käsitteelle ei ole olemassa yhtä tiettyä merkitystä.²⁴ Yksi erilaisissa merkityksissä käytetty ilmaus oli 'science'.

Keskeinen näkökulma tutkimuksessani on luonnontieteellisen kielen merkitys politiikan oppialasta tai tieteestä puhuttaessa. Pyrin määrittämään science-kieltä ja sen sisältämät katkokset ja jatkumot, ja selittämään niitä. Luonnontieteellinen kieli oli mekaaninen kieli, joka itessään sisälsi käsityksen fyysisen maailman luonteesta. Se syntyi luonnontieteiden vaikutuksesta; Francis Baconilla ja Isaac Newtonilla oli suuri merkitys kielen kehittymisessä. Alun perin tieteilijöiden käyttämä kieli

---

²¹ Farr (1989) 1995, 24-25, 38-40; Palonen 1988b; 31-37; Skinner (1989) 1995, 20-21.

²² Skinner (1989) 1995, 8-10.

²³ Esim Palonen 1997, 123-127, 131, 140, 181.

²⁴ Palonen 1994, 13,19, 21; Farr (1989) 1995, 30-31.

levisi laajempaan käyttöön nopeasti; vuosien 1680-1720 välisenä aikana kieli yleistyi lehdistössä, kahvilakeskusteluissa, yhdistyksissä ja kirkon käytössä.²⁵ Käytän ilmauksia luonnontieteellinen 'kieli' tai 'käsitteistö'. Varauksin voisin käyttää Pocockin käyttämää ilmausta 'sanasto'. Kieli on omassa tutkimuksessani tietyn sanaston sisältämä ajattelutapa, kieli on identifioitavissa tutkittavasta tekstistä. Tutkittavien tekstien kirjoittaja on voinut samanaikaisesti käyttää tietysti erilaisia käsitteistöjä. Tutkimuksessani voidaan puhua valtiotaidollisesta kielestä, valtiotaitokirjallisuuteen kuuluvista kielellisistä rakenteista.²⁶ Uutta kieltä voidaan käyttää joko luomaan uutta tai säilyttämään kielellisesti jokin tilanne tai tasapaino. Keskeiseksi kysymykseksi nouseekin, mitä oli tapahtunut, ja mikä oli luonnontieteellisen kielen tarkoitus tässä tilanteessa.²⁷ Olen kiinnostunut siitä, millaista käsitystä politiikasta luonnontieteellisen kielen käyttö loi, miksi luonnontieteellistä kieltä tarvittiin.²⁸

Tutkielmani on tavallaan kaksiosainen. Aluksi luokittelen ja analysoin käytettyä politiikkasanastoa. Sanastanalyysi toisaalta itsenäinen kokonaisuus, toisaalta sen tarkoituksena on taustoittaa tutkielman loppuosaa, jossa käsitteellisen kielen merkitystä poliittisessa kielessä. Tässä tulee esille, kuinka eri tavoin voi käsitteellisestä näkökulmasta tehdä tutkimusta samojen tekstien pohjalta. Lähestymistavat palvelevat päämäärää, haluan tuoda esille Humeen politiikkaan liittyviä käsityksiä suhteessa omaan aikaansa.

---

²⁵ Jacob 1988, 105; *ibid.* Vaikka luonnontieteen historiasta on kirjoitettu paljonkin, sen kielen muotoutumisesta ei ole käsitteellistä tutkimusta.

²⁶ Richter 1995, 126-128.

²⁷ Farr (1989)1995, 33-35; Pocock 1987, 32.

²⁸ Tully 1988, 9-10.

2. POLITIIKAN ERI MERKITYKSISTÄ

2.1. SANAKIRJOJEN POLIS-SANASTO

Kielen avulla luodaan poliittista identiteettiä, kieli oli poliittinen kysymys myös 1700-luvun Britanniassa. Englannin kieli ja Skotlannin murre pyrittiin yhtenäistämään. Silti esimerkiksi Samuel Johnsonin sanakirja sisältää skottismeja. Toisaalta kosmopoliittina Hume halusi välttää skottilaisia ilmauksia.²⁹ Hume sukupolven filosofit kohtasivat kaksikielisyyden ongelman. Pocockin mukaan kysymys ei kuitenkaan ollut skotlantilaisen ja englantilaisen poliittisen ja kielellisen kulttuurin vastakkaisuudesta; hänen mukaansa Skotlannin poliittis - kielellinen kulttuuri oli provinssin versio metropolin kulttuurista. Skotlannissa ei ilmennyt nationalismia, eikä heillä ollut kuvitelmia suuresta poliittisesta menneisyydestä.³⁰

Sanakirjassa, johon on koottu skotlannin kielessä olleita ilmauksia ennen 1700-lukua, hakusana 'police' viittaa sananmukaisesti kaupungin parantamiseen ja kaunistamiseen, toinen merkitys liittyy valtion hallitsemiseen ja hallintoon, kolmanneksi sanalla viitataan maan kehittämiseen. Termi 'policie' viittaa vahvaan tai hyvään hallitsemiseen, mutta vielä voimakkaammin julkisten asioiden hallintoon. Hallinto-organisaatiot ja instituutiot olivat keskeisiä politiikassa ja hallitsemisessa.³¹ 'Policie', 'policy' ja 'policecie' ovat ilmaisseet myös

---

²⁹ Basker 1992, 81.84.

³⁰ Pocock (1985) 1986, 1988, 128.

³¹ Craigie 1986, "Police, pollice ... regulation of trades in a town, public order, government esp. good government, civil administration, plan... improvement development, embellishment ... also cultivation... buildings, plantations etc. By which an estate etc. is improved ... to improve, embellish (a town) to govern, to civilise... to order or regulate (a state)".

taitoa.³² Skotlannissa on käytetty myös muotoja 'polis', 'polise', 'police', 'poleist' ja 'politie'. Sanat olisi johdettu ilmauksista 'polire' tai 'politus'.³³ 'Politik' oli rinnasteinen englannin kielen muodolle 'politics'. Sillä on ollut toisaalta hallitsemiseen toisaalta politiikan tieteeseen tai taitoon viittaava merkitys, ilmauksella on viitattu Machiavelliin. Ilmauksella on ollut sivistykseen viittaava merkitys. Adjektiivi 'politicall' on viitannut lakiin perustuvaan hallitsemiseen mutta myös taitavuuteen.³⁴ 'Politician' tai 'polititan' oli valtiomies, mutta ilmauksella ei ollut sanakirjan mukaan 'politiikan teoreetikko' merkitystä, joka ilmauksilla oli ollut aikaisemmin. Machiavelli ja Harrington olivat politiikan teoreetikkoja.³⁵

Sanakirjassa, johon on koottu sanat, joita tiedetään käytetyn Skotlannissa 1700-luvun alusta lähtien, termi 'police' viittaa kirjaimellisesti käännettynä siviilihallintoon, kaupungin tai muun yhteisön organisaatioon sekä kaupungin julkisten palveluiden, kuten liikenteen ja järjestyksen, ylläpitoon. 'Police' on myös saanut nykyisen merkityksensä 'poliisi'. Vuonna 1714 perustettiin toimikunta 'commission of police', jonka tarkoituksena oli tehostaa hallintoa. 'Police' on sanakirjan mukaan tullut kieleen ranskasta. Ilmaus 'policy' on viitannut kaupungin tai maatalon omaisuuden parantamiseen tai talouden kehittämiseen.³⁶ 'Policy' on siis voinut viitata jopa maatalouteen, se ei ole ollut sidoksissa polityyn

---

³² "Policie, icy, -ecie...government, administration, prudence, cunning, course of action... organisation of a public institutions... established system of law and order, a constitution or polity... improvement or development (of a country, estate, town, property or the like) ...personifies an fig"

³³ ibid. Termit tekstissä.

³⁴ Ibid. "Politik ...Having to do with the government of a state or other community, esp. in civil or secular affairs...Pertaining to the art or science of politics... Of a person ... Wise or prudent in dealing with political affairs or matters of public interest... Of a course of action, in politics or generally...Machiavellian. ...Political.. governmental, constitutional... Prudent in public affairs".

³⁵ Esim. Pocock 1975, 317.

³⁶ The Scottish National Dictionary 1968, "Police Now only hist. The civil administration and organisation of a town or community, the public services... domestic order of the kingdom... Policy ...the

Skotlannin kielen sanakirjoissa näkyy politiikka ilmausten runsaus. Ilmausten väliset erot ovat kuitenkin kirjoitustavassa, eivät merkitystasolla. Poliittika sanasto olisi ollut skotlannissa jäsentymätöntä 1700-luvulle asti. Skotlannin kielen sanakirjoista puuttuvat hakusanat 'politic', 'politics' ja adjektiivivi 'political'. Kyseiset hakusanat löytyvät kuitenkin OED:stä. Sen mukaan ilmauksia käytettiin jo 1700-luvulla. Metafora 'poliittinen koneisto' ja puolueet olisivat tulleet politiikan käsitteistöön 1700-luvulla.³⁷ Puolueisiin suhtauduttiin kielteisesti, esimerkiksi Hume käytti sitä yhteydessä 'party rage' ja synonyyminä sanalle oli 'fragment'.

Samuel Johnsonin 1750-luvulla kokoamassa sanakirjassa politiikkaa merkitseviä ilmauksia ovat: 'police', sitä vastaava adjektiivivi 'policed', 'policy', 'polity', 'politically', ja 'politick'. 'Police' viittasi kaupungin tai maan asukkaita koskevaan hallintoon ja säätelyyn. 'Policy' tulee sanakirjan mukaan sanasta 'politeia' ja 'politia', ja sillä viitattiin ulkopoliittikkaan ja sen hoitamisen taitoon. Ulkopoliittinen merkitys oli muutos antiikin Kreikan politiikkaan, Kreikassa politiikka käsitti kaupunkivaltion sisäiset asiat, roomalaisilla oli jo "ulkopoliittikkaa". Kyseisellä sanalla oli myös toinen positiivinen merkitys; taito, johon liittyivät viisautta, johtaminen ja maallisen hyödyn tavoittelu. Tämä kuvastaa klassisen republikanismin purkautumista. 'Polity' merkitsi hallitusmuotoa tai hallintomuotoa.³⁸ 'Politically' oli adjektiivivi, joka viittasi julkiseen hallintoon liittyviin asioihin, toinen merkitys oli 'taitavasti'. 'Politick' merkitsi viisautta ja taitavuutta, ja sen synonyymeinä

---

improvement or development of a town, estate or the like, amenity; the houses and other property improvements involved in this."

³⁷ OED 1989, termit 'politic', 'politics' ja 'political'.

³⁸ Engl. ilmaukset ovat 'form of government' ja 'civil constitution', ja ne tulevat sanakirjaan mukaan Lockelta.

mainitaan 'political' ja 'civil'. Johnson mainitsi tässä yhteydessä myös metaforan 'body politicks'. Sanakirjan mukaan 'politicks' on tullut Englantiin ranskan kielen sanasta 'politique' ja merkitsi tiedettä³⁹ hallituksista, hallinnosta tai hallitusmuodoista. Toinen merkitys sanalle 'politicks' oli julkisten asioiden hallitsemisen taito.⁴⁰

OED:n ja Johnsonin sanakirjojen mukaan politiikka olisi viitannut vain maallistuneeseen hallintoon, mutta 'policy' ja 'polity' ovat viitanneet myös joko kirkon ja valtion tai kirkon tai valtion hallitsemiseen. Näiden kahden ilmauksen eroa ei ole vuosisadan alun sanakirjoissa eroteltu. Poliitiikkaa ei siis yksioikoisesti voi pitää sekulaarina.⁴¹

'Politics' on merkinnyt kirkollista tai maallista hallitsemista sekä valtiota tai kaupunkia koskevaa tutkielmaa, kirjaa tai kirjoitelmaa. Lisäksi Cockerin sanakirjassa vuodelta 1724 mainitaan "tutkielma tai yleinen keskustelu kirkon ja valtion hallitsemisesta". Ilmauksella on viitattu hallitustaitoon tai hallitsemisen taitoon⁴² ja sitä koskevaan kirjallisuuteen, tai kirkon, valtion ja kaupungin hallintoa koskeviin julkisiin keskusteluihin, tutkielmiin tai kirjoihin.⁴³ Poliitiikka oli tietämistä tai tietoon liittyntä keskustelua.

Poliittinen, 'political', viittasi valtion tai kirkon johtamiseen tai 1700-1750 ilmestyneissä sanakirjoissa si-

---

³⁹ Engl. science.

⁴⁰ Johnson (1755) 1967, "POLICE ...The regulation and government of a city or a country, so far as regards the inhabitant. POLICED ...Regulated; formed into a regular course of administration...POLICY [...politia, Lat] 1 The art of government, chiefly with respect to foreign powers. 2 Art; prudence; management of affairs; stratagem....POLITICALLY adj. with relation to public administration... artfully... politickly. POLITICK ...political... civil...prudent... artful. POLITICKS... politique... Science of a government... the art of practice of administring publick affairs."

⁴¹ Ihalaisen väitöskirjan käsikirjoitus

⁴² Engl. Art of government

⁴³ Ihalaisen väitöskirjan käsikirjoitus.

viiliahallintoon, 'civil government'. Adjektiivina poliittisella oli myönteinen merkitys, se merkitsi politiikkaan liittyvää voimaa, viisautta ja taitoa. Muotojen 'politic' ja 'political' merkitykset ovat olleet lähes aina yhtenevät⁴⁴

Adam Smith käsitteli oikeustieteellisissä luennoissaan vuonna 1763 käsitettä 'police'. Hänen mukaansa se oli tullut vasta vähän aikaa sitten englannin kieleen ranskasta. Sana olisi johdettu kreikankielisestä ilmauksesta 'politeia', joka Smithin mukaan merkitsi samaa kuin 'policy' ja 'politicks' sekä hallituksen harjoittama sääntely yleensä. Smithin mukaan 'police' tarkoitti kolmea seikkaa: ensiksi katujen ja teiden puhtauteen kiinnitettävää julkista huomiota "jne", toiseksi turvallisuutta ja kolmanneksi edellä mainittuihin käytettyjen varojen määrää.⁴⁵ 'Police' ei vielä merkinnyt poliisia aivan modernissa mielessä, siihen liittyy kuitenkin kontrollin aspekti, siksi ilmauksen merkitys on ikään kuin politiikan ja hallinnon väliltä. 'Police' rinnastuu Aristoteleen politeian määritelmään; jos 'police' tulkitaan (tässä) politiikaksi, politiikalla viitataan "yhteisten" tai julkisten asioiden hoitoon.⁴⁶

Politiikka ei ollut täysin irrottautunut aristoteellisesta politiikkakäsityksestä, koska sillä viitattiin sanakirjoissakin oppialaan, joka koski hallitusmuotoja, 'forms of government'. Poliitiikan ilmauksissa viitattiin myös yhteisten tai julkisten asioiden hoitamiseen, erityisesti silloin kun politiikasta puhuttiin kaupungin

---

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Smith (1763) 1978, 331. "Police, the word, has been Borrowed by the English immediately from the French, tho it is originally derived from the Greek politeia signifying policy, politicks, or the regulation of the government in generall. It is now however generally confined to the regulation of the inferior parts of it. It comprehends in generall three things: the attention paid by the public to cleanlyness of the roads, streets, etc; 2nd, security; and thirdly, cheapness or plenty, wich is the constant source of it."

⁴⁶ Rubinstein 1987, 43-45. Rubinsteinin käyttämä Aristoteleen politeian määritelmä kuuluu: "when the masses govern the state for the common interst, the government is called by the generic name common to all constitutions - a politeia."

tai valtion hallinnollisena toimintatapana 'policynä' tai 'policena'. Sekä 'policyyn' että 'policeen' liittyi ainakin 1700-luvulle (legalistisen) sääntelyn ja kontrollin aspekti, vaikka Englannissa sääntely ja kontrolli eivät muodostuneetkaan tieteenksi kuten Preussissa, jossa syntyi polizey-tiede. Sanakirjoissa liitettiin politiikka usein instituutioihin ja organisaatioihin, 'government', 'church' ja 'state'. Poliitiikka saattoi käsittää julkisen organisaation sisäiset suhteet.⁴⁷ Adam Smithillä talous oli julkista, osa politiikkaa, talous kuului valtion ja hallitsijan toimialaan. Toisaalta muutos voidaan tulkita siten, että taloudellinen ja sosiaalinen korostuivat ja traditionaalisesti poliittisen ja moraalisen merkitys heikkeni.⁴⁸ Poliitiikalla oli "sofistinenkin" sävy, sillä voitiin viitata hallintoa koskevaan kirjallisuuteen ja julkisiin keskusteluihin. Poliitiikkasanasto olisi Laurseenin mukaan tullut englannin kieleen ranskasta, ja ranskasta oli tullut runsaasti muitakin filosofisia tai poliittisia ilmauksia. Osittain sanojen lainautuminen kuvastanee englantilaisten tuntemaa ihastusta aurinkokuningasta kohtaan, useat ilmaukset ovat lainattu hänen hovistaan.⁴⁹

2.2. POLITIIKKA JA POLIITTINEN HUMEN TEKSTEISSÄ

Humella 'police' viittasi kaupunkeihin, erityisesti Lontooseen. Hän kuvaili kaupunkien 'politiikkaa' epäsäännölliseksi ja löysäksi, tällainen 'politiikka' johti mella-koihin.⁵⁰ Ilmaus viittasi toisessa merkityksessä kuningaskunnan tai valtion sisäpolitiikkaan. Termillä Hume viittasi ihmisten välisiin suhteisiin. Samalla ilmauksella

---

⁴⁷ Heidenheimer 1986, 8-16.

⁴⁸ Winch 1978, 6-7.

⁴⁹ Laursen 1992, 171-172.

⁵⁰ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL. I (1754- 1762,1778) 1983, 372. "The cities... their police was in general loose and irregular, and exposed to some disorders..."

Hume viittasi turvallisuuteen tai sen puuttumiseen muinaisina aikoina.⁵¹

Heidenheimerin mukaan englannissa 'policy' viittasi myös tavalliseen kansalaiseen.⁵² Humella näin ei kuitenkaan ollut, hänelle yksilö tai tavallinen kansa 'common people' ei ollut poliittinen tekijä. 'Policy' ja 'politics' viittasivat periaatteessa hallitsijan harjoittamaan politiikkaan. Taloutta koskeva politiikka saattoi olla myös 'Policy of the magistrate'.⁵³ Hallitsijan politiikka saattoi olla sekä järkevää että arvostelukykyistä, mutta myös täynnä juonittelua ja kaksinaisuutta.⁵⁴ Hume ei systemaattisesti erottanut 'policyn' ja 'politicsin' merkityksiä.⁵⁵ 'Politics' käsitti 'policyn' periaatteet, silti 'policy' voi olla tilannesidonnaista, erityisesti englantin historiassa 'policy' esiintyy kulloisestakin tilanteesta riippuvaisena. Toisaalta noudatettu 'policy' oli 'politicsin' periaatteiden soveltamista. 'Policy' oli sekä oppialan että toiminnan käsite. Oppialan maksimiin 'policy' viittasi, kun se rinnastettiin politiikan salaisuuksiin.⁵⁶ Saksalaisella ja ranskalaisella kielialueella toteutunut horisontinvaihdos oppialasta toiminnan erityisalaksi olisi ainakin osittain toteutunut myös Humella.⁵⁷

---

⁵¹ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL. II (1754- 1762, 1788) 1983, 279. "As to police of the kingdom during this period, it was certainly better than during times of faction, civil war, and disorder..."; OF THE RISE AND PROGRESS OF THE ARTS AND SCIENCES, tässä Haakonssenin toimittamasta editiosta Political Essays / David Hume 1994,55," that the internal POLICE of states has also received great improvements within the last century."

⁵² Heidenheimer 1986, 14.

⁵³ HUME , OF MONEY, tässä Haakonssenin editiosta Political essays/ David Hume 1994, 120.

⁵⁴ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL IV (1754-1762,1788) 1983, 70. "The politics of Elizabeth, though judicious , were usually full of duplicity and artifice..."

⁵⁵ HUME, OF COMMERCE, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays / David Hume 1994, 97. "maxims of ancient policy"; OF POPULOUSNESS OF THE ANCIENT NATIONS, tässä editiosta Essays, Moral, Political and Literary 1974, 412. "maxims of ancient policy".

⁵⁶ HUME, OF RISE AND PROGRESS OF ARTS AND SCIENCES, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays /David Hume 1994, 68. "...knows no other secret or policy, than that of entrusting limited powers..."

⁵⁷ Palonen 1989, 16.

Politiikalle voitiin antaa kuvaavia määritelmiä, politiikkaa voitiin kutsua esimerkiksi sananmukaisesti barbaariseksi tai ennakkoluuloiseksi.⁵⁸ Hallitsijaa voitiin kuvata adjektiivilla poliittinen, millä viitattiin luonteenpiirteisiin, 'political Charles' hallitsija oli silloin uutera, taidokas ja säästäväinen, ja hän menestyi sodissa ja neuvotteluissa.⁵⁹ Hume ei erota 'politician' ja 'politicalin' merkityksiä. Ne olivat ominaisuuksia, jotka näkyivät toiminnassa.

Hume ylisti Oliver Cromwellin saavutuksia politiikassa, hän oli sotilaallinen valtiomies, joka toi "Rooman valtakunnan henkeä politiikkaan".⁶⁰ Hänen ulkopoliittikkansa oli voimakasta ja sen avulla saavutettiin monia voittoja, hän palautti valtakunnalle loiston, jonka se oli kokenut viimeksi kuningatar Elisabethin aikana Toisaalta Cromwellin toimintaa saattoi kuvata ilmauksilla 'imprudent' ja 'impolitic'. Hän pystyi toiminnassaan yhdistämään omat ja toisten päämäärät, siksi häntä voitiin nimittää ilmauksilla 'sagacious' ja 'politic'.⁶¹ Poliittinen ja ei-poliittinen olivat ambivalentteja. Sama henkilö saattoi olla taitava, 'politic', samalla hän toimi ei-taitavasti, 'impolitic'. 'Impolitic' rinnastui moraalittomaan.⁶²

Adjektiivi 'political' voitiin liittää seuraaviin substanttiiveihin ; 'institutions', 'body' ja 'society'.⁶³ Ranskan kielessä oli samankaltaisia ilmauksia.⁶⁴ Poliittisen näistä kokonaisuuksista teki se, että ne oli organi-

---

⁵⁸ Esim. HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL II (1754-1762, 1788) 1983, 135.

⁵⁹ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL III (1754-1762, 1788) 1983, 127. "...Charles, political, close, artful, frugal ; better qualified to obtain success in wars and in negotiations, especially the latter..."

⁶⁰ Phillipson 1989, 98.

⁶¹ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL VI (1754-1762, 1778) 1983, 85-86. "The conduct of the protector in foreign affairs though imprudent and impolitic was full of vigour and enterprize, and drew a new consideration to his country which since the reign of Elizabeth seemed to have total lost...Cromwell had adopted a scheme for regulating his principles in others which was sagacious and politic..."

⁶² Ambivalessista Rubinstein 1987, 53-54.

⁶³ HUME, HISTORY OF ENGLAND (1754-1762, 1788) 1983, VOL I, 18; VOL VI, 322.

soitu ja institutionalisoitu tiettyjen periaatteiden mukaisesti, lisäksi ne olivat julkisia. 'Political body' oli ikään kuin fyysinen kokonaisuus, jossa jäsenellä oli oma tehtävänsä. Kun jokainen toimi tehtävänsä mukaan kokonaisuus säilyi. 'Political society' oli taas muodostettu periaatteiden mukaan, jotka oli formuloitu laeiksi. 'Political society' aktualisoituu legalistisena yhteisönä, kun taas 'civil society' oli laajempi käsite. Käsite sisälsi retoriikan, kirjallisuuden, sekä muun sivistyksen ja luksuksen.⁶⁵

'Political society' takasi jäsenilleen samanlaisen turvan samalla tavoin kuin avioliitossa elävät vanhemmat turvasivat lapsensa, turvan vastakohtana oli 'insesti'. Sosiaalisia suhteita oli kontrolloitava, vakiintuneet säännöt, tavat ja lait takasivat turvallisuuden. Säännöt olivat tärkeitä myös muulle ihmisyyhteisölle vaarallisille yhteisöille, kuten rosvojoukoille. Säännöt pitivät yhteisön koossa. Hume vertasi lakien merkitystä peli- ja liikennesääntöihin. 'Political society'n' synonyyminä Hume käytti ilmausta 'general society'.⁶⁶ 'Poliittinen' järjestys turvasi yksilön ja yhteisön sekä 'civil libertyn' jäsenten oli oltava kuuliaisia järjestelmälle. Sama ajatus esiintyi Rousseaullla.⁶⁷

2.3. POLITIIKAN NÄKÖKULMA

Poliittisen näkökulman aspekti oli harvinainen 1700-luvulla. Näkökulman aspektista oli kuitenkin merkkejä. Poliittisia näkökulmia voi olla yhtäaikaan useitakin,

---

⁶⁴ Palonen 1989, 32.

⁶⁵ 'Political society' ja 'civil society' on profiloitu tässä vertaamalla esseetä Of Civil Liberty, tässä Haakonssenin editiosta Political essays/ David Hume 1994, 51-57 ja kappaletta Of Political Society Humen teoksessa An Enquiry Concerning the Principles of Morals, tässä Aikenin editiosta 202-206.

⁶⁶ HUME, ENQUIRY CONCERNING PRINCIPLES OF MORALS (1751), tässä Aikenin editiosta [198?], 202-206.

⁶⁷ Viroli, 1987, 161-172.

teksteissä esiintyi monikko 'political views', ne saattoivat olla alkuaan vastakkaisetkin. Erilaiset poliittiset näkökulmat vaikuttivat toimintaan, tässä mielessä se voi olla myös vaatimus tietyyntyyppiselle toiminnalle.⁶⁸ Poliittisen näkökulman aspekti viittasi katsomiseen ja näkemiseen. Siitä seurasivat tietyt tulevaisuusodotukset, sen mukaan mitä nähtiin ja miten nähty tulkittiin. Aina tulevaisuusodotukset eivät kuitenkaan toteutuneet.⁶⁹ Aika ja historia oli nähtävä erilaisten tulevaisuusodotusten törmäämisinä, jonka seuraukset olivat ennakoimattomia. Hume asetti poliittisen näkökulman vastakohtaksi järjelle ja totuudelle, ainakin tilapäisesti, vastakohtapari voidaan tulkita myös dikotomiaksi subjektiivinen - objektiivinen.⁷⁰

Hume erotti uskonnon ja politiikan toisistaan. Hän kuitenkin tarkasteli uskontoon kuuluvaa ilmiötä poliittisessa valossa, hän tarkasteli ilmiön poliittista merkitystä. Ilmaus oli rinnasteinen poliittisen näkökulmalle.⁷¹ Poliittinen näkökulmana on viitannut valtasuhteisiin tai niiden järjestämiseen tai siihen, miten jokin seikka vaikutti valtasuhteisiin.

Adam Ferguson käytti myös 'political view' ilmausta, mutta eri tavalla kuin Hume. Ihminen tavoitteli erilaisia asioita ja edistymistä, ja poliittisesta näkökulmasta katsottuna tämä merkitsi sitä, että he pyrkivät korjaa-

---

⁶⁸ HUME, THE HISTORY OF ENGLAND VOL. II (1754-1762, 1788) 1983, 409. "Enough was now done to fullfill all political views, and to convince both the French and the English."

⁶⁹ HUME, THE HISTORY OF ENGLAND VOL. V (1754-1762, 1778), 1983, 103. "That Spanish generosity... would make concessions beoynd what could be expected from political views and considerations."

⁷⁰ HUME, THE LETTERS OF DAVID HUME, ed. Greig 1932, VOL I, letter 72, 159. "Not only, I would not sacrifice Truth & Reason to political Views." Katkelma on kirjeessä, jossa Hume kirjoitti poliittisten esseiden merkityksestä.

⁷¹ HUME , THE HISTORY OF ENGLAND VOL. I (1754-1762, 1778) 1983, 197. "Religion alone , not politics, carried abroad the views of princes..."; VOL V, 387, " The genius of the two religions, so closely at this time interwoven with politics...";VOL III, 227," The great encrease of monasteries, if matters be considered merely in a political light...".

maan ja kehittämään poliittisia instituutioita.⁷² Poliittinen näkökulmana, 'political point of view' tarkoitti jonkin yleisemmän periaatteen ilmenemistä politiikassa tai politiikan tieteessä.

2.4. POLIITTISEN KÄSITTEEN RAJOILLA

Hume kuului 'polite literati' -kulttuuripiiriin. Poliittisen kohteliaisuuden kieli oli syntynyt sivistyneistön, lähinnä whigien, pyrkimyksistä taistella poliittista ja uskonnollista kiihkoilua vastaan. Pocock nimittää pyrkimystä poliittisen kiihkoilun sosialisatioksi, 'socialization of passion'. Kulttuuripiiriin kuuluneet filosofit pyrkivät opettamaan poliittista maltillisuutta lehtiä lukevalle kaupunkilaisyleisölle. Heidän tarkoituksenaan oli muuttaa poliittista kulttuuria dekonstruoimalla poliittista keskustelua, he yhdistivät poliittiset tavat ja kielen. 'Polite literati' tuki laillista järjestystä.⁷³ Tämä merkitsi kohteliaisuusanaston politisoitumista. Adam Fergusonin mukaan termi 'polished' olisi alkuaan viitannut sellaiseen kansantilaan, jossa kansa kunnioitti lakeja ja hallintoa. Ilmaus olisi myöhemmin laajentunut tarkoittamaan vapaita ja mekaanisia taiteita, 'liberal and mechanical arts', kauppaa ja kirjallisuutta.⁷⁴ Ferguson ymmärsi poliittisen laajentuneen kulttuuriseksi. Fergusonille poliittinen oli lähellä hallinnollista. Kohtelias, 'polite', on myös tulkittavissa osaksi 1700-luvun poliittista sanastoa, sillä viitattiin oikeaan julkiseen tapaan kirjoittaa. Tämä koski eritoten politiikkaa.

---

⁷² Ferguson (1792) 1975, vol. II, 414 .

⁷³ Phillipson 1989, 23, 27, 54, 53, 73; Phillipson 1993, 309-310; Pocock (1985) 1986, 1988, 115.

⁷⁴ Ferguson (1767)1966, 205.

3. POLIITTISEN JA EI-POLIITTISEN RAJA HUMEN SILMIN

Antiikin kreikassa raja politiikan ja ei-politiikan välillä oli jyrkkä; mikä kuului ei-politiikan alaan, ei voinut muuttua poliittiseksi. Ei-poliittisia vastakohtia politiikalle ja poliikselle oli kolme. Maantieteellinen asty - polis tarkoitti kansalaisten yhteenliittymää. Toinen vastakohta oli kotitalotalous eli oikos, ja kolmas oli despoottinen. Despoottinen saattoi viitata oikokseen, josta ei ollut adjektiivia.⁷⁵ Tullessa 1700-luvulle oikoksen ja poliiksen välinen raja oli muuttunut. Jotkut ei-poliittiset asiat tulivat osaksi politiikan sektoria. Jotkut asiat olivat toisaalta poliittisia, toisaalta ei-poliittisia. Muutoksista huolimatta Hume käytti antiikin erottelua kuvaavia dikotomioita julkinen vs. yksityinen ja julkisuus vs. koti. Hume teksteistä käy ilmi, että hän ymmärsi eron antiikin ja aikansa politiikkäkäsityksen välillä. Seuraavassa käyn läpi poliittisen ja ei-poliittisen sfääriä kuten Hume sen näki.

3.1. TALouden POLITISOITUMINEN

Poliittisen taloustieteen käsite oli tullut englannin kieleen jo ennen 1700-lukua. Adam Smith esitti teoksessaan *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* aikansa taloudelliseen ajatteluun liittyviä käsityksiä järjestelmällisesti. Hän ei luonut uutta ja radikaalia ajattelutapaa, vaan otti osaa talouskeskusteluun. Poliittisen taloustieteen sisältämien arvojen muuttuminen ja esiintyminen yhteiskunnassa merkitsi moraalisten ja poliittisten käsitteiden ja arvojen muutosta. Yksi esimerkki muutoksesta oli kansalaisen asema. Skotlantilaisen valistuksen talusteorioiden mukaan ei enää

---

⁷⁵ Esim Palonen 1987, 308-309; Historisches Wörterbuch der Philosophie 1989, hakusana Politik

uskottu, että kansalaisten taloudelliset pyrkimykset johdaisivat korruptioon, ja politikointiin osallistuvat kansalaiset saivat osallistua myös taloudelliseen toimintaan.

Politiikkaan osallistuivat Kreikassa vain vapaat miehet, he olivat kansalaisia. Näin polisten välinen kauppa, tai polisten väliset suhteet muutoinkaan, eivät kuulunut politiikan piiriin - kauppahan oli metoikkien, ulkomaalaisten, käsissä. Taloudeksi ymmärrettiin itseasiassa vain toiminta, joka tapahtui oikoksen piirissä. Tästä käytettiin ilmausta oekonomike.⁷⁶ Talous oli tullut julkiseksi ja poliittiseksi. Humeakin näki tämän muutoksen. Hän kertoi siitä näin: "Kauppaa ei ole koskaan pidetty valtion asiana ennen kuin viimeisellä vuosisadalla, ja tuskin on ketään muinaista politiikasta kirjoittajaa, joka olisi maininnut siitä."⁷⁷ Humeen mukaan muutos liittyi myös luksuksen arvostuksen muuttumiseen. Muutos lähti liikkeelle, kun jotkut - ketkä, sitä ei Hume yksilöi - todistivat tai pyrkivät todistamaan luksuksen hyödylliset vaikutukset. Näin muodostuivat uudet moraaliset ja poliittiset tunteet.⁷⁸ Tapahtuneen muutoksen taustalla olivat siis ihmiset, ei Jumala, Kaitseminen tai muu kokonaisvaltaisesti elämän kulkua selittävä ilmiö tai universaali historian-teoria. Toiseksi muutos tapahtui keskustelemalla, siihen liittyi uuden näkemyksen puolustamista ja pyrkimys vaikuttaa toisten mielipiteisiin. Humeakin oli siis tietoinen

---

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ HUME, OF CIVIL LIBERTY, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays / David Hume 1994, 52. "Trade was never esteemed an affair of state till last century, and there scarcely is any ancient writer on politics, who has made mention of it."

⁷⁸ HUME, AN ENQUIRY CONCERNING PRINCIPLES OF MORALS (1751) tässä Aikenin editiosta Hume's Moral and Political Philosophy [198?], 184. "Luxury, or refinement on the pleasures and conveniences of life, had not long been supposed the source of every corruption in government, and the immediate cause of faction, sedition, civil wars, and the total loss of liberty. It was therefore, universally regarded as a vice, and was an object of declamation to all satirists and severe moralists. Those who prove or attempt to prove that such refinements rather tend to increase of industry, civility, and arts, regulate anew our *moral* as well as *political* sentiments, and represent as laudable or innocent what had formerly been regarded as pernicious and blamable." Kursiivi Humeen. Tässä poliittinen eroaa moraalisesta.

keskustelun ja argumentoinnin merkityksestä poliittisissa muutoksissa.

Luksuksen käsite on monimerkityksinen, se kuului taloudelliseen ja poliittiseen käsitteistöön. Aikalaiskeskustelussa luksus oli esimerkiksi talouden volyyymia ja järjestelmää kuvaava käsite. Se liittyi talouden muutokseen luontaistaloudesta maanviljelyyn ja vähitellen manufaktuuriin. Hume kiinnitti huomiota epäselvään merkitykseen aikalaiskeskustelussa. Yksi hänen luksukselle käyttämänsä rinnastus oli hienostunut elämäntapa 'refinement'. Ilmauksia hän käytti sekä sosiaalisessa, koko yhteiskuntaan viittaavassa merkityksessä, että yksityistä ihmistä koskevassa merkityksessä; Luksuksen ja hienostuneisuuden kasvu vaikutti sekä yksilöön, että koko ihmisyyteen.⁷⁹

Humen mukaan luksuksella oli sekä positiiviset että negatiiviset julkiset ja yksityiset vaikutukset. Vaikka luksuksen vaikutus oli julkista ja vaikka se oli osa ajan poliittista keskustelua, silti luksus ei Humen mielestä ollut poliittinen vaan filosofinen kysymys. Hallinnon 'magistrate' tehtävänä oli kyllä luoda mahdollisuudet luksuksen lisääntymiselle. Luksuksen vaikutus kuului moraalin alaan, jota analysoitiin hyveen ja paheen käsitteillä.⁸⁰ Hyve, *virtue*, ei kuulunut Humella poliittiseen argumentointiin, vaan moraalifilosofian käsitteistöön, mikä oli merkki aristoteleellisen yhtenäisyyden murtumisesta.⁸¹ Silti asioita analysoitiin julkinen - yksityinen - käsiteparin avulla, joka on rinnasteinen oikos - polis

---

⁷⁹ Berry 1994, 142-147.

⁸⁰ HUME, OF REFINEMENT IN THE ARTS, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays* / David Hume 1994, 114." I call it a *philosophical* question, not a *political* one. For whatever may be the consequence of such a miraculous transformation of mankind, as would endow them with every species of virtue, and free them from every species of vice; this concerns not the magistrate, who aims only at possibilities. He cannot cure vice by substituting a virtue in its place."

⁸¹ Virtuellia on ollut monia merkityksiä, se on ollut rinnastettavissa luonnolliseen, olennaiseen, kykyyn toimia satunnaista onnea eli fortuna vastaan. Virtue on ollut myös synonyymi sanoille oikeus tai yhteinen hyvä. Pocock (1985)1988, 41-42.

käsiteparille. Poliittinen irrottautui julkisesta moraalista ja politiikan eriytymisen myötä, koska moraalikin oli julkista.

Humen historiallinen esimerkki kansalaishyveen ja talouden vastakkaisuudesta oli Sparta, jossa julkinen sotapalvelus oli etusijalla eikä kauppaa, luksusta tai sivistystä arvostettu. Siitä huolimatta Sparta oli aikansa poliittinen mahti. Hume mukaan näytti siltä, että muinaisina aikoina valtion suuruus ja kansalaisten onnellisuus olisivat olleet ristiriidassa. Omana aikanaan Hume piti luksuksen vaikutuksia myönteisinä. Kantaansa hän perusteli luksuksen positiivisilla sosiaalisilla vaikutuksilla eli sosiaalisuuden ja ihmisyyden kasvulla; sosiaalisuus ja inhimillisyys puuttuivat barbaarisilta kansoilta, jotka suhtautuivat kielteisesti luksukseen. Muinoin valtion suuruuden määräsi sen sotilaallinen voima, modernissa maailmassa taas sivistys oli merkki valtion suuruudesta. Ranskan ja Englannin kansainvälinen asema vakuutti Humea siitä, ettei luksus ollut esteenä hyveelliselle politiikalle tai poliittiselle vallalle. Luksus ei välttämättä aiheuttanut kansalaisten korruptoitumista tai rappeutumista.⁸² Hume ajatteli itse asiassa, että vähäistä oman edun tavoittelua ja korruptiota oli hyvä olla olemassa kaupankäynnin vuoksi. Pocockin mukaan tämä merkitsi, että hyve, 'virtue', ja poliittinen hyvätapaisuus, 'politeness', eivät enää merkinneet samaa. Tämä on tulkittavissa merkiksi klassisen republikanismin murtumisesta.⁸³

---

⁸² Berry 1994, 142- 147.

⁸³ Pocock (1985) 1986,1988 132.

3.2. NAISTEN JA KODIN PIIRIN POLIITTISET MERKITYKSET

Hume tunsi antiikin julkisen ja yksityisen rajat. Naista olivat muinaiset pitäneet luonteeltaan oikokseen kuuluvana, eikä nainen ollut kelvannut julkiseen maailmaan.⁸⁴ Nainen ei ollut kansalainen. Hume mielestä naiset soveltuvivat julkis - poliittiseen rooliin, se vain ei ollut samanlainen kuin miesten rooli. Valistuksen aikana nainen nähtiin kulttuurin ja poliittisen kohteliaisuuden edistäjänä. Poliittinen kohteliaisuus ja kaupan edistyminen oli liitetty ideologisesti toisiinsa.⁸⁵ Ainakin jotkut ymmärsivät naisten roolin poliittisena; Johnsonin sanakirjasta löytyvät hakusanat 'statesman' ja 'stateswoman'. Jälkimmäinen tarkoitti naisia, jotka ottivat osaa julkisiin asioihin.⁸⁶ Vaikka naisia osallistui politiikkaan heitä kohtaan tunnettiin epäluuloja, sillä politiikka oli miehinen alue.⁸⁷

Esseessään *Of Essay Writing*⁸⁸ Hume kirjoitti korrektin kirjoittamisen merkityksestä ja sisällöstä; korrekrit poliittiset esseet eivät hänen mielestään koskeneet puolue- tai uskonnollisia kiistoja. Hume totesi, että naiset olivat pätevämpiä arvioimaan julkista, myös poliittista, kirjoittelua⁸⁹ kuin saman ymmärrystason omistavat miehet. Naisilla oli luonnostaan hyvä maku, ja he arvioivat kirjoitelmia sen perusteella, kun taas miehet arvioivat lukemaansa vain tietojensa perusteella. Tässä Hume viittasi ihailemaansa Ranskaan, missä oppineet naiset osallistuivat lukupiireihin ja ottivat osaa julkiseen keskusteluun. Tämä antaa naisille julkisen ja poliittisen roolin; si-

---

⁸⁴ HUME, OF THE RISE AND PROGRESS OF THE ARTS AND SCIENCES; tässä editiosta Haakonsen 1994, 75. " Among the ancients, the character of the fair-sex was considered as altogether domestic, nor were they regarded as part of the polite world or good company."

⁸⁵ Pocock (1985), 1986, 1988, 118.

⁸⁶ Johnson, (1755) 1967, "stateswoman".

⁸⁷ Ihalainen 1995, 103-106.

⁸⁸ HUME, tässä editiosta *Essays Moral, Political and Literary* 1974, 570-571.

vistyneiden naisten oli mahdollista arvioida poliittisia kirjoituksia ja osallistua keskusteluun. Naisilla oli siis poliittinen rooli, vaikka he eivät osallistuneetkaan hallitsemiseen tai politiikkaan.

Esseessään *Of The Populousness Of Ancient Nations*⁹⁰ Hume pohti myyttiä muinaisten kansojen väkirikkaudesta ja siihen vaikuttaneista tekijöistä. Kysymys oli poliittinen, sillä väkirikkaus oli merkki valtion mahtavuudesta. Hän aloitti kirjoittamalla kodin piiriin kuuluvista asioista, ja hän käytti ilmaisuja 'domestic' ja 'domestic economy'⁹¹. Tässä yhteydessä hän kertoi lasten "hospitaalien" vaikutuksesta väkimäärään, hospitaalit on tekstin perusteella ymmärrettävä jonkinlaisiksi sairaala-lastenkodeiksi. Käsitellessään aihetta Hume mainitsi, että kaikista tieteistä politiikassa olisi eniten sellaista, joka näyttäisi ensinäkemältä petolliselta.⁹² Reproductio, naiset ja lapset, kuuluivat antiikissa oikoksen piiriin. Tässä Hume tarkasteli perinteisesti oikosen piiriin kuuluvaa seikkaa politiikan tieteen näkökulmasta. Käsiteltyään hospitaalien merkityksen Hume siirtyi analysoimaan ilmeisiä poliittisia tapoja ja instituutioita, joilla oli vaikutusta väestöön.

Poliksen ja oikoksen erottivat toisistaan erilaiset valtasuhteet. Antiikissa politiikalle ja polikselle tyypillisiä olivat kansalaisten tasa-arvoiset suhteet, kun taas oikokselle ominaisia olivat epätasa-arvoiset valtasuhteet. Poliitiikan yhtenä vastakohtana voidaan siis pitää itämaisia valtasuhteita despotiaa ja tyranniaa.⁹³ Avioliitto kuului ei-poliittiseen alueeseen. Avioliittoa kä-

---

⁸⁹ Hume käyttää ilmaisua 'polite writing', joka on ymmärrettävä ihanteelliseksi tavaksi kirjoittaa politiikasta.

⁹⁰ HUME, tässä editiosta *Essays Moral, Political and Literary* 1974, 385-399.

⁹¹ 'Domestic economy' viittaa muinaisen oikoksen talouteen, kotitalouteen. Esseessään Hume kirjoitti erityisesti orjuudesta.

⁹² Engl. "Of all sciences there is none where first appearances are more receiptfull than in politics".

⁹³ Tästä lyhyesti esim. Palonen 1987, 308-309.

sittelevässä esseessään *Of Love and Marriage*⁹⁴ Hume käytti käsitteitä 'dominion' ja 'tyranny' analysoidessaan puolisoitten suhdetta. Nämä ovat epäpoliittisia valtakäsitteitä, despoottinen hallitsemistapa liitettiin usein idän kulttuureihin, jotka nähtiin vastakohtana länsimaiseen poliittiseen kulttuuriin. Kirjoittaessaan avioliitosta Hume ei käyttänyt politiikka tai edes julkisuussanastoa, mistä voidaan päätellä, että avioliitto kuului ei-poliittiseen alueeseen.

Adam Ferguson kirjoitti *Principles of Moral and Political Science* luentojen osassa *Of the Political Arts* julkisen ja yksityisen rajoista. Hänen mukaansa epäjärjestys kotona johtui yksityisten ja julkisten ja yhteisten intressien ja tunteiden sekoittumisesta tai yhteentörmäyksestä.⁹⁵ Privaatti on ymmärrettävä oikokseksi ja polista vastasi sekä julkinen että yhteinen.

Naisten julkinen ja poliittinen asema sekä hoiva osana politiikan tiedettä kertovat politiikan ja ei-politiikan rajan muuttumisesta. Muutos ei ollut kokonaisvaltainen, sillä puolisoitten välinen suhde oli despoottisen aluetta. Jokin klassisesti ei-poliittinen saattoi tilapäisesti saada poliittisen merkityksen, tai sitä voitiin tarkastella osana politiikan tiedettä, kuten esimerkiksi sotataitoa.

Antiikista peräisin olevan dikotomian oikos vs. polis avulla analysoitiin siis maailmaa, toisaalta jaottelu ei ollut täysin samankaltainen kuin aikaisemmin, se oli murtumassa. Raja oli osin myös suhteellinen ja riippuvainen näkökulmasta. Humein teksteissä ei tule selkeästi ilmi 'politiikan' ja julkisen suhdetta, sen sijaan poliitikot

---

⁹⁴ HUME, tässä editiosta *Essays Moral, Political and Literary* 1974, 553-554.

⁹⁵ Ferguson (1792) 1975, VOL II, 261." Disorders at home arise from collision of private interest and passions; or from the interfering of private with public and common concerns."

olivat kiinnostuneita julkisista asioista.⁹⁶ Julkinen - yksityinen oli laajempi käsitepari kuin poliittinen - ei-poliittinen. Estetiikkakin oli julkisen keskustelun aihe, mutta se ei poliittinen aihe.

Aiemmin yksityisen piiriin kuuluneet talous ja naiset olivat saaneet julkisen merkityksen. Yleisemmällä tasolla politiikka oli oma sektorinsa, joka voitiin erottaa privaattista. Tämä erottelu heijastui politiikan tieteen väitteisiin. Esseessä *Of the independency of Parliament* Hume totesi, että politiikan tieteen maksimin mukaan jokainen mies oli lurjus, mutta tämä maksimi oli totta vain politiikassa, ei muutoin. Hume jatkoi, että yksityisessä elämässään miehet olivat useimmiten rehellisiä, mutta politiikassa he olivat kiinnostuneita vain omista eduistaan.⁹⁷ Poliittisessa elämässä miehet käyttäytyivät toisin kuin privaattissa, mikä erottaa oikoksen ja poliiksen sfäärit. Tässä poliittinen asettuu vastakohtaksi todellisuudelle 'fact' ja privaatile.

4. POLIITIKOT JA POLIITTISET KIRJOITTAJAT

4.1. POLIITIKKO

Johnsonin sanakirjan mukaan poliitikko oli henkilö, joka oli perehtynyt hallitustaitoihin. Poliitikolla oli myös pejoratiivinen merkitys. Hän oli juonittelija, joka menestyi laskelmoimalla, ja poliitikon menestyminen sai

---

⁹⁶ HUME, OF COMMERCE, tässä Haakonssenin toimittamasta editiosta *Political Essays/ David Hume 1994*, 94. "chief business of politicians; especially in the domestic government of the state, where the public good, wick is, or ought to be, their object..."

⁹⁷ HUME, Tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays/ David Hume 1994*, 24. "It is, therefore, a just political maxim, that every man must be supposed a knave: Though at the same time, it appears somewhat strange, that a maxim should be true in politics, wick is false in fact."

muut ihmiset pitämään poliitikkoa viisaana henkilönä.⁹⁸ Jälkimmäisellä määritelmällä oli moralistinen sävy, laskelmoivaa poliitikkoa arvostettiin ilman todellista aihetta. Johnsonin sanakirjassa 'poliitikko' oli ainoa polis-sanaston ilmaus, jolla oli myös kielteinen merkitys. Yleensä Johnson viittasi polis-sanasto määritelmässään Shakespeariin, Drydeniin, Popeen ja Joseph Addisoniin, He olivat aikansa kirjailija-auktoriteetteja, joihin yleensä viitattiin, he eivät tuoneet esille politiikan kaikkia merkityksiä. Poliitikko poikkesi muusta politiikkasanas-
tosta; hänet oli kuvattu sellaisena , millaisina oman ajan poliitikot tuolloin nähtiin. 'Poliitikko' merkitsi myös hallitsemisen taidossa taitavaa henkilöä. Cockerin sanakirjan mukaan valtiollisia asioita käsittelevien teosten kirjoittaja oli poliitikko. Sanakirjojen mukaan poliitikko olisi ollut siis sekä teoreettinen kirjoittaja että toimija (juonittelija). Ihalaisen mukaan 'valtiomies' ja 'poliitikko' olivat lähes synonyymejä; statesman olisi hieman arvostetumpi kuin poliitikko.⁹⁹

4.2. VALTIOMIES JA RUHTINAS

'Statesman' oli harvinainen ilmaus Humella. Hän kertoi Englannin historiassa prinssi Edgarista, joka osasi valita taktisesti oikean puolen ja liittolaiset uskonnollisissa kiistoissa, tuki liittolaisiaan sopivasti ja sai siten tukea kuninkaalliselle auktoriteetilleen. Hume kuvasi Edgaria todelliseksi poliitikoksi ja täydelliseksi valtiomieheksi sekä aktiiviseksi prinssiksi.¹⁰⁰ Valtiomies

---

⁹⁸ Johnson (1755) 196, "POLITICIAN... One versed in arts of government...A man of artifice. If a man succeed in any attempt though undertook with never so much rashness, his success vouch him a politician and good luck shall pass for deep contrivance; for give anyone fortune and he shall be thought a wise man."

⁹⁹ Ihalaisen väitöskirjan käsikirjoitus.

¹⁰⁰ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL. I (1754 -1762, 1778) 1983, 99."Edgar, however, like true politician , concurred with the prevailing party; and he even indulged them in pretensions, wih, though they might, when complied with, engage the monks to support royal authority during his own reign,

oli arvostettu ilmaus, kuka tahansa poliitikko ei ole valtiomies, mutta taitava hallitsija oli taitava poliitikko. Valtiomies osasi lukea tilanteita ja toimia niiden mukaan. Valtiomiehen, samoin kuin hallitsijankaan ei tarvinnut noudattaa kovin tiukkaa moraalia. Historiallinen esimerkki valtiomiehestä oli antiikin Ateenasta, jossa valtiomiehen taito oli puhetaitoa.¹⁰¹

Treatise of Human Nature -teoksen kolmannen kirjan *Of Morals* kappaleessa *Of Justice and Injustice* Hume kirjoitti hallitsijoiden moraalista. Hänen mukaansa oli historian osoittama maksimi eli tieteellinen tosiasia, että hallitsijoiden, ruhtinaiden, moraali oli vapaampi kuin yksityishenkilöiden. Hallitsijoiden julkiset velvollisuudet olivat verrattavissa kenen tahansa julkisiin velvollisuuksiin, mutta heidän moraalisensa ei ollut niin laaja-alaista ja ehdotonta; Hume ilmaisi tämän käsitteillä 'extent' ja 'force'. Hallitsijalla oli (moraalinen) oikeus rikkoa laillisia valtiosopimuksia, mutta hänellä oli kuitenkin oltava tähän jokin syy, 'a more trivial motive'. Hänen toimintaansa ohjasi hyöty.¹⁰² Tässä katkelmassa poliitikot on rinnastettu filosofeihin, jotka tarkastelivat historiaa, mutta eivät halunneet myöntää edellä mainitun ilmeisen poliittisen maksimin olemassaoloa. Poliitikko saattoi ruhtinaan lisäksi olla myös filosofi, poliitikko olisi siis se, joka tutkii ja tarkastelee poli-

---

proved dangerous to his successors, and gave disturbance to civil power,...Edgar..is transmitted to us not only under the character of a consummate statesman and an active prince..."

¹⁰¹ HUME; ENQUIRY CONCERNING PRINCIPLES OF MORALS (1752), tässä Aikenin editiosta [198?] 210. "a statesman, in the shock and contest of parties, prevailed so far as to produce by his eloquence ... that the persons' names were Echines and Demosthenes."

¹⁰² HUME ATREATISE OF HUMAN NATURE (1739-40, 1888, 1978) 1981, 568 - 569." There is a maxim very current in the world, which few politicians are willing to avow, but which has been authorized by the practice of all ages, *that there is a system of morals calculated for princes, much more free than that which ought to govern private persons.* 'Tis evident this is not to be understood of the lesser extent of public duties and obligations, nor will any one be so extravagant as to assert, that the most solemn treaties ought to have no force among princes. For as prince do actually form treaties among themselves, they must propose some advantage from execution of them; and the prospect of such advantage for the future must engage them to perform their part, and must establish that law of nature. The meaning, therefore, of this political maxim is, that tho' the morality of has the same *extent*, yet it

tiikkaa, mutta ei välttämättä toimi politiikassa. Tässä yhteydessä ruhtinas- ilmauksen käyttö viittaa Machiavel-
lin ruhtinaaseen, joka oli opaskirja hallitsijalle.

Box on tarkastellut esseitä *Of Parties in General* ja *That Politics May Be Reduced to a Science*, ja tullut siihen tulokseen, että Hume mielestä poliittiset periaatteet eivät ole tärkeitä, vaan hallitsijoiden luonne olisi määrittänyt politiikan, 'policy'.¹⁰³ Ihmiset pitivät liian helposti omia poliittisia käsityksiään totuuksina, sen sijaan heidän tulisi olla skeptisempiä. Kysymys hallintomuotojen paremmuudestakin päättyy lopputulokseen, että ainoastaan hallitsijan luonnolla ja käyttäytymisellä on merkitystä.

Esseessään *Of Commerce*¹⁰⁴ Hume erotti maan sisäisen hallitsemisen, 'domestic government', ja ulkopoliitiikan, 'foreign politics'. Hume erotti yksittäistä tapausta koskevan päättelyn ja monimutkaisemman abstraktin päättelyn. Monimutkainen päättely oli itseasiassa tieteellistä. Sen avulla saattoi luoda yleisiä periaatteita, jotka pätevät pääsääntöisesti myös yksittäistapauksissa, oli siis kyse deduktiosta. Sisäpolitiikka kuului monimutkaisen päättelyn alaan. Ulkopoliitiikka oli riippuvainen sattumasta, hallitsijoiden epäloogisesta käyttäytymisestä. Se

---

has not the same *force* as that of private persons." Katkelma on samalla esimerkki politiikan tieteen maksimista.

¹⁰³ Box 1990, 155-156.

¹⁰⁴ HUME, tässä Haakonssenin editioista *Political Essays / David Hume 1994*, 94. "General reasonings seem intricate because they are general ; nor it is easy for the bulk of mankind to distinguish , in a great number of particulars, that common circumstance in wich they all agree, or to extract it, pure and unmixed, from the other superfluous circumstances. Every judgement or conclusion, with them, is particular. They cannot enlarge their view to those universal propositions, wich comprehend under them an infinite number of individuals , and conclude a whole science in a single theorem. Their eye is confounded with with such an extensive prospect, and the conclusions, derived from it even though clearly expressed, seem intricate and obscure. But however intricate they may seem, it is certain, that general principles, if just and sound, must always prevail in the general course of things, though they may fail in particular cases; and it is the chief business, of philosophers to regard general course of things. I may add, that it is also the chief business of politicians; especially in the domestic government of the state, where the public good, wich is, or ought to be their object, depends on the concurrence of a multitude of causes; not as in foreign politics, on accidents and chances, and the caprices of a few persons. This therefore makes the difference between *particular* deliberations and *general* reasoning..."

teki ulkopolitiikasta epävarman, ulkopolitiikan tapahtumia ei voinut päättelemällä ennustaa. Näin ulkopolitiikka olisi ollut sekä yleisen päättelyn että yksittäistapauksia koskevan ajattelun ulkopuolella.

4.3. POLIITIKKO - MORAALINEN KASVATTAJA

Itsekkyys oli oikeuskäsitysten alkuperäinen motiivi, ja sympatia julkista hyötyä kohtaan oli moraalin alkuperä. Poliitikkojen tehtävä oli edistää näiden hyödyllisten tunteiden kasvua. Hallitakseen ihmisiä helpommin ja säilyttääkseen rauhan yhteisössä poliitikot pyrkivät laajentamaan ihmisissä luonnostaan olevia oikeus- ja moraalikäsitteitä. Poliitikot pystyivät **keskustelussaan** erottamaan kunnioitettavan ja kiitettävän häpeällisestä, koska luonto oli antanut siihen kyvyt.¹⁰⁵ Oikealla poliitikolla oli kyky nähdä enemmän ja opettaa muita. Hume mielestä oli olemassa myös moralisteja, jotka toimivat toisin kuin poliitikot yleensä pyrkimällä tuhoamaan hyveen tunteen ihmiskunnasta. Tästä tekstikatkelmasta käy ilmi, että poliitikko kasvatti luonnollista oikeudenmukaisuuden tunnetta. Käytännössä sitä, mitä poliitikko teki, Hume kuvasi ihmisten hallitsemiseksi, rauhan turvaamiseksi ja pyrkimykseksi legitimoida omaa toimintaa. Moralisti on pejoratiivinen ilmaus sellaiselle poliitikolle, joka ei toimi kuten poliitikon tulisi toimia.

---

¹⁰⁵ HUME, A TREATISE OF HUMAN NATURE (1739-40,1888,1978)1981, 498-500." *Thus self-interest is the original motive to the establishment of justice; but a sympathy with the public interest is the source of the moral approbation... Tho' this progress of the sentiments be natural, and even necessary, 'tis certain, that it is here forwarded by the artifice of politicians, who in order to govern men more easily, and preserve peace in human society, have endeavour'd to produce an esteem for justice, and an abhorrence of injustice. This, no doubt, must have its effect; but nothing can be more evident, than that the matter has been carry'd too far by certain writers on morals, who seem to have employ'd their utmost effort to extirpate all sense of virtue from among mankind. Any artifice of politicians may assist nature in the producing these sentiments, which she suggests to us, and may even on some occasions, produce alone an approbation or esteem for any particular action; but 'tis impossible it should be the sole cause of the distinction we make betwixt vice and virtue. For if nature did not lead us in this particular, 'wou'd be in vain for politicians to talk of honourable or dishonourable, praiseworthy or blamable."*

Hume rinnasti poliitikon taidot ja lasten kasvattamisen; poliitikko oli verrattavissa vanhempiin. Kasvattaminen kuului yksityiseen ja poliitikon opetukset julkiseen sfääriin.¹⁰⁶ Rinnastuksen käyttöä voidaan verrata perhe -metaforan käyttöön. Perhe ja vanhemmat olivat sekä sosiaalisia että biologisia metaforia. Biologisuus merkitsi paitsi luonnollisuutta ja tavanomaisuutta niin myös väistämättömyyttä. Poliitikon kasvatustehtävä oli väistämättömyyttä ja luonnollista; ihmiset tarvitsivat kasvattamista.

Hume ei luonut varsinaista teoriaa siitä, kuinka kasvatetaan. Kasvatuksella ja koulutuksella saattoi saada aikaan sosiaalista muutosta, ihmiskunta saattoi edistyä kasvatamalla. Kasvatuksella voitiin korvata opetettavan oman kokemuksen puuttumisen. Kasvattaminen oli sosiaalisen tradition siirtämistä, se oli väline prosessissa, jonka kuluessa villistä ihmisestä tulee sosiaalinen. Kyseessä oli prosessi, jonka lapsi kävi läpi vanhempien auktoriteetin alla.¹⁰⁷ Yleensäkin valistus korosti kasvatusta. Kasvattamisen tematiikka viittaa myös Humeen omaan rooliin politiikassa.

Humeen käsityksen mukaan ihminen oli luonnostaan itsekäs. Itsekkyys vaikutti ihmisen toimintaan ja heikensi yleistä turvallisuutta ja omaisuuden turvaa. Moralistit tai poliitikot eivät pystyneet vaikuttamaan ihmisen perusluonteeseen tai muuttamaan ihmisten toimintaa julkisen hyödyn mukaiseksi. Poliitikot voivat opettaa kuinka ihmiset olisivat voineet paremmin tyydyttää omia mielihalujaan ja antaa uuden suunnan ihmisten luonnollisille mielihaluille. Ihmisillä oli mahdollisuus tyydyttää intohimojaan myös epäsuorasti ja hillitysti. Ihminen saattoi oppia Humeen esimerkin mukaan sen, että kannatti tehdä palvelus

---

¹⁰⁶ Ibid. 523, 553-534, "Public interest, education, and the artifices of politicians, have the same effect in both cases...public instructions of politicians, and the private education of parents, contribute..."

toiselle, koska silloin saattoi odottaa vastavuoroisuutta. Omasta näennäisesti altruistisesta toiminnasta ihminen hyötyi myös itse. Toimiessaan oppimallaan uudella tavalla hän ei kuitenkaan muuttanut pohjimmiltaan hyväntahtoiseksi. Poliitikko saattoi opettaa siis myös toimimaan egoistisesti, mutta siten, että toiminnasta hyötyivät myös muut. Julkisella edulla, lasten kasvatuksella ja poliitikkojen toiminnalla oli sama päämäärä ja vaikutukset. Konkreettisesti opetettavien tulisi oppia toimimaan pidättyväisesti ja maltillisesti. Kasvatuksen tulisi opettaa esimerkiksi velvollisuudentunnetta ja kunnioitusta toisten omaisuutta kohtaan.¹⁰⁸ Kasvatuksen ja poliitikkojen taitojen piti kasvattaa alamaisten lojaliteettia.¹⁰⁹ Harrisonin mukaan poliitikon tehtävä oli luoda ihmisille keinotekoinen ja irrationaalinen tunne, joka johti lakien noudattamiseen.¹¹⁰ Tämä tunne ei kuitenkaan ole irrationaalinen vaan tarpeellisuudessaan rationaalinen. Kasvatus siis suuntautui alamaisiin, poliitikko ei kasvattanut hallitsijoita, koska hallitsijat toimivat oman moraalin mukaisesti. Ennen filosofit olivat kasvattaneet ja neuvoneet hallitsijoita, mutta valistuksen myötä alettiin kasvattaa alamaisia tai tavallisia ihmisiä, 'common people'.

Horisontinvaihdosteesin mukaisesti poliitikko oli ollut politiikan oppialan teoreetikko.¹¹¹ Humelle poliitikko oli toisaalta opettaja, muuta myös praktikko vastakohtana teoreetikolle. Hume kirjoitti kirjeessään 1763 muuttuneensa; hän ei enää kirjoittanut politiikasta, vaan hä-

---

¹⁰⁷ Whelan 1985, 120-124, 282-284.

¹⁰⁸ HUME, A TREATISE OF HUMAN NATURE (1739-1740, 1888, 1978) 1981, 521-523. "...twould be in vain either for moralists or politicians, to tamper with us, or attempt to change the usual course of our actions, with a view to public interest...All they can pretend to, is, to give a new direction to those natural passions, and teach us that we can better satisfy our appetities in an oblique and artificial manner, than by their headlong and impetuous motion."

¹⁰⁹ Ibid. 546, "Education and the artifice of politicians concur in bestowing a farther morality on loyalty, and branding all rebellion with a greater degree of guilt and infamy."

¹¹⁰ Harrison 1981, 16,48.

¹¹¹ Palonen 1989, 18.

nestä oli tullut poliitikko.¹¹² Forbes on tulkinnut tämän siten, että Hume erottaisi poliitikon ja harrastelijan politiikassa.¹¹³ Ero ei kuitenkaan ole harrastelijan ja poliittisen filosofin välillä. Poliitikko on eroteltavista politiikasta/politiikan oppialasta kirjoittavasta. Poliitikko oli toimija; vuosina 1763-1766 Hume oli suurlähettilään sihteerinä Pariisissa.

Yleensä poliitikko oli rooli, joka puhui poliittisista asioista politiikan kielellä. Joskus poliitikko rinnastettiin filosofiin tai moralistiin. Poliitikko oli kuitenkin jossakin mielessä taito tai professio, sillä poliitikko pyrki täydellistymään omalla alallaan. Täydellistyminen oli alkuisin filosofian kehittymisestä. Poliitikko voidaan tässä erottaa filosofista ja lakimiehestä. Filosofin päättely selkeytyi kehittyessään, lakimiehen päättelykyky ja toimintatavat kehittyivät, poliitikko oppi ennakoimaan. Poliitikko oli tekemisissä vallanjaon kanssa.¹¹⁴ Oikeudenmukaisuus ja moraali olivat keskeisiä teemoja 1700-luvulla. Filosofi, poliitikko ja lakimies käsittelivät samoja asioita, mutta kukin eri näkökulmasta.

Poliitikko oli filosofisissa teoksissa positiivinen ilmaus, politiikan subjekti, mutta oli olemassa, tai ainakin oli ollut, myös toisenlaisia politiikan subjekteja. Historiasta saattoi löytää esimerkkejä uskonnollisista fanaatikoista. Levellerejä hän piti uskonnollis-poliittisina fanaatikkoina. He ajoivat avoimesti omaisuu-

---

¹¹² HUME, THE LETTERS OF DAVID HUME ed. Greig 1932, VOL I, 398, "I write no Politics, having now become a politician."

¹¹³ Forbes 1975, 125-134.

¹¹⁴ HUME, AN ENQUIRY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING (1748) 1958,7. "...in every art or profession, even those wick most concern life or action , that a spirit of accuracy, however acquired, carries all of them nearer their perfection, and renders them more subservient to the interest of society. And though a philosopher may live remote from business, the genius of philosophy, if carefully cultivated by several, must gradually diffuse itself throughout the whole society, and bestow a similar correctness on every art and calling. The politician will acquire greater foresight and subtilty,

den tasajakoa ja pyrkivät uskottelemaan, että tasajako olisi ollut sekä mahdollista että hyödyllistä. Fanaatikko sai jotkut pyrkimykset näyttämään hyviltä, vaikka todellisuudessa ne olivatkin tuhoisia, toiminnassaan fanaatikko oli myös avoin, hän pyrki julkisuuteen.¹¹⁵ Fanaatikko on pejoratiivinen ilmaus poliittiselle toimijalle. Levellerit olivat esimerkki siitä, kuinka uskonto, talous ja politiikka liittyivät yhteen. Uskonto ja politiikka rinnastetaan tässä samanarvoisina, tämä on merkki siitä, että ne voidaan myös eritellä.

Machiavellia Hume piti sekä poliitikkona että historioitsijana ja politiikantieteen tuntijana.¹¹⁶ Poliitikon ja historioitsijan ero oli puhettavassa, siinä miten ja mistä puhuttiin. Kun Machiavelli puhuu poliitikkona, hän puhui myrkyttämisistä, salamurhista ja vääristä valoista laillisina vallan keinoina. Kun Machiavelli puhui kuin historioitsija, hän puhui toisin, hän puhui innokkaasti paheita vastaan ja hyveiden omaksumisen puolesta.¹¹⁷ Kun Hume kuvasi Machiavellia politiikan tieteen edustajana, kuva oli myönteinen, toisin kuin kuva Machiavellista poliitikkona. Machiavellikin erotti politiikan tekemisen ja hyveellisen moraalin.¹¹⁸ Puhettavan lisäksi historioitsijan ja poliitikon erotti ajatteluprosessi. Poliittikkaan viittaa ilmaus 'general reasonig' ja historiaan 'particular narration'; politiikka oli päättelyä, historia kerrontaa.

---

in subdividing and balancing of power: the lawyer more method and finer principles in his reasonings..."

¹¹⁵ HUME, AN ENQUIRY CONCERNING PRINCIPLES OF MORALS (1751) tässä Aikenin editiosta, [198], 193.

¹¹⁶ HUME, OF CIVIL LIBERTY, tässä Haakonssenin editiosta Political essays/David Hume 1994, 51. " ...art of resonong is still defective in this science...MACHIAVEL was certainly a great genius..." tässä Machiavelli oli "politiikan tutkija".

¹¹⁷ HUME, OF THE STUDY OF HISTORY, tässä editiosta Essays, Moral Political and Literary, 1974, 562, "When he talks as a politician, in his general reasonings, he conciders poisoning, assasination and perjury, as lawfull arts of power; but whwn he speaks as historian, in his particular narrations, he shows so keen an indignation against vice, and so warm an approbation of virtue..." Tässä Machiavelli oli historioitsija ja poliitikko .

¹¹⁸ Pocock (1985) 1988, 100.

Esseen Machiavelli poliitikkona oli erilainen kuin Hume muut viittaukset poliitikkoon, hän ei ollut sellainen poliitikko kuin poliitikon olisi pitänyt olla. Machiavelli oli historiallinen esimerkki todellisesta henkilöstä, kun taas *Treatise Of Human Nature* -teoksessa poliitikosta puhutaan filosofisemmalla tasolla. Essee kuvasi sitä, millainen poliitikko oli ollut, kun taas mainittu teos sitä, millainen olisi oikea poliitikko. Teosten retorinen ero selittää katkoksen. Yhteistä näillä poliitikon kuvauksilla oli puhuminen poliitikolle ominaisena toimintana, vaikka sitä ei kyseisissä tekstikohdissa olekaan pohdittu sen enempää.

4.4. POLIITTINEN KIRJOITTAMINEN JA RETORINEN NÄKÖKULMA

Sanakirjoista kävi ilmi politiikkaan liittynyt (filosofisen /tieteellisen) kirjoittamisen aspekti. Humekin oli tietoinen tästä. Hän nimittää poliittisiksi kirjoittajiksi myös niitä, jotka pyrkivät perustelemaan yhteiskuntasopimuksen, tai sananmukaisesti alkuperäisopimuksen todenperäisyyden, vaikka Hume itse ei ajatusta kannattanutkaan. Hänen mielestään yhteiskuntasopimus oli sinänsä oikeudenmukainen ja järkevä, mutta sen kannattajien perusteluissaan käyttämä päättely oli harhaanjohtavaa ja monimutkaista, 'fallacious and sophistical'.¹¹⁹ Poliittiset kirjoittajat kertoivat monimutkaisista ideoista, joita ei voinut nähdä ilman erityistä kykyä katsoa ja analysoida näkemäänsä. Hume vertasi oikeata tapaa kirjoittaa politiikasta tieteeseen.¹²⁰ Oikea tapa kirjoittaa

---

¹¹⁹ HUME, (1739-40,1888,1978) 1981, 549.

¹²⁰ HUME, OF CIVIL LIBERTY, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays/ David Hume* 1994, 51. "Those who employ their pens on political subjects, free from party-rage, and prejudices, cultivate a science..."

politiikasta olisi kirjoittaa siitä politikoinnin ja aikalaispolitiikan ulkopuolelta, vapaana uskontoa ja puolueita koskevista kiihkoiluista ja ennakkoluukoista.

Treatise Of Human Nature teoksessa Hume ei esittänyt yhtenäistä retoriikan teoriaa tai diskurssiivista käsitystä politiikasta. Silti käsitteiden merkityksen sopimuksellisuus ja moniselitteisyys olivat moraalifilosofisten ajatusten taustalla koko ajan ja liittyivät siten epäsuorasti myös politiikkaan. Julkinen etu, kasvatustaitavuus ja poliitikkojen taitavuus johtivat paitsi omistusoikeuden turvaan myös lupauksien pitämiseen. Tahdon ja lupauksien ilmaiseminen oli Humelle retorinen teko.¹²¹ Siinä, mitä poliitikot opettivat, oli taustalla sanojen ja ilmaisun näkökulma. Hume analysoi retorisesta näkökulmasta ja retoriikan käsittein poliitikkojen opetuksia.

Humella retoriikka liittyi politiikkaan kolmella eri tasolla. Pejoratiivisimmillaan poliittisissa keskusteluissa oli kyse vain pelkistä sanallisista kiistoista, 'verbal disputes', esimerkiksi kun keskusteltiin vapauden ja välttämättömyyden suhteesta, Humen mielestä välttämättömyys sulki pois vapauden. Toiseksi retoriikka merkitsi kaunopuheisuutta, jonka tarkoitus politiikassa oli suostutella ihmisiä ja saada aikaan muutoksia kuulijoiden moraalipoliittisissa käsityksissä. Politiikassa retoriikka oli erotettavissa tieteestä, puhetaito ei perustunut

---

¹²¹HUME, A TREATISE OF HUMAN NATURE (1739-1740, 1888,1978) 1981, 522-523. "When a man says *he promises any thing*, he in effect expresses a *resolution* of performing it; and along with that, by making use of this *form of words*, subjects himself to the penalty of never being trusted again in case of failure... Afterwards a sentiment of morals concurs with interest, and becomes a new obligation upon mankind. This sentiment of morality, in performance of promises arises from the same principles as that in the abstinence from the property of others. *Public interest, education, and the artifices of politicians*, have the same effect in both cases... 'tis evident, that the will alone is never suppos'd to cause the obligation, but must be express'd by words or signs, in order to impose a tie upon any man. The expression being once brought in as subservient to the will, soon becomes the principal part of the promise."

yksinomaan järkeen, kuten politiikan tiede.¹²² Poliitikasta kirjoittaminen vastaavasti oli rinnasteinen tieteen harjoittamiselle, se oli oikeaoppisimmillaan järkiperäistä, silloin poliittiset kirjoittajat loivat tieteellisiä väittämiä. Hume teki siis eron politiikasta puhumisen ja kirjoittamisen välillä. Kolmanneksi retoriikan erityistä muotoa, dialogia, voitiin käyttää politiikan opetuksessa.

Hume kritikoii uskontoa suuremmin kuin ehkä kukaan filosofi aikaisemmin oli tehnyt, siksi kahta uskonnollista teosta on tutkimuksen piirissä pidetty pitkään pelkästään uskonnonfilosofisina teoksina. *The Natural History of Religion* on ymmärretty yksinkertaisesti uskonnonvastaiseksi kirjaksi, jossa Hume osoitti halveksuntaa yksijumalaisia uskontoja kohtaan. Toisen uskonnollisena pidetyn teoksen *Dialogues Concerning Natural Religion* merkitys ei ole ollut niin helposti luettavissa. Hume kirjoitti teoksen dialogin muotoon. Keskustelijoita oli kolme: Demea, uskovainen, Philo, radikaali skeptikko, sekä Cleanthes, jonka mielipiteet olivat näiden kahden ääripään välillä, lisäksi keskustelua seurasi nuori Pamphilus. Aikaisempi tutkimus on pyrkinyt selvittämään, kuka keskustelijoista edusti Humen mielipidettä, mutta siitä ei ole yksimielisyyttä. Danford on tulkinut teosta politiikan oppikirjana. Hänen mukaansa teoksen rakenne vastaa latinalaisen retoriikko Ciceron teoksen *De Natura Deorum* rakennetta. Cicero kirjoitti teoksensa alussa, että lukijoiden ei tarvinnut olla selvillä Ciceron henkilökohtaisista mielipiteistä, eli Danfordin mukaan Humenkaan tarkoitus ei ollut ilmaista omaa mielipidettään omassa teoksessaan. Hume viitasi teoksensa alkupuheessa muinaisten filosofien tapaan ilmaista neuvonsa dialogin muodossa. Teos alkaa koulutuksen teemalla; keskustelijat pyrkivät siis kasvattamaan nuorta Pamphilusta. Näin ollen dialogi olisikin pyrkimys elvyt-

---

¹²² HUME, AN ENQUIRY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING (1748) 1958, 130.

”Eloquence, when at its highest pitch, leaves little room for reason or reflection ; but addressing itself

tää klassista poliittisen filosofian kirjoitustapaa.¹²³ Cicero oli Humelle nimenomaa puhetaidon opettaja; Ciceron abstrakti filosofia oli menettänyt merkityksensä.¹²⁴ Dialogin avulla Hume pyrki konstruoimaan ihanteellisen tavon keskustella politiikasta ja muistakin asioista. Teos olisi siis opetuskirjallisuutta niille jotka pystyivät ymmärtämään dialogin.

4.5. POLITIKOINTIA VAI POLITIIKAN OPETTAMISTA.

Haakonssenin mukaan Humen poliittinen teoria oli muutakin kuin ennakkoluuloista ja intoiluista johtuvien ideoiden vastustamista. Hänen mukaansa Hume tarkoitti kirjoituksensa myös poliittiseksi teoksi, siten että hän olisi kirjoituksillaan muokannut mielipiteitä ja uskomuksia ja sitä myötä politiikkaa ja yhteiskuntaa. Haakonssenin mukaan Hume pyrki luomaan poliittista teoriaa, joka ei perustunut uskomuksille.¹²⁵ Humen roolia poliittisena kirjoittajana on mahdollista edelleen tarkentaa, kirjoittaminen voi olla poliittinen teko monessa erilaisessa merkityksessä. Pyrkikö hän vain esittämään omia mielipiteitään, vai mitä hän teki? Pyrin vastaamaan kysymykseen, missä mielessä kirjoittaminen oli poliittinen teko Humelle, ja millainen oli hänen poliittinen roolinsa. Mielestäni tähän kysymykseen liittyvät Humen teosten retoriset erot. Miksi hän kirjoitti filosofisten teosten lisäksi historianteoksen, esseitä, ja dialogia? Tutkimuskirjallisuuden mukaan eri teokset ovat filosofialtaan homogeenisiä, suuria muutoksia Humen ajattelussa ei tapahtunut. Toisaalta tutkimuskirjallisuus esittää erilaisia tulkin-toja uskonnollisen dialogin filosofisesta merkityksestä,

---

entirely to the fancy or the affections, captivates the willing hearers, and subdues their understanding.”

¹²³ Danford 1982, 137-148.

¹²⁴ HUME, FOUR DISSERTATIONS, OF TRADEGY ja OF STANDARD OF TASTE (1757), tässä Immerwahrin editiosta 1995, 190, 231.

¹²⁵ Haakonssen 1993, 183.

olihan Hume ateisti. Teosten retorisia eroja on vaikeata selittää näistä perinteisistä kysymyksen asetteluista käsin. Samalla tarkastelen Humen suhdetta valtiotaidon traditioon ja kysyn, missä mielessä hän jatkaa sitä, esitän myös tulkinnan siitä, miten Hume käyttää retoriikan traditiota hyödykseen.

Sekä Jerome Christenssen että M. A. Box ovat osittain tulkinneet samoja esseiden metaforia kuin tulen seuraavassa tekemään. He ovat kuitenkin tulkinneet ne erilaisista konteksteista ja päätyvät toisenlaisiin tulkintoihin myös keskenään. Tulkintaerot johtuvat erilaisista luktavoista. Toisin kuin Box tai Christenssen pyrin arvioimaan esseitä kokonaisuuksina ja huomioimaan esseiden rakenteen. Omassa tulkinnassani lähdän siitä, että suurin osa esseistä käsittelee selkeästi päivänpoliittisia aiheita, ja näin ollen *Of Essay Writing* kertoo, miksi Hume ylittää kirjoittaen poliittisia esseitä. Christenssen ja Box tulkitsevat vain loppuosaa esseistä.¹²⁶ On mielestäni merkittävää, että tulkittavat kolme teksti fragmenttia ovat kaikki esseiden alusta. Jokaisessa kolmessa esseessä alkuluvun jälkeen Hume vaihtoi teemaa, asioiden käsittelyn taso ja aihe muuttuivat. Oma lähtökohtani on, että Hume paljasti oman asenteensa esseiden kirjoittamiseen ja suhteensa siihen yleisöön, jonka hän kuvitteli esseitä lukevan. Lisäksi on otettava huomioon poliitikon rooli kasvattajana, joka tuli esille *Treatise of Human Nature* -teoksessa.

Humen mukaan oli olemassa pinnallisia ja abstrakteja ajattelijoita; hän käytti ilmauksia *'shallow'* ja *'abstruse'*. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat ihmiset olivat harvinaisempia, hyödyllisempiä ja myös arvokkaampia. Heidän ajatuksensa saattoivat olla vaikeita ja epätavalli-

sia, mutta ne saattoivat johtaa hienoihin löytöihin ja hyödyllisiin keksintöihin. Kun ihminen luo yksittäistä tekoa koskevaa toimintasuunnitelmaa politiikassa, kaupassa taloudessa tai missä muussa tahansa liike-elämässä, hänen ei Hume mielestä tullut perustella toimiaan liian pitkien syy-seuraus -suhteiden avulla, koska aina tapahtui jotakin, jota ei voinut ennakoita, ja toiminnan lopputulos saattoi olla jotakin muuta kuin oli odotettu. Toimintaan liittyvä ajattelu oli rinnastettavissa harkintaan. Pintapuolisesti ajattelevat, 'common man', siis pystyivät luomaan toimintasuunnitelmia. Yksittäistapauksia koskevan ajattelun 'particular reasoning' vastakohtana oli yleisiä asioita koskeva päättely, 'general reasoning', joka ei koskaan voinut olla liian perusteellista ja hienoa. Tällaiseen päättelyyn pystyivät vain nerot. Yleinen ajattelu, monimutkaiset syy- ja seuraus -suhteet ja loppupäätelmät näyttivät pinnallisesti ajattelevien silmissä sotkuisilta ja hämäriltä. Se oli kuitenkin tieteellistä päättelyä, jolla voitiin luoda vallitsevia periaatteita, jotka toimivat deduktiivisesti. Esseen alku on pitkä johdanto taloudellisten periaatteiden käsitteilylle, periaatteet saattoivat lukijoiden mielestä vaikuttaa epätavallisilta ja epäilyttäviltäkin.¹²⁷ Oman tulkin- tani mukaan poliittisen taloustieteen periaatteet kuuluivat abstraktin ajattelun alaan, olihan se varsin uusi politiikan ala. Hume kuului itse abstraktiin ajatteluun kykeneviin ja lukijakunta oli odotettavasti yksinkertaiseen päättelyyn kykeneviä. Hän pyrki selittämään lukevalle yleisölle kaupan monimutkaisia periaatteita, ja huomautti, ettei niihin tulisi suhtautua ennakkoluuloisesti vain sen vuoksi, että ne olivat vielä epätavallisia, 'out of

---

¹²⁶ Box lähti tulkinnassaan siitä, että Hume olisi kirjoittanut vertaisilleen eli uudelle keskustelevalle yleisölle. Hume kuitenkin piti itseään enemmän filosofina ja historioitsijana kuin esseistinä. Vrt. Box 1990, 112-119.

¹²⁷ HUME, OF COMMERCE, tässä Haakonssenin toimittamasta editiosta Political Essays / David Hume 1994, 93-94.

the common road'.¹²⁸ Cristensen on tulkinut fragmentin siten, että kauppiaan salaisuudet olisivat peräisin historiasta ja historioitsijat olisivat välittäjiä, joiden kautta kaupan salaisuuksista tulisi kirjoittajan salaisuuksia. Kauppiaan tietäminen olisi hajanaista, paitsi erityinen tekniikka, jolla kaupan salaisuudet ratkaistaisiin, mutta itse ratkaisut jäisivät salaisuuksiksi, kaupan salaisuuksien ratkaisutekniikka jäisi varsinaiseksi pääomaksi kirjoittaville henkilöille.¹²⁹ Oman tulkintani mukaan Hume osasi omasta analysoida taloutta, ja löytää sieltä yleisiä periaatteita, joita hän saattoi opettaa muille, jotka eivät itse pystyneet ymmärtämään kaupan mekanismeja, tai muita vastaavia abstrakteja ideoita.

Ihmisten luokittelu ajattelukyvyyn mukaan esiintyi muissakin Humen teksteissä. Ensiksi olivat ihmiset, jotka keskittyivät vain selviämään elämästä. Heitä merkittävämpi osa olivat hienot ihmiset, 'the elegant part of mankind', jotka voitiin jakaa kahteen ryhmään älyllisin perustein. Toiset ryhmän ihmisistä muodostivat keskustelevat ihmiset, 'conversible', he keskustelivat keskenään asioista, jotka vaativat kohtuullista ymmärrystä. He kiinnittivät huomiota siihen, mikä oli ilmeistä ihmisen toiminnassa, he myös tarkkailivat yksittäisiä asioita tai ilmiöitä. Kolmas ryhmä olivat 'learned', oppineet. He keskittyivät asioihin, jotka vaativat enemmän älyä ja päättelykykyä. He kykenivät monimutkaisiin 'mielen' operaatioihin, sekä pitkäjänteiseen älylliseen työhön.¹³⁰ Hume piti filosofiaa

---

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Christensen 1987, 154-157. Christensenin tulkinnan mukaan essein kirjoittajan tulisi olla kauppiaa, jotta tulkinta olisi looginen. Toinen tulkinnallinen ongelma on, että Hume ei maininnut kyseisessä esseessä historioitsijan roolista mitään, lisäksi skotlantilaisen valistuksen aikana suhtautuminen kauppaan oli muuttunut, historian totuudet eivät päteneet kaupassa, vaan kauppa oli tarkasteltava mahdollisimman läheltä kuluvaa aikaa.

¹³⁰ HUME, OF ESSAY WRITING, tässä editiosta Essays Moral, Polical and Literary 1974, 568. "The elegant part of mankind, who are not immersed in mere animal life, but employ themselves in the operations of mind, may be divided into the *learned* and *conversible*. the learned are such as have chosen for their portion the higher and more difficult operations of the mind, which require leisure and solitude, and cannot be brought to perfection, without long preparation and severe labour. The conversable world join to a sociable disposition, and a taste for pleasure, an inclination for the easier and more gentle

sivistyneiden jalona huvituksena, jonka hyödyllisyys ei ollut niin ilmeistä kuin käytännöllisten tietojen ja taitojen hyöty.¹³¹

Pintapuolisesti ajattelevat ja keskustelevat ihmiset ovat samoja ihmisiä, koska he ajattelevat samalla tavalla, toisaalta abstraktisti ajattelevat ja oppineet ovat samoja ihmisiä. Lukeneiston ja keskustelevan yleisön erilaisuus oli Hume mielestä vahinko, sillä oli huono vaikutus kirjallisuuteen ja keskusteluun, koska yksinkertaisesti ajattelevilla ei välttämättä ollut resursseja käsitellä historiaa, runoutta, politiikkaa tai filosofiaa. Tosin viime aikoina 'keskustelevat' ja 'oppineet' olivat lähenyneet toisiaan, ja hän toivoi prosessin jatkuvan. Hume katsoi, että hänen esseensä olivat tästä näkökulmasta hyödyksi. Hän piti itseään lukeneiston edustajana keskustelevien joukossa, hän käytti ilmaisua 'suurlähettiläs'.¹³² Hume käytti myös kaupan metaforaa kuvaamaan oppineiden ja keskustelevien välistä suhdetta. Oppinut antaa lukeneiston älykkyyden keskustelevalle osalle ihmiskunnasta, ja keskustelevat saattoivat antaa pohtimisen aiheita oppineille. 'Kaupan' osapuolet olivat riippuvaisia toisistaan, keskustelevan osapuolen tuli varustaa, 'furnish', kauppaa keskusteluin ja elämällä, kun taas oppineiden oli jalostettava, 'manufacture', materiaali.¹³³ Tässä yhteydessä Hume piti itseään oppineena.

Hume jatkoi, että kuten olisi diplomaatille ollut anteeksiantamaton laiminlyönti olla osoittamatta kunnioitusta asemamaansa hallitsijalle, olisi niin ikään anteeksiantamatonta olla osoittamatta kunnioitusta heikommalle suku-

---

exercises of the understanding, for obvious reflections on human affairs, and the duties of common life..."

¹³¹ Box 1990, 53-57.

¹³² HUME, OF ESSAY WRITING, tässä editiosta *Essays Moral, Political and Literary* 1974, 590, "I cannot but consider myself as a kind of resident or ambassador *from* the dominions of learning *to* those of conversations." Kursiivi kirjoittajan.

¹³³ *Ibid*, 568-570.

puolelle, naisille.¹³⁴ Naiset ovat siis niitä, jotka yhtenä ryhmänä kuuluvat 'keskusteleviin' ihmisiin, heitä oli muitakin. Ranskassa naiset hallitsevat sekä 'keskusteleviä' että 'oppineita'.¹³⁵ Omassa tulkinnassaan Christensen näkee naiset analogiana hyödykkeille, koko metaforan tarkoitus olisi legitimoida kaupallisen yhteiskunnan luksuksen tuotantoa. Christensenin tulkinta nojaa siihen, että vielä Defoe ja Addison kuvasivat talouden naisellisenä; esimerkiksi korkojen muutokset olivat arvaamattomia. Sen sijaan skotlantilainen valistus näki talouden systeeminä, jonka toimintaperiaatteet olisi löydettävissä, talous oli menettänyt feminiinisen luonteensa. Hän pitää Hume luonnehdintaa itsestään esseistinä suurlähettiläänä lisäksi viittauksena Joseph Addisoniin ja käytännön kokemuksiin naisista suurlähettiläsajoilta.¹³⁶ Hume toimikin diplomaattina Ranskassa ja tutustui siellä koulutettuihin naisiin.

Esseen *Of the First Principles of Government* alussa Hume totesi, että niille, jotka miettivät ihmisten tekemisiä ja katselivat niitä filosofisin silmin, ei mikään ollut niin yllättävää, kuin se, miten helposti harvat hallitsivat monia. Hän jatkoi kuvailemalla hallitsevien ja hallittujen suhdetta. Hallitut alistuvat ehdoitta ja luopuvat omista pyrkimyksistään, 'sentiments and passions'. Tämä johti siihen että hallituilla oli valta, ja hallitsijoiden valta tukeutui hallittujen kannatukseen.¹³⁷ Filosofisin silmin ihmisten toiminnan, siis myös politiikan, katsominen edellytti tietysti erityistä näkökykyä.¹³⁸ Katsominen oli poliittisen tilanteen analysointiin. Filosofisin silmin katseleva näki yksittäisten tapahtumien

---

¹³⁴ Ibid., 570.

¹³⁵ Ibid., 571.

¹³⁶ Box 1990, 121; Christensen 1987, 97, 100, 106; Pocock 1985, 99-100.

¹³⁷ HUME, tässä Haakonssenin toimittamasta editioista *Political Essays*/ David Hume 1994, 16. Monien ja harvojen, hallittujen ja hallitsijoiden, välinen suhde oli osa valtiotaitokirjallisuuden tematiikkaa.

taustalla vaikuttavat periaatteet. Katselijat olivat Humeen jaottelun mukaisesti ihmisiä, jotka kykenivät abstraktiin, filosofiseen ajatteluun. Katsomisen voi tulkita edellyttävän ainakin ajoittaista ulkopuolisuutta; oli oltava jonkin verran etäällä kohteesta, jotta pystyi näkemään kokonaisuuden. Hume kuului omasta mielestään tietysti 'filosofisin silmin katseleviin', koska hän näki katselijoiden olemassaolon ja ymmärsi heidän merkityksen politiikalle.

Machiavelli jakoi Ruhtinas-teoksessaan ihmiset kolmeen luokkaan; niihin jotka ymmärsivät politiikkaa opettamattakin, niihin, jotka ymmärsivät, kun heitä opetettiin, ja niihin, jotka eivät ymmärtäneet lainkaan. Machiavelli ymmärsi opettamattakin ja pyrki opettamaan hallitsijoita, jotka tarvitsivat opetusta. Ruhtinas-teos oli siis opetuskirjallisuutta. Humeen jaottelut olivat hyvin samankaltaisia, kuin Machiavellin, hän tunsi tämän teokset, vaikka ei juuri kyseisissä kohdissa Machiavelliin viitannutkaan. Humeen asenne oli myös opettajamainen. Hän pyrki filosofina opettamaan niitä, jotka eivät osanneet politiikkaa, ei kuitenkaan hallitsijoita, vaan valistusajan lukeututta keskiluokkaa. Tulkintani mukaan Hume kuului itse abstrakteihin ajattelijoihin ja filosofisesti politiikkaa katseleviin. Suurlähettiläänä hän ymmärsi itsensä välittäjänä lukeneiston ja keskustelevien poliitikkojen välillä. Hänen tarkoituksensa oli opettaa ja sivistää lukijakuntaansa.

Kirjoittaessaan politiikasta Hume analysoi historiallisia ja myös oman aikansa taikauskon ja intoilun muotoja. Lisäksi hän aikansa kieltä käyttäen osoitti kuinka hänen omat käsityksensä johtivat tiettyyn käsitykseen jostakin

---

¹³⁸ Esseessä 'OF PROTESTANT SUCCESSION' Hume kirjoitti: "But to say something more determinate on this head, the following reflections will, I hope, show the temper, if not the understanding of a philosopher." Haakonssen (ed.) *Political Essays / David Hume 1994*, 216.

aikansa poliittisesta kysymyksestä.¹³⁹ Tämä oli "politiikan didaktiikka": niillekin jotka eivät politiikkaa pystyneet tarkastelemaan filosofisin silmin, voitiin politikointia opettaa esittämällä ajatteluprosessi ja prosessin lopputulos. Whelanin tieteenfilosofisen tulkinnan mukaan Hume pyrki opettamaan skeptikon ajattelutavan soveltamista jokapäiväisessä elämässä.¹⁴⁰ Hume pyrki esseissään opettamaan politiikan periaatteita ja ajattelukykyä uudelle valistusaikana syntyneelle lehtiä ja kirjoja lukevalle keskisäädylle.

5. POLITIIKKA JA TIETÄMINEN

5.1. TIETEELLISEN TIEDON MERKITYS POLITIIKASSA

Livingstonen käsityksen mukaan Hume kuului enemmän latinlaiseen retoriikan traditioon kuin kreikkalaisen filosofian traditioon. Retoriseen traditioon kuuluivat roomalaiset juristit, esimerkiksi Cicero, ja italialaiset humanistit sekä luonnonoikeusajattelijat, kuten Shaftesbury. Retorikot korostivat tapojen opettamisen tärkeyttä. Sofisteilla politiikka ja retoriikka kuuluivat yhteen. Puhetaitoa käytettiin vaikuttamiseen esimerkiksi poliittisissa kilpailutilanteissa ja kansalaiskokouksissa. Cicerolle retoriikka oli tilannesidonnaista, puhujan oli osoitettava asiansa oikeaksi, miellyttää kuulijoita ja saada heidät innostumaan. Vaikuttava puhe oli vastakohta pysyvän totuuden ja hyvän etsimiselle. Kreikkalaisessa filosofiassa pyrittiin löytämään ajattomat ideat tietämisen metodologian avulla, esimerkiksi Platon teki eron kirjoitetun ja puhutun välillä, ja hän korosti autentti-

---

¹³⁹ Haakonnsen 1993, 183. Engl. "Speaking in the idiom of the time, he showed how his principles led him to take one or the other side in current debates."

¹⁴⁰ Whelan 1985, 295, 323. Whelan on tutkinut lähinnä Treatise:a ja Enquiry:a.

sen puhujan merkitystä.¹⁴¹ Olennaista on se, että molemmat traditiot näkyivät Hume'n filosofiassa. Retorinen traditio näkyi kielen merkityksen korostamisessa politiikassa ja dialogin käytössä politiikan opettamisessa. Kreikkalainen ajattelutapa taas näkyi politiikan tieteen sektorin analysoinnissa ja tietämisen metodologian pohtimisessa.

Hume tunnetaan tieteellisenä skeptikkona. Tieteenfilosofian suuntausta on yritetty yhdistää nk. suuriin poliittisiin aatteisiin ja -ismeihin. Sitä on pidetty sekä liberaalismin että konservatismiin tieteellisenä perustana.¹⁴² Yhtä hyvin skeptismi voidaan nähdä anarkismin tai poliittisten mielipiteiden puuttumisen filosofisena taustana. Skeptismi ei sinällään johda mihinkään tiettyyn poliittiseen aatteeseen, tai mikään poliittinen aate ei johda tieteelliseen skeptismiin.

Tietäminen ei ole välttämätöntä politiikassa. Poliitikalla ja poliitikolla ei tarvitse olla epistemologiaa, käsitystä siitä, kuka ja mitä voi tietää, ja miten tämän tiedon voi saavuttaa. Tieteellinen skeptismi, objektiivisen tiedon mahdollisuuden kyseenalaistaminen voi johtaa tai olla johtamatta uskonnolliseen, moraaliseen tai poliittiseen skeptismiin. Skeptismin ei myöskään tarvitse merkitä sitä, ettei olisi poliittisia mielipiteitä; David Hume edusti tieteellistä skeptismiä, mutta silti hänellä oli poliittisia mielipiteitä. Tietoa voidaan käyttää retorisenä argumenttina politiikassa, sitä voidaan käyttää tukemaan subjektiivisia mielipiteitä siitä, miten julkisten asioiden tulisi olla.¹⁴³ Tiedettä ja tieteellisiä käsitteitä käytettiin politiikan oppialalla myös muutoin.

Danfordin mukaan Hume oli sitä mieltä, että radikaalilla skeptisismillä saattoi olla myös vakavia "poliittisia"

---

¹⁴¹ Haapanen 1996, 23-44; Livingston 1984, 108-109.

¹⁴² Laursen 1992, 6-8; 165.

vaikutuksia, koska uskomisen johonkin, mihin tahansa, oli ihmisluonteessa luonnostaan. Samankaltaiset uskomukset olivat perustana ihmisten yhteenliittymiselle myös "politiikassa". Sosiaalisena ja poliittisena olentona ihmisen olisi siis uskottava edes johonkin jollakin tasolla. Lisäksi Danford väittää, että tiedettä ei voinut käyttää politiikan perustana, Hume mielestä hobbeslainen tiede olisi ajautunut umpikujaan. Tulkintansa Danford tekee pelkästään *Dialogues Concerning Natural Religion* -teoksen perusteella.¹⁴⁴ Kyse on kuitenkin traditioista, *Dialogues Concerning Natural Religion* kuului retoriikan traditioon ja siksi Hume ei käyttänyt tieteellistä lähestymistapaa. Muissa teoksissa tieteeseen suhtauduttiin myönteisesti. Läpi tuotantonsa Hume pohti luonnontieteen mahdollisuuksia politiikassa. Hän ei ollut kuitenkaan varma tieteen todellisesta merkityksestä, mutta hän ei myöskään kannattanut tieteen korvaamista retoriikalla, koska retoriikka oli epävarma tapa tietää.

Politiikan tieteen mahdollisuuksiin liittyi kysymys politiikan tieteen luonteesta. Luonnontiede edusti edistysuskoa, mutta politiikan tieteen edistyminen ei ollut niinkään varmaa. Hume toivoi politiikan tieteen olevan tässä suhteessa samanlainen kuin luonnontieteet.¹⁴⁵

5.2. TULEVAISUUDEN EPÄVARMUUS

Poliitikolle tulevaisuuden ennakointi ja erilaisten mahdollisuuksien laskeminen olivat tärkeitä taitoja. Poliitikon on aina täytynyt osata tulkita vallitseva tilanne

---

¹⁴³ Laursen 1992, 1-4.

¹⁴⁴ Danford 1982, 149- 156, passim; Livingston 1984, 285, 288-290, 303.

¹⁴⁵ HUME, OF BALANCE OF POWER, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays / David Hume* 1994, 154. "It is a question, whether the *idea* of the balance of power be owing entirely to modern policy, or whether the *phrase* only has been invented in these later ages?"; OF CIVIL LIBERTY, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays / David Hume* 1994, 55. "The *balance of power* is a secret in politics, fully known only to the present age..."

ja toimia siten, että lopputulos olisi mahdollisimman edullinen. Aikaisemmin politiikan opaskirjoissa opetettiin, että poliitikko saattoi oppia tarkkailemaan tilannetta ja ennakoimaan tulevaa tarkastelemalla historiaa, koska se ymmärrettiin sykliseksi. Toisaalta historia ymmärrettiin oikukkaan onnen, 'fortunan', pelinäyttämöksi, arvaamattoman onnen vaikutuksia saattoi pyrkiä rajoittamaan vain hyveellisellä toiminnalla, historia oli siis 'virtuen' ja 'fortunan' välistä taistelua. Koska historian ymmärrettiin toistavan itseään, tiedettiin, mitä tuleman piti. Poliittinen toimija saattoi välttää virhearviointeja ja kehittyä taitavaksi tutkimalla historiaa. Historialla oli siis poliitikolle pedagoginen merkitys.¹⁴⁶

Ajatukset Jumalasta tai Kaitsemuksesta sekä rationaalista luonnosta Hume hylkäsi älyllisesti mahdottomina.¹⁴⁷ Kyseisten filosofisten mallien mukaan ihmisen ulkopuolinen voima ohjaisi ihmiskuntaa. Humeen filosofian mukaan ihmisellä ei ollut Kaitsemuksen johdattamaa menneisyyttä ja ennalta määrättyä tulevaisuutta. Tulevaisuutta eivät myöskään selittäneet kokonaisvaltaiset teorit historian kulusta, kuten joillakin 1800-luvun ajattelijoilla. Historia ei ollut myöskään yhtenäinen täydellistymiskertomus.¹⁴⁸ Rothin mukaan Humeen empirismi tarkoitti abstraktien, *ennalta annettujen* ideoiden hylkäämistä ja kaiken tiedon perustumista aistihavaintoihin ja kokemukseen.¹⁴⁹ Tämän kaltainen ajattelutapa teki tulevaisuudesta epävarman, sitä ei voitu ennustaa. Historia ei enää opettanutkaan poliitikolle, kuinka hänen tulisi toimia siinä tilanteessa, jossa hän oli. Vallitseva tilanne oli uusi ja ainutkertainen, eikä siitä voinut historian avulla ennustaa seuraavia tilanteita.

---

¹⁴⁶ Koselleck (1979) 1985, 13-25, Pocock 1985, 41.

¹⁴⁷ Ks. esim. Herzog 1985, 162-168.

¹⁴⁸ Livingston 1984, 294-296.

¹⁴⁹ Roth 1991, 403-404.

Tulevaisuuden ongelma oli laajempikin ilmiö skotlantilaisessa valistuksessa. Adam Ferguson puhui luennoissaan tulevaisuuden tilasta, 'of Future State'. Tulevaisuus oli ongelma tietämisen kannalta, koska ainoastaan vain menneisyydestä ja nykyisyydestä voitiin tietää. Joissakin tapauksissa voitiin myös tulevaisuutta ennakoida. Fergusonin mukaan voitiin tietää esimerkiksi vuodenaikojen vaihteluun liittyvät ilmiöt. Tieto perustuu toistuvaan yhdenmukaisuuteen. Ennalta arvaamattomuus koski myös ihmisen toimintaa. Ihmisen toiminnassa havaittava yhdenmukaisuus ei ollut samojen tekojen toistumista, vaan tilanne on aina uusi.¹⁵⁰

Tutkimuskirjallisuuden mukaan erityisesti Smithin poliittiseen ja taloudelliseen teoriaan kuuluivat tarkoittamattomat seuraukset, 'unintended consequences'. Ne olivat seurausta klassisen hyveen ja paheen erojen uudesta suhteesta. Historia oli osoittanut, että taloudessa ei hyveellinen toiminta ollut eduksi.¹⁵¹

Humen tulevaisuuskuva voi analysoida political body-metaforan ja political view-näkökulman avulla. Humen mukaan 'political body' oli kokonaisuus, joka toimi säännönmukaisesti. Vuorovaikutus perustui menneisyyteen, muistin varaisiin tapoihin.¹⁵² Hume vertasi 'political bodya' eläimeen, sillä oli samankaltainen elämänkaari kuin biologisella olennolla; elämä alkoi syntymästä ja

---

¹⁵⁰ Ferguson (1792) 1975, VOL. I 319-320, 321." Yet this is a topic to which intelligent beings must have recourse in mutually forecasting their respective actions. It is thus that we infer the future conduct of men, from our knowledge of the end to which their actions are usually directed. The uniformity, of which they are susceptible, is not a precise repetition of the same actions; but the same purpose continued through such a variety of action, as the difference of situation may require."

¹⁵¹ Herzog 1985, 207; Winch 1983, 265. Näkymättömän käden metaforan voi tulkita pyrkimykseksi pelata pois toimintaan liittyvä epävarmuus.

¹⁵² HUME, OF NATIONAL CHARACTERS, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays / David Hume 1994, 82. "Where a number of men are united into one political body, the occasions of their intercourse must be so frequent... together with same speech or language, they must acquire a resemblance in their manners."

päättyi kuolemaan.¹⁵³ Toisaalta elämänkaaren saattoi pääpiirteissään ennakoida, toisaalta sitä ei voinut kokonaan ennakoida, esimerkiksi sairaus tai kuoleman ajankohta olivat ennakoimattomia.¹⁵⁴ Tilanteilla oli, tai ainakin oli ollut erilaisia näkökulmia. Näkökulmien aspekti poliittisessa toiminnassa ja tulevaisuuden epävarmuus liittyivät toisiinsa. Erilaiset poliittiset näkökulmat vaikuttivat toimintaan, tässä mielessä ne saattoivat olla myös vaatimus tietyn tyyppiselle toiminnalle.¹⁵⁵ Poliittisen näkökulman aspekti viittasi katsomiseen ja näkemiseen. Siitä seurasi tiettyjä tulevaisuusodotuksia, sen mukaan mitä nähtiin ja miten nähty tulkittiin. Aina tulevaisuusodotukset eivät kuitenkaan toteutuneet.¹⁵⁶

'Political bodyssa' oli epävarmuutta; vaikka sen elämänkaari onkin jossain määrin ennustettavissa, siihen liittyi myös yllätyksiä.' Sen sijaan 'political machine' on stabiili, se ei myöskään kuole, kuten 'body', koneiston tulevaisuusaspekti on toinen.¹⁵⁷

Politiikka oli David Humelle toimintaa, jolla saattoi olla tarkoitus ja päämäärä, järjestelmällisesti päämäärä ei tule esille.¹⁵⁸ Toiminta, 'policy' saattoi olla pyrkimystä soveltaa politiikan oppialan maksimeja käytäntöön tai

---

¹⁵³ HUME, WHETHER THE BRITISH GOVERNMENT INCLINES MORE TO ABSOLUTE MONARCHY OR TO A REPUBLIC, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays / David Hume 1994. "It is well known, that every government must come to a period, and that death is unavoidable to the political as well as to the animal body."

¹⁵⁴ Yllättävistä tilanteista esim. HUME, THE HISTORY OF ENGLAND VOL. VI (1754-1762, 1788) 1983. "There was here... in the political body, a disease dangerous and inveterate; and the government had tried every remedy, but the true one, to allay and correct it."

¹⁵⁵ HUME, THE HISTORY OF ENGLAND VOL. II (1754-1762, 1788) 1983, 409. "Enough was now done to fulfill all political views, and to convince both the French and the English."

¹⁵⁶ HUME, THE HISTORY OF ENGLAND VOL. V (1754-1762, 1778,) 1983, 103. "That Spanish generosity... would make concessions beyond what could be expected from political views and considerations."

¹⁵⁷ HUME, OF SOME REMARKABLE CUSTOMS, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays / David Hume 1994, 182. "A wheel within a wheel, such as we observe in the GERMAN, empire, ... as an absurdity in politics: But what must we say to two equal wheels, which govern the same political machine..."

¹⁵⁸ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL. IV (1754-1762, 1778) 1983, 118. "Elisabeth entered anew into negotiations for espousing the archduke Charles; and she seems, at this time, to have had no great motive of policy..." Tässä on esimerkki päinvastaisesta tilanteesta.

täysin tilannesidonnaista toimintaa ilman ennalta määritettyjä maksimeja, Humen teksteistä ei aina käy ilmi, kumpaa toimintatapakonseptiota hän tarkoittaa. Tosin politiikan, 'policyn', päämäärät eivät aina toteutuneet.¹⁵⁹

Cromwell oli esimerkki siitä paradoksisista, että yksityiset paheet voivat olla julkisia ja poliittisia hyveitä. Toinen historiallinen esimerkki tästä oli kuningatar Elisabeth.¹⁶⁰ Päämäärissään onnistuneeseenkin politiikkaan saattoi liittyä epävarmuuden mahdollisuus. Kun tietäytyypistä politiikkaa harjoitti tarpeeksi kauan, se menetti vaikutuksensa.¹⁶¹ Oli siis vaikeata ennustaa poliittisen toiminnan seurauksia.

Poliitikko oli verrattavissa käsityöläiseen. Molemmilla oli tietty mielikuva työnsä lopputuloksesta. Lopputulos saattoi kuitenkin olla aivan toista kuin oli etukäteen arvioitu. Poliitikon ja käsityöläisen erotti materiaali, jolla he työskentelivät. Käsityöläinen työskenteli aineen parissa, kun taas poliitikko työskenteli ihmisten kanssa.¹⁶² Metafora kuvasi politiikkaan taitona, 'art', liittyvää epävarmuutta, jota luonnontieteellisiin periaatteisiin ja käsitteisiin nojaavassa politiikan tieteessä pyrittiin eliminoimaan. Poliitiikan taitoa, 'art', ei voinut kuitenkaan täysin erottaa tieteestä, 'science'.

Vaikka historia opettikin, ettei tulevaisuudesta voinut tietää mitään varmaa, Humen mukaan poliitikon olisi silti täytynyt kyetä ennakoimaan tulevaisuutta. Hän vertasi po-

---

¹⁵⁹ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL.II (1754-1762, 1778) 1983, 135. "But the barbarous policy failed of the purpose to wick it was directed."

¹⁶⁰ HUME, HISTORY OG ENGLAND VOL.IV(1754-1762, 778) 1983, 70. "The politics of Elizabeth though judicious ... full of duplicity and artifice."

¹⁶¹ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL. VI (1754-1762,1778) 1983,111. " All the arts of Cromwell's policy had been so often practised, that they began to lose their effect; and his power, instead of being confirmed by time and success, seemed every day to become more uncertain and precarious."

¹⁶² HUME, AN ENQUIRY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING, (1748) 1958, 93. "All causes are not conjoined to their usual effects with like uniformity. An artificer, who handles only dead

liitikkoa lääkäriin. Kuten lääkäri, joka ei pystynyt ennustamaan potilaansa vointia muutamaa päivää kauempaa, ei poliitikkokaan voinut nähdä kuin korkeintaan kahden vuoden päähän tulevaisuuteen.¹⁶³ Lääkärin oli kyettävä arvioimaan potilaan sen hetkinen tila ja toimimaan sen mukaan. Hänen olisi pitänyt tietää, kuinka hän voi parantaa sairaan tilaa, ja miten hänen toimintansa vaikuttaa potilaaseen.¹⁶⁴ Aivan samalla tavalla poliitikon olisi kyettävä näkemään, kuinka muuttaa poliittista tilannetta, ja mitä muita sivuvaikutuksia valitulla toimintatavalla olisi tilanteeseen. Poliitikon olennainen taito oli ennakointi, Hume käytti ilmausta 'foresight', joka sanan mukaisesti kuvaa ennalta näkemistä. Se on taito, jossa poliitikko voi ehkä kehittyä, tulla täydelliseksi.

5.3. TIETEELLINEN KÄSITTEISTÖ JA AIKA

Matematiikan ja empiiristen tutkimusmenetelmien kehitys 1500-luvulta 1700-luvulle johti luonnontieteen vallankumoukseen, tutkimus korostaa Baconin ja Newtonin merkitystä muutoksessa. Luontoa pyrittiin selittämään matemaattisesti, matematiikalla pyrittiin kuvaamaan, miltä maailma empiirisesti näyttäisi. Matematiikan ajateltiin kuvaavan luonnossa olevaa rationaliteettia. Empirismi ja kausaliiteetti vaikuttivat aikakäsitykseen; ilmiön ajallinen erottelu ja ilmiön todellisen luonteen kuvaus teki ajasta ongelmallisen.¹⁶⁵

---

matter, may be disappointed of his aim, as well as the politician, who directs the conduct of sensible and intelligent agent."

¹⁶³HUME, WHETHER THE BRITISH GOVERNMENT INCLINES MORE TO ABSOLUTE MONARCHY, OR TO REPUBLIC, tässä Haakonssenin editiosta political Essays/ David Hume 1994, 28.

"A physician will not venture to pronounce concerning the conditn of his patient a fortnight or month after: And still less daress a politician foretel the situation of public affairs a few years hence."

¹⁶⁴Lääkäri oli yleinen metafora aikaisemmissakin poliittisissa teksteissä, tulevaisuuden näkökulma oli uusi, aikaisemmin lääkäri pyrki etsimään tasapainoa . Osittain metaforan merkitys oli tietysti sama; metaforalla pyrittiin luomaan varmuutta.

¹⁶⁵Hall 1983, 6, 10, 16, 108, 148, 184.

Varhaisin politiikan tiedettä koskeva tutkimus ei pidä politiikan tiede metaforaa lainkaan merkittävänä. Duncan Forbes, arvostettu Humeen tutkija, tulkitsee *That Politics May Be Reduced to a Science* -esseen vuoden 1741 puoluetilanteen perusteella maltillisen politiikan puolustukseksi.¹⁶⁶ Samaan lopputulokseen on tullut James Conniff. Hän perustelee näkemystään Humeen päättelyn ja sen perusteella muodostettujen aksiomien epäloogisuudella. Humeen aksiomat tasavaltalaisen ja vapaan hallinnon riippumattomuudesta hallitsijan henkilökohtaisista ominaisuuksista, aatelisvallan paremmuudesta ja perinnöllisen hallitsijan paremmuudesta verrattuna vaaleilla valittuun ovat Conniffin mukaan epäjohdonmukaisesti perusteltuja. Conniffin mukaan yksi merkittävä epäjohdonmukaisuus Humeen ajattelussa oli ajattelun ristiriitaisuus Humeen auktoriteettien, Machiavellin ja Harringtonin kanssa.¹⁶⁷ Conniffin perusväite on, että Hume ei rakenna mitään yhtenäistä metodologiaa, ja siksi politiikan tiede -ilmauksella ei ole laajempaa merkitystä, kuin että sillä pyrittiin vaikuttamaan erääseen poliittiseen kysymykseen. Conniff väittää, että Humeen pyrkimyksenä oli näyttää teoreettisen ajattelun mahdottomuus politiikassa. Poliittiset kysymykset olisivat liian monimutkaisia tieteellisen tarkastelun kohteeksi, siksi politiikasta olisi mahdotonta tietää mitään. McRae on esittänyt myöhemmin vastakkaisen tulkinnan. Hänen mukaansa Hume uskoi, että yleisiä totuuksia oli politiikassa löydettävissä.¹⁶⁸ Ihmisten mielen käyttäytymiselle olisi löydettävissä säännönmukaiset lait, ja niiden tutkimiseen voitaisiin käyttää luonnontieteellistä metodologiaa. Näin Humeen politiikan tiede noudattaisi hobbeslaista tieteen traditiota.¹⁶⁹ Conniff on päätenyt väitteeseensä *That Politics May Be Reduced to a Science* -esseen perusteella ja kontekstualisoimalla sitä Humeen skeptis-

---

¹⁶⁶Forbes 1975, 221,222.

¹⁶⁷Conniff 1976, 92-102.

¹⁶⁸McRae 1991, 28.

¹⁶⁹Russel 1985, 62.

miin, erityisesti *Treatise of Human Nature* -teokseen. McRae taas korostaa empiiristä tietämisen mahdollisuutta ja politiikan tieteen perustumista käytäntöön, ei abstraktiin filosofiaan. McRae ei puolestaan huomioi epävarmuutta ilmaisevan sanaston käyttöä politiikkaa käsittelevissä esseissä. Oma tulkintani asettuu näiden kahden väittämän välimaille.

Farr on tulkinnut politiikan tieteen "vain" kielelliseksi metaforaksi, ikään kuin lääkkeeksi, uskonnollis-poliittista taikauskoa ja ennakkoluuloja vastaan. Tiede olisi kriittisen ajattelun opettamisen väline, jolla olisi juuret jo Locken ajattelussa.¹⁷⁰ Vaikka tutkimus ei ota kantaa siihen, miksi intoilu oli niin vaarallista politiikassa, taustalla oli tietoisuus 1600-luvun tapahtumista. Tulevaisuutta ei voinut ennakoida, Hume akateeminen skeptismi eri muodoissaan ei tarjonnut ratkaisua tulevaisuuden ongelmaan.¹⁷¹ Sen sijaan tiede saattoi ratkaista tulevaisuuden epävarmuuden ongelman.

That Politics may be Reduced to a Science -esseessään Hume pohti Machiavellin, 'politiikan oppialan neron', päätelmien todenperäisyyttä. Esseen otsikon 'Politics' tarkoitti tämän mukaan Ta politiká -tyyppistä politiikan oppialaa. Näin essee merkitsi politiikan oppialan luonnontieteellistämistä, jotta olisi voitu saada yhä luotettavampaa tietoa.

Vaikka tieteellinen käsitteistö oli 1700-luvulla suppeampi ja jäsentymättömämpi kuin myöhemminä aikoina, sen käyttö oli kuitenkin tietoinen valinta, sillä oli tietty tarkoitus politiikassa ja politiikan tieteessä. Sanoja voidaan käyttää erilaisissa merkityksissä, voidaan jopa ajatella, että yhdellä ilmauksella tietyissä tekstissä voi

---

¹⁷⁰ Farr 1988, 57-61, passim.

¹⁷¹ Whelan 1985, 111, 346, 348

olla monia eri merkityksiä. Humekin käytti science- tai political science -metaforaa erilaisissa tarkoituksissa ja merkityksissä. Tekstiympäristö paljastaa, käyttikö Hume sitä vanhemmassa viisauden/tiedon vai luonnontieteen merkityksessä.

Science-metafora on tulkittu moderniksi luonnontieteeksi, joka viittaisi newtonilaiseen luonnontieteeseen, koska skotlantilaisen valistuksen tieteenfilosofia oli sekä myönteistä että kielteistä reaktiota newtonilaisuudelle. Johnsonin sanakirjassa ilmaus viittasi tietoon, demonstraatioon, taitoon, joka saavutettiin ohjeita noudattamalla, tai periaatteisiin perustuvaan taitoon. Tiede saattoi viitata myös käytännön taitoon, jonka perustana oli tieto. Vielä 1700-luvullakin science saattoi viitata johonkin seitsemästä vapaasta taidosta: kieleen, retoriikkaan, logiikkaan, aritmetiikkaan, musiikkiin, geometriaan tai astronomiaan.¹⁷²

Humella 'science' ei viitannut yksinomaan newtonilaiseen luonnontieteelliseen. Humella science-ilmaus viittasi myös tietämiseen yleensä. Hän käytti sitä *Natural History Of Religion* -teoksessaan pohtiessaan ihmiskunnan kehitystä barbariasta sivistykseen. Myös Englannin historia -teoksessa 'science' viittasi tietämiseen aikana ennen newtonilaista luonnontiedettä. 'Science' viittasi aikaan, jolloin kuuluivat myös maltillisuus, inhimillisuus, laki ja oikeudenmukaisuus ja poliittinen hallitusvalta 'political government'.¹⁷³

'Science' ei ollut ainoa luonnontieteeseen tai tietämiseen viittaava ilmaus. Hume käytti seuraavia termejä kuvattaessaan politiikkaa ja kirjoittaessaan politiikan tie-

---

¹⁷² Johnson (1755) 1967, 'science'.

¹⁷³ HUME, HISTORY OF ENGLAND VOL. I (1754-1762, 1778) 1983, 454, 460.

teestä; 'universal axiom', ¹⁷⁴ 'maxim', 'general law', 'mathematical science', 'method', 'observation' sekä 'deduce'. Lisäksi hän käytti ilmausta 'eternal political truth', joka oli rinnastettavissa aksiioomiin ja maksimeihin. Kielellä viitataan ajan luonnontieteen metodeihin ja maailmankuvaan. Poliitiikkaa ei siis pyritty määrittelemään pelkällä tiedemetaforalla, vaan luonnontieteellisellä kielellä yleensäkin. Neljä ensimmäistä ilmausta sisältävät ajallisen aspektin. Aksioma ja maksimi ovat synonyymeja. Niillä viitattiin olemassa olevien todisteiden valossa totena pidettävään periaatteeseen. Adjektiivit universaali, ikuinen ja yleinen viittaavat myös tulevaisuudessa toistuvaan ilmiöön. Ne ilmaisevat 1700-luvun tiedekäsityksen mukaista pyrkimystä luoda pysyviä väitteitä luonnosta ja ihmisestä. Deduktio viittasi syy-seuraus päättelyketjujen muodostamiseen. Ketju voi liittää yhteen eri aikoja tai tapahtumia, tässäkin oli ajallinen näkökulma. Observaatio viittasi tarkkailuun ja huomaamiseen. Matematiikka ymmärrettiin tieteenä, joka mittasi tai laski abstrakteja määriä, joilla ei välttämättä ollut yhteyttä olevaisen kanssa, toisaalta matematiikka oli yhteydessä fyysisiin ilmiöihin. Humelle matematiikka oli ainoa tiede, joka pystyi muotoilemaan varmoja päättelyketjuja. Metodi viittasi järjestelmälliseen tapaan tehdä tiettyjä operaatioita, jotta voitaisiin saavuttaa tietty lopputulos.¹⁷⁵

Maksimit olivat 1700-luvun tieteellisen kielen keskeisimpiä käsitteitä. Niitä käytettiin kaikilla tieteen aloilla, esimerkiksi politiikassa, moraalitieteessä ja uudessa ihmistieteessä "science of man". Ne olivat väitteitä, joita voitiin pitää totena ellei toisin todistettu.¹⁷⁶ Maksimit olivat sekä kuvailevia että selittäviä väittä-

---

¹⁷⁴ Aksioman käsite tulee Newtonin mekaniikasta. Rosenberg 1993, 79.

¹⁷⁵ Johnson (1755)1967, termit tekstissä.

¹⁷⁶ Johnson (1755) 1967, termit tekstissä.

miä.¹⁷⁷ Ihmisen toimintaa (ja politiikkaa) olisi voitava kuvata muutamalla yksinkertaisella väittämällä.¹⁷⁸ Ne olisi vain muodostettava; maksimit olivat tieteellisen päättelyn lopputulos; Conniffin käsityksen mukaan päätteily oli nimenomaan deduktiivista. Tieteellinen tieto oli maksimien muodossa, ainakin osittain. Maksimin käsitettä käytti myös Rousseau *Du contrat social*-teoksessaan. Ne olivat väittämiä, jotka oli otettava huomioon politiikan taito-opissa.¹⁷⁹ Humella maksimit ovat nimensä mukaisesti ääriväittämiä. Hänen mukaansa oli vaikeata ilmaista muita vaihtoehtoja kuin äärimmäisyydet.¹⁸⁰ Näin ollen maksimit eivät aina vastaakaan todellisuutta. Tämä oli yksi syy, miksi politiikan tiedettä saattoi pitää spekulatiivisena. Poliitiikan tieteen maksimit käsittelivät hallitusmuotoja, vapautta, mutta myös ihmistä, ja sen moraalista olemusta. Ihmisen luonnetta käsitteli seuraava maksimi: "that every man must be supposed a knave."¹⁸¹ Kyseinen maksimi voisi yhtä hyvin olla uuden ihmistieteen väittämä.

Maksimi oli väittämä, joka viittasi massaan. Muutamaa yksittäistä henkilöä koskevista ilmiöistä ei voinut muodostaa maksimia. Maksimin oli kosketettava suurta joukkoa ihmisiä, ainoastaan silloin voitiin ilmiöiden syyt saada selville.¹⁸² Esimerkiksi alamaisten käyttäytymisen perusteella voitiin muodostaa tieteellinen maksimi, mutta yhden henkilön käyttäytymisen perusteella ei voinut muodostaa tieteellistä maksimia. Ihmissassa oli itsenäinen sub-

---

¹⁷⁷ Whelan 1985, 321.

¹⁷⁸ Whelan 1985, 99.

¹⁷⁹ Palonen 1988, 140.

¹⁸⁰ HUME, OF THE INDEPENDENCY OF PARLIAMENT, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays* / David Hume 1994, 27. "All questions concerning the proper medium between extremes are difficult to be decided; both because it is not easy to find words proper to fix this medium, and because the good and ill, in such cases run so gradually into each other.."

¹⁸¹ HUME, OF THE INDEPENDENCY OF PARLIAMENT, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays* / David Hume 1994, 24.

¹⁸² HUME, OF RISE AND PROGRESS OF THE ARTS AND SCIENCES, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays* / David Hume 1994, 58. "What depends upon a few persons is, in a great measure, to be ascribed to chance, or secret and unknown causes: What arises from a great number, may often be accounted for by determinate and known causes."

jekti, ei joukko yksittäisiä tapauksia, jotka olisivat kukin empiirisen testauksen kohteena.

Käsitys luonnosta muuttui luonnontieteiden muovautumisen myötä. Empirismi, induktio ja deduktio mahdollistivat luonnonilmiöiden ymmärtämisen luonnonlakeina ja ajattomina lainalaisuuksina. Ilmiöitä voitiin paitsi selittää niin myös ennustaa. Kausaliteetti suuntautui tulevaisuuteen. Kausaalisten lakien avulla tulevaisuuden ilmiöitä voitiin ennakoida. Oli mahdollista tietää tulevaisuudesta. Humen käsityksen mukaan myös luonnonilmiöihin saattoi sisältyä ilmiöitä, joita ei voinut ennakoida ja selittää. Näin näytti olevan myös politiikassa.¹⁸³ Kuitenkin oli mahdollista löytää yleisiä periaatteita huolellisen tarkastelun jälkeen. Sattumista ja ennakoimisen mahdottomuudesta huolimatta politiikan ja luonnon tieteisiin saattoi sisältyä edistymisen positivistinen mahdollisuus. Edistymisen mahdollisuus on uusi näkemys, joka korosti tulevaisuuden tärkeyttä.

Empirismi liitetään Newtonin tieteenfilosofiaan ja käytäntöön; empirismi merkitsisi lähinnä havaintojen perusteella tehtävien luonnonlakien muodostamista. Hume Newton tulkinnassa oli tilanteen aspekti. Hume kuvaa tätä energian metaforalla. Kun löydetään jokin periaate, joka toimii tietyssä tilanteessa tietyllä tavalla, voidaan olettaa, että vastaavassa tilanteessa tämä sama periaate ilmenee samalla tavalla.¹⁸⁴ Laki pystytään siirtämään tilanteesta toiseen vastaavaan tilanteeseen. Tällaisessa

---

¹⁸³ HUME, OF SOME REMARKABLE CUSTOMS, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays / David Hume 1994*, 179-180. "that all general maxims in politics ought to be established with great caution; and that irregular and extraordinary appearances rae frequently discovered in the moral, as well as in the physical world. The former , perhaps, we can better account for, after they happen , from springs and principles, of wich every one has, within himself, or from observation , the strongest assurance and conviction: But it is often fully as impossible for human prudence, before- hand, to foresee and foretell them."

¹⁸⁴ HUME, AN ENQUIRY CONCERNING PRINCIPLES OF MORALS, tässä Aikenin editiosta [198?], 201. "It is entirely agreeable to the rules of philosophy and even in common reason, where any

Newtonin tulkinnassa on toistuvuuden mahdollisuus, joka tosin on tilanteesta riippuvainen. Hume Newtonin tulkinta näkyi myös politiikan tieteessä. Hän tarkasteli saman maksimin toteutumista eri oloissa.¹⁸⁵

Yksi tapa määritellä Hume käytännön poliittista ajattelua on, että tavan käsitteet, 'habit' ja 'custom' olivat sen keskeisiä tekijöitä. Toistuvuutta voidaan pitää Hume filosofian yhtenä elementtinä. Tavan ilmaukset moraalipoliittisessa filosofiassa eivät olleet Hume keksintö, vaan ne esiintyvät jo Lockella. Vaikka tavat loivat politiikassa jatkuvuutta, niiden tunteminen ei kuitenkaan riittänyt tulevaisuuden ennustamiseen, koska Hume käsityksen mukaan tavat olivat jatkuvan muutoksen alaisia; tavoissa ihminen yhdisti menneisyyden ja omat kokemuksensa. Tämän perusteella ihminen oletti tulevaa.¹⁸⁶ Luonnontieteellinen kieli suuntautui kuitenkin voimakkaammin tulevaisuuteen kuin tapojen kieli.

Jatkuvuus ja toistuvuus olivat Humelle myös tieteenfilosofisia ongelmia. Tieteenfilosofiaa voi siis tarkastella myös ajan näkökulmasta. Hume ei tarkkaan selittänyt, kuinka hän ymmärsi luonnonlait. Hän oli sitä mieltä, ettei ole väistämätöntä yhteyttä eri ilmiöiden välillä. Vaikka ilmiöiden yhteyksiä ei voitu helposti selittää, oli olemassa jatkuvuutta, jotkut ilmiöt seurasivat toisiaan. Voitiin määrittää toisistaan riippuvia säännönmukaisuuksia.¹⁸⁷

Luonnontieteellisen käsitteistön merkitys politiikalle ja sitä koskevalle tiedolle oli luonnontieteen käsitteistöön

---

principles has been found to have a great force and energy in one instance, to ascribe to it alike energy in all similar instances.”

¹⁸⁵ HUME, OF BALANCE OF POWER, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays* / David Hume 1994, 155. ”The same principle, call it envy or prudence, wich produced the ostracism of ATHENS and PETALISM of OF SYRACUSE...the same principle... naturally discovered itself in foreign politics...”

¹⁸⁶ Laursen 1992, 146, 165,166; Pocock (1985),1986, 198, 94.

liittyvä tulevaisuuden näkökulma, tulevaisuuden ennustettavuus. Poliitiikan ja historian sekä moraalien kuvailemisella tieteellisillä käsitteillä pyrittiin löytämään yhtenäisyyttä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille, luonnontieteellisellä käsitteistöllä etsittiin pysyvyyttä.¹⁸⁸ Jos politiikkaa olisi ollut mahdollista tarkastella samalla tavoin kuin luonnontiedettä, eli olisi ollut löydettävissä politiikkaa koskevat lainalaisuudet, aksioomat ja maksimit, poliitikko olisi voinut ennakoita tulevaisuutta, vaikka historiaa tarkastelemalla saattoi huomata, etteivät toimijan intentiot aina toteutuneetkaan.

Box viittaa siihen, että politiikkaa koskevalla tieteenalalla ja filosofialla oli Hume mielestä käytännön hyötyä.¹⁸⁹ Hume mukaan politiikan tieteen hyöty suuntautui tulevaisuuteen, politiikan tieteestä oli hyötyä tuleville sukupolville, tulevaisuuteen.¹⁹⁰ Poliitiikan tieteellä ei siis pyritty vaikuttamaan ainoastaan päivänpolitiikkaan. Hume ei käyttänyt sitä ainoastaan legitimoimaan henkilökohtaisia mielipiteitä ajankohtaisissa kysymyksissä. Poliitiikan tieteen avulla pyrittiin heikentämään sattuman merkitystä julkisen sfäärissä. *Of Civil liberty* -esseessään Hume näki politiikan tieteen lupaavana mahdollisuutena. Ongelmana oli se, että ei ollut tarpeeksi kokemusta politiikasta tieteenä, ja se saattoi johtaa päätelyprosessin virheellisyyteen tai spekulatiivisuuteen. Kaikkia politiikan tieteessä totena pidettyjä väitteitä

---

¹⁸⁷ Rosenberg 1993, 74-78. Rosenberg käyttää ilmauksia 'succession' ja 'contingent regularities'.

¹⁸⁸ HUME, AN ENQUIRY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING (1748) 1958, 97. "What would become of *history*, had we not a dependence on veracity of the historian according to the experience which we have had of mankind? How could *politics* be a science, if laws and forms of government had not a uniform influence upon society? Where would be the foundation of *morals*, if particular characters had no certain or determinate power to produce particular sentiments, and if these sentiments had no constant operation on actions?"

¹⁸⁹ Box 1990, 160-161.

¹⁹⁰ HUME, THAT POLITICS MAY BE REDUCED TO A SCIENCE, tässä Haakonssonin editiosta *Political Essays/ David Hume* 1994, 10-11. "Legislators, therefore, ought not to trust the future government of a state entirely to chance, but ought to provide a system of laws to regulate the administra-

eivät tulevat sukupolvet voineet pitää tosina.¹⁹¹ Toinen vaikeus oli, että samoin kuin fyysisessä ympäristössä, niin myös moraalinen alueella oli paljon epäsäännönmukaisuutta ja ennustamattomia muutoksia.¹⁹² Selittämisen vaikeuteen liittyi syyn ja seurauksen ja tilanteen erottelun vaikeus.¹⁹³

Humen tieteenfilosofiaa tutkineen John Passmoren mukaan politiikan ja matematiikan rinnastaminen olisi ollut sananmukaisesti "pelkkää retoriikkaa". Passmoren mukaan matematiikan periaatteita ja varmuutta ei voitu laajentaa koskemaan sosiaali- tai luonnontieteisiin. Lisäksi hän vetoaa omassa tulkinnassaan Humen muutamia epävarmuutta ilmaiseviin sanavalintoihin.¹⁹⁴ Humen luonnontieteellisen käsitteistön käyttöön politiikan tiedettä koskevissa yhteyksissä liittyy useissa kohdissa epävarmuutta kuvaavia kielellisiä rakenteita. Poliittisten maksimien muodostaminen vaatii huolellisuutta, niitä ei saanut tehdä pinnallisen tarkastelun perusteella, maksimit olivat kiistanalaisia.¹⁹⁵ Tämä tulee ilmi myös politiikan tieteestä kertovassa esseessä *'That Politics may be Reduced to a Science'*. Esseessä hän pohtii Machiavellin politiikkaan liittyvien väitteiden todenperäisyyttä.

---

tion of public affairs to the latest posterity." On huomioitava, että sitaatti on juuri ko. esseessä. Lainsäätäjät hyödyntävät politiikan tieteen tuloksia.

¹⁹¹ HUME, OF CIVIL LIBERTY, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays*/ David Hume 1994, 51."I am apt, however, to entertain a suspicion, that the world is still too young to fix many general truths in politics, which may remain true to the latest posterity."

¹⁹² HUME, OF SOME REMARKABLE CUSTOMS, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays*/ David Hume 1994, 179. "I shall observe three remarkable customs in three celebrated governments: and shall from the whole, that all general maxims in politics ought to be established with caution; and that irregular and extraordinary appearances are frequently discovered in the moral as well as in the physical world. The former, perhaps, we can better account for, after they happen, from springs and principles, of which every one has within himself, or from observation, the strongest assurance and conviction. But it is often fully as impossible for human prudence, before-hand, to foresee and foretell them..."

¹⁹³ HUME, OF THE RISE AND PROGRESS OF ARTS AND SCIENCES, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays* / David Hume 1994, 58. "Nothing requires greater nicety... than to distinguish exactly what is owing to *chance*, and what proceeds from *causes*..."

¹⁹⁴ Passmore, (1968) 1980, 4-7.

¹⁹⁵ HUME, OF SOME REMARKABLE CUSTOMS, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays* / David Hume 1994, 179." But no political maxim can, at first sight, appear more undisputable, than ... but these axioms, however irrefragable they may appear, have all failed in the ATHENIAN government, from causes and principles too, which appear most inevitable."

Epävarmuuden ilmauksia selittää se, että luonnontieteellinen käsitteistö oli varsin uusi ilmiö ihmisiä, moraalialia ja politiikkaa koskevissa yhteyksissä. Hume ei ollut täysin varma, kuinka hyvin politiikka tieteenä olisi verrattavissa newtonilaiseen luonnontieteeseen, ja käyttäytyisikö ihminen samankaltaisten lakien mukaan kuin luonto. Luonnontieteellisen kielen käyttöön sisältyi kuitenkin *pyrkimys* nähdä luonto ja poliittinen ihminen analogisina ilmiöinä. Hume pyrki luonnontieteellisen kielen avulla luomaan uutta toistuvuutta ja ennustettavuutta politiikkaan; ennustettavuus ja toistuvuus oli menetetty historiakäsityksen muuttuessa. Epävarmuuteen oli aihetta sikäläkin, että Hume oli skeptikko, muttei aikalaismieleessä luonnontieteilijä. Hän muodosti käsityksensä luonnosta ja luonnontieteestä lukemansa ja omien filosofisten lähtökohtiensa perusteella ei omien luonnontieteellisten tutkimusten perusteella.

5.4. HISTORIAN ASEMA POLITIIKAN TIETEESSÄ

Historiankäsityksessä ja tuntemuksessa tapahtui 1700-luvulla muutoksia, jotka näkyivät myös David Humella. Aikaisemmin oli luotettu aikalaisten tai osallistujien kertomuksiin tapahtumien kulusta. Suullista historiankerontaa, jonka oli merkitty muistiin, pidettiin luotettavampana kuin tutkittua /kirjoitettua historiaa. 1700-luvulla alettiin etsiä historiallista totuutta, historiankuvauksessa pyrittiin objektiivisuuteen. Historia oli todistettava, oli luotava syiden ja seurauksien muodostama kokonaisuus.¹⁹⁶ Spekulatiiviset mielipiteet ja silminnäkijän havainnot olivat epäluotettavia, ne erosivat fak-

---

¹⁹⁶ Koselleck (1979) 1985, 133-139, passim.

toista.¹⁹⁷ Aikakauden tietokäsitykseen kuului, että oli olemassa objektiivisia totuuksia ja toisaalta subjektiivisia mielipiteitä.

Aikaisemmin oli voitu puhua erillisistä historioista, esimerkiksi imperiumin historiasta, teologian historiasta tai vaikka Ranskan historiasta. 1780-luvulta lähtien historia käsitettiin yhdeksi itsenäiseksi kokonaisuudekseen.¹⁹⁸ Vaikka Hume kirjoitti historiasta vain yleisesti aivan kuin se olisi ollut jakamaton, niin yhdestä maininnasta kävi ilmi, että historiassakin oli erilaisia näkökulmia. Poliitiikka oli yksi historian näkökulma, historiaa saattoi tarkastella politiikan näkökulmasta.¹⁹⁹ Humelle oli olemassa eri alojen historioita. Sivilisaation historiaan, 'civil history', kuuluivat sodat, neuvottelut ja poliitiikka. Eri aikoina ne muistuttivat enemmän toisiaan kuin oppineisuuden ja tiedon historia. Oppineisuuden historia oli spekulatiivisempaa kuin muu historiantkirjoitus. Kaunopuheisuus oli yksi spekulatiivisista historian aloista, koska kaunopuheisuus oli art- luonteista.²⁰⁰

Hume erotti historiasta kertovien teosten lukemisen ja siitä kirjoittamisen.²⁰¹ Kirjoittaminen oli tieteellistä työtä, joka kuului oppineille, historian opiskelu oli sitä vastoin kuului julkiseen keskusteluun osallistuville. Historioitsija Hume kirjoitti uudelle yleisölle; aikaisemmin historiantkirjoitus oli tarkoitettu poliitikoille ja historian harrastajille, Hume kirjoitti alemmalle si-

---

¹⁹⁷ HUME, FOUR DISSERTATIONS, NATURAL HISTORY OF RELIGION (1757) tässä Immerwahrin editiosta 1995, 8.

¹⁹⁸ Koselleck (1979) 1985, 200.

¹⁹⁹ HUME, THAT POLITICS MAY BE REDUCED TO A SCIENCE, tässä Haakonssenin editiosta 1994 Political Essays / David Hume, 11. "political view of Roman history".

²⁰⁰ HUME, OF ELOQUENCE, tässä editiosta Essays Moral, Political, Literary, 1974, 98. "It may, however, be observed, that in *civil* history, there is found a much greater uniformity than in the history of learning and science, and that the wars, negotiations, and politics on one age, resemble more those another than the taste, wit, and speculative principles."

²⁰¹ Danford 1990, 139.

vistyneistölle, joka kävivät polite conversation - keskusteluja.²⁰²

Historiankirjoituksessa ja tulkinnassa näkyivät historiankirjoittajan filosofiset käsitykset, ja se merkitsi eräänlaista filosofian päätepestettä. Toisaalta historia ymmärrettiin inhimillisten kokemusten kokoelmaksi. Historialla ja ihmisten toiminnalla selitettiin inhimillisessä maailmassa tapahtuneita muutoksia. Nykyhetki ja historia kuuluivat siis toisaalta yhteen, toisaalta ne erosivat toisistaan, koska historiallisia tapahtumia oli tulkittava omasta kontekstistaan. Koska Hume ei uskonut sopimus-teorioihin hallinnon legitimitietin perustana, on tulkittu, että Humen historiankirjoitus olisi legitimoitunut olemassa olevaa hallintoa ja historia olisi suunnattu poliittisia vastustajia vastaan. Historia olisi myös vertailukohta nykyisyydelle. Vallitsevia poliittisia tapoja olisi arvioitava toisaalta menneisyyden ja toisaalta ihanteellisen yhteiskunnan valossa, miten vallitsevat olot vastasivat poliittista ihannetta.²⁰³ Näkemys on sikäli ongelmallinen, että omien sanojensa mukaan Hume oli skeptinen Whig, mutta *The History of England* on kirjoitettu tietoisesti Toryjen näkökulmasta. Kommentaarien mukaan teoksessa on sekä Whigien että Toryjen käsityksiä tukevia historian tulkintoja. Englannin historia ei ollut Whig tai Tory historiaa vaan analyttistä historiankirjoitusta.²⁰⁴

Luonnontieteen metodeja käyttävän historiankirjoituksen synty liitetään Hobbesiin. Hänen metodologiset lähtökohdat voidaan tiivistää kolmeen väittämään: historiantutkimuksen kohde oli totuus, historia oli menneisyyden rekonstruktioita, silminnäkijät eivät kyenneet kuvaamaan puolueettomasti aikansa tapahtumia ja historiankirjoitus

---

²⁰² Wootton 1993, 184.

²⁰³ Danford 1990, 88, 89, 111; Miller 1994, 125-127.

vaati oman tutkimusmetodinsa, jotta historian dynamiikkaa olisi voitu ymmärtää. Hobbes oli kiinnostunut myös luonnontieteistä, hänelle historia ja luonto olivat samankaltaisia tutkimuskohteita. Tällaisina luonnontieteellinen ja historiallinen tieto asettuivat epävarman retorisen tiedon vastakohdaksi. Samanaikaisesti tieteellisen paradigman muotoutuessa Hobbes tiedosti ideologisten konfliktien aiheuttaman epävarmuuden.²⁰⁵ Hobbesin ajattelussa ilmeni siis tietoisuus tulevaisuuden epävarmuudesta, ja pyrkimys tieteelliseen varmuuteen. Emersonin tulkinnan mukaan Montesquieu oli ensimmäinen, joka tieteellisti sekä talouden että politiikan. Muutos olisi tapahtunut tulkitsemalla taloutta ja politiikkaa koskevia ilmiöitä ja käsityksiä myös historiallisina ilmiöinä. Samalla Montesquieu olisi liittännyt politiikan ja talouden filosofiaan.²⁰⁶ Emersonin tieteen kriteerit olisivat siis historiallistaminen ja abstrahointi.

Aikaisemmin 1600-luvulla Poliitiikan oppiala käsitteli valtiojärkeä tai valtioon liittyviä seikkoja.²⁰⁷ Luonnontieteen vaikutuksesta politiikan tieteessä alettiin 1700-luvulla ikään kuin tehdä kokeita eri paikoissa ja ajoissa. Tutkimuskirjallisuuden mukaan Hume yhdisti valtiojärjen ja luonnontieteen traditiot politiikan tieteessään. Luonnontieteellisen tradition hyväksikäyttö merkitsi eräänlaista empiristisen tutkimusotteen käyttämistä poliittisen elämän tarkastelussa.²⁰⁸ Kokeellisuus merkitsi historiankirjoituksen merkityksen kasvua, koska historia oli politiikan tieteen empiiristä aineistoa. Menneisyyttä tarkastelemalla voitiin politiikasta muodostaa yleispäteviä väitteitä, aksioomia. Historian käyttö empiria-aineistona politiikan tieteessä merkitsi, että politiikan

---

²⁰⁴ Norton 1982, 50.

²⁰⁵ Rossini 1987, 303-313.

²⁰⁶ Emerson 1990, 31. Emersonin ongelma on, ettei hän perustele väitettään.

²⁰⁷ ”Reason of state or interest of state”

²⁰⁸ Box 1990, 9; Miller 1994, 117- 122.

tiede perustui käytäntöön. Tämä ilmensi politiikan ja filosofian eriytymistä. Filosofia oli abstraktimpaa. Boxin mukaan historian tarkoitus oli kertoa tosiasioita, filosofia taas pyrki selittämään, mistä tosiasiat koostuivat.

209

Tutkimuskirjallisuudessa yleisesti ajatellaan, että empiria merkitsisi, että tutkija aloittaa tutkimuksensa tarkastelemalla havaintoaineistoa. Danfordin mukaan tämä olisi liian yksinkertaista Baconin tulkintaa. Empiristinkin lähtee tutkimusprosessissaan liikkeelle abstraktista ajatuksesta, jota hän pyrkii todentamaan empiria aineistolla, jonka perusteella hän tekee lopulliset päätelmänsä.²¹⁰ Tiedekäsitys ei ole kuitenkaan niin yksioikoinen. Periaatteet ja maksimit ovat löydettävissä sekä kokemuksen että päättelyn avulla.²¹¹ Hume siis käytti sekä induktiivista että deduktiivista päättelyä. Hän ei myöskään hylännyt teoreettista päättelyä ja käyttänyt vain empirististä metodologiaa.

Hume rinnasti politiikan ja matemaatikon aksioomat. Matemaatikko lähti päättelyssään annetusta tai tiedetystä, ja pyrki tuomaan esille vallitsevia matematiikan lainalaisuuksia, joita ei vielä tunnettu.²¹² Samalla tavoin politiikan tutkija saattoi löytää olemassa olevia maksimeja, joita ei aikaisemmin tiedetty. Poliitiikan tarkastelijalla oli mielessään jokin poliittikkaa koskeva ajatus, aihe tai väite, jonka hän pyrki formuloimaan tai todentamaan historian avulla. Prosessin tuloksena hän muodosti yleispätevän väitteen, aksiooman tai maksimin. Sen jälkeen kyseistä väitettä pyrittiin soveltamaan käytännössä. Hume itse käytti aksioomia muodostaessaan mielipiteitään oman

---

²⁰⁹ Box 1990, 9.

²¹⁰ Danford 1990, 18.

²¹¹ HUME, OF SUPERSTITION AND ENTHUSIASM, tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays/ David Hume* 1994, 48. "In short, this observation is founded in experience; and will also appear to be founded in reason..."

aikansa politiikasta. Hänen mielipiteensä perustuivat aksiomiin, hän käytti ilmaisua 'established opinion', perusteltu mielipide.

Aksiomiin ja tieteellisesti perusteltuihin mielipiteisiin sisältyi ajan paradoksi. Humeen mukaan ihmiset olivat taipuvaisia ihailemaan muinaisten kansojen historiaa.²¹³ Filosofit ja historioitsijat käyttivät argumentoidessaan esimerkkeinä Spartan ja Rooman historiaa, Ateenaa, ja sen demokratiaa, ei käytetty historiallisena aineistona. Humeen suhtautuminen historiaan oli ambivalentimpi. Humekin piti arvossa antiikin aikojen retoriikan taitoa, mutta hän erotti retoriikan tradition muusta historiasta. Hän itse kysyi, oliko syytä olettaa, että antiikin valtioiden politiikka olisi ollut verrattavissa moderniin aikaan. Hänen mielestään antiikin olot olivat epävakaat, tuotanto kehittymätöntä ja sodat tuhoisia.²¹⁴ Tämä vaikutti myös muinaisten aikojen sodan ja politiikan periaatteisiin; muinaiseen sodankäyntiin liittyvät aksiomat eli tieteelliset väittämät olivat Humeen mielestä tuhoisampia kuin modernin sodankäynnin periaatteet. Samassa yhteydessä hän totesi, että ensivaikutelmat olivat tuhoisia kaikessa poliittisessa päättelyssä.²¹⁵ Muinaisen sotataidon opit eivät siis sopineet moderniin sodankäyntiin. Sama ongelma oli myös politiikassa. Esseessään *Of Commerce* Hume pohti antiikin politiikan aksiomien hyödyllisyyttä vallitsevan hallitsijan kannalta. Hänen mielestään hallitsija ei saisi toimia muinaisten politiikan lakien mukaan omien intressiensä mukaisesti. Antiikin politiikka oli luonnotonta ja väkivaltaista eikä ottanut alamaisten onnellisuutta

---

²¹² Norton 1982, 124.

²¹³ HUME, OF POPELOUSNESS OF THE ANCIENT NATIONS, tässä editioista *Essays Moral, political and Literary* 1974, 451.

²¹⁴ *ibid*, 417-418. "Have we reason to think, that the police of ancient states was anywise comparable to that of modern,..."

²¹⁵ *ibid*, 403. "The maxims of ancient war were much more destructive than those of modern ... The very wretchedness and meanness of those whose fill the modern armies, render them less destructive to the countries wich they invade; one instance, among many, of the deceitfulness of first appearances in all political reasonongs."

huomioon. Tässä Hume perusteli käsityksensä Spartan esimerkillä.²¹⁶ Yleisesti ottaen antiikin politiikan maksimit eivät olleet maltillisia vaan sisälsivät tarpeetonta väkivaltaa. Humen mielestä myös myöhäisen Rooman lait olivat absurdeja.²¹⁷

Historia oli politiikan tieteessä vaikeata empiiristä aineistoa. Poliittisessa argumentoinnissa eniten käytyn aineiston pohjalta muodostetut aksioomat ja maksimit eivät päteneekään modernissa politiikassa, 'our modern policy' jota Hume piti muinaisen politiikan, 'ancient politics', vastakohtana. Siis toisaalta tieteelliset väitteet pyrkivät universaaliuteen ja ajattomuuteen, mutta todellisuudessa ne olivatkin aikaan sidottuja. Tämä oli yksi politiikan tieteen paradokseista. Pyrittiin muovaamaan yleispäteviä väittämiä, 'ikuisia totuuksia', mutta politiikan tarkastelija ei voinut olla varma siitä, oliko aksiooma yleispätevä vai ei. Aika muutti politiikkaa ja politiikan tieteen totuuksia.²¹⁸ Ainoastaan tulevaisuus osoitti väitteiden todenperäisyyden.²¹⁹ Tämä selittää politiikan tieteeseen liittyviä epävarmuutta ilmaisevaa sanavalintoja. Hume kuvasi politiikan tiedettä useammin kuin kerran adjektiivilla spekulatiivinen. Samoin hän varoitti tekemästä päätelmiä politiikasta "ensi näkemältä", siis ensivaikutelmien perusteella.

---

²¹⁶ HUME, OF COMMERCE, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays / David Hume 1994, 97. "It is natural on this occasion to ask whether sovereigns may not return to the maxims of ancient policy, and consult their own interest in this respect, more than the happiness of their subjects? I answer, that it appears to me, almost impossible; and that because ancient policy was violent, and contrary to the more natural and usual course of things."

²¹⁷ HUME, OF POPULOUSNESS OF THE ANCIENT NATIONS, tässä editiosta Essays Moral, Political and Literary 1974, 412. "The maxim of ancient politics contain, in general, so little humanity and moderation, that it seems superfluous to give any particular reason for the acts of violence committed to any particular period."

²¹⁸ HUME, OF CIVIL LIBERTTY, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays/ David Hume 1994, 55. "Since I am upon this head, of the alterations wick time has produced, or may produce in politics ... The balance of power is a secret in politics, fully known only to present age; nad I must add, that the internal POLICE of states has also receives great improvements within the last century."

²¹⁹ HUME, OF CIVIL LIBERTY, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays/ David Hume 1994, 56. "But here I must beg leave a conjecture, wick seems probable, but wick posterity alone can fully judge of."

Tutkimuskirjallisuuden mukaan Hume oli tietoinen erilais-
ten kulttuurien vaikutuksesta politiikan tieteissä. Kult-
tuurien erilaisuudesta seuraisi, että täydellistä yhden-
mukaisuutta ei ihmisten käyttäytymisessä olisi löydettä-
vissä. Tämän perusteella Hume on nimetty kontekstualis-
tiksi.²²⁰ Hume oli kyllä aikansa mittapuiden mukaan tie-
toinen muista kulttuureista, mutta politiikan tieteen
kannalta epävarmuustekijä ei ollut kulttuurinen sanan
varsinaisessa merkityksessä, vaan aikaan liittyvä, koska
Hume analysoi epävarmuutta politiikan tieteessä aikakä-
sitteiden 'ancient' ja 'modern' avulla. politiikassa ero
muinaisen ja modernin välillä oli ero antiikin tasavallan
ja modernin monarkian välillä.²²¹ Sanavalinnat kuvastavat
historiallisen ja spatiaalisen tietoisuuden kasvua 1700-
luvulla, vaikka aika ei ollut filosofinen ongelma siinä
mielessä, että sen olemusta olisi analysoitu. Aksiomat
ja maksimit olivat aikaan sidottuja samalla tavoin Humen
filosofiassa ideat olivat aikaan sidottuja, ei ollut
ikuisia ideoita.

Maksimit olivat riippuvaisia myös hallintotavasta. Hume
piti Machiavellia politiikan tieteen nerona, mutta hänen
päätelyssään oli ongelma. Machiavelli teki jotkut pää-
telmänsä tarkastellen itäisten ruhtinain hallitsemista-
paa ja persialaista politiikkaa. Näin muodostetut hallit-
semisen opit eivät päteneet Euroopassa, jossa hallitse-
mistapa oli maltillisempi, 'milder manner'.²²² Hume erotti

---

²²⁰ Dees 1992, 220-227.

²²¹ Winch 1978, 74.

²²² HUME, THAT POLITICS MAY BE REDUCED TO A SCIENCE, tässä Haakonssenin editiosta Political Essays / David Hume 9-10. "He may either follow the maxims of the eastern princes... Or a Monarch may exert his power after a milder manner, like our EUROPEAN princes... Such is the reasoning of MACHIAVEL, wich seems solid and conclusive; though I wish he had not mixed falsehood with truth, in assseting, that monarchies, governed according to eastern policy though more easily kept when once subdued, yet are the most difficult to subdue; since they cannot contain any powerful, subject, whose discontent and faction may facilitate the enterprizes of an enemy." Katkelmasta näkyy, kuinka Hume pohti varhaisemman politiikan teoreetikon päättelyn oikeellisuutta. Tässä 'policy' voi viitata joko politiikan oppialan maksimien toteuttamiseen tai tilanteesta riippuvaan, silti kulttuurille tyypilliseen tapaan toimia.

siis itämaisen despotian ja länsimaisen politiikan. Despotia on antiikista lähtien ymmärretty politiikan vastakohtaksi, joka ilmeni myös Aristoteleella. Poliitiikan, 'politics', alkuperä on antiikin Kreikassa, ja se on poliikseen liittyvä eurooppalainen ilmiö, mutta politiikka 'policy' ei sitä ollut, Hume käytti ilmaisua 'eastern policy'.

Suurin ajasta johtuva ero muinaisen ja modernin politiikan välillä oli väkivalta, muinainen politiikka oli väkivaltaisempaa kuin moderni. Hume suhtautui kielteisesti väkivallan käyttöön politiikan keinona. Hallitsijan väkivallan käyttö poliittisten päämäärien saavuttamiseksi oli valtiotaitokirjallisuuden yksi teema, Hume otti kantaa ainakin Machiavellin Ruhtinas-teoksen väkivallan ekonomiaan. Kielteinen asenne merkitsi osittaista katkosta suhteessa valtiotaidon traditioon, vaikka toisaalta hän esseessään '*Of Commerce*' oli politiikan opettajan roolissa neuvoessaan hallitsijaa, ettei tämä saisi käyttää muinaisen politiikan keinoja hyödykseen.

Historia oli sekä filosofian että politiikan tutkimuslähde. Historia osoitti todeksi todellisen filosofian väittämät ihmisluonteesta. Toisaalta historia osoitti sen, että poliittisille ristiriidoille ei ollut ratkaisuja. Historiaa tarkastelemalla näkyi myös se, että politiikan intressit ja yhteiskunnallisen rauhan ja vapauden takaaminen eivät merkinneet samaa.²²³ Poliittisten ongelmien ratkaisemattomuus oli yksi tieteen filosofinen ongelma.

Historian ja politiikan tieteen suhteesta esiintyy tutkimuskirjallisuudessa toinenkin näkökulma. Historia ei oli-

---

²²³ HUME, A TREATISE OF HUMAN NATURE (1739-40,1888, 1978) 1981, 562. "In this particular, the study of history confirms the reasoning of true philosophy; wch, shewing us the original qualities of human nature, teaches us to regard the controversies in politics as incapable of any decision in most cases, and as entirely subordinate to the interest of peace and liberty."

sikaan politiikan tieteen lähtökohta- ja empiria-
aineistoa, vaan politiikan tutkimuksen tulisi lähteä ih-
misen ajattelun ja toiminnan motiivien tutkimisesta.²²⁴
Tämä tulkinta korostaa *Treatise of a Human Nature* - teok-
sen sekä uuden ihmistieteen, 'science of man' merkitys-
tä. Hume piti itseään Locken, Shaftesburyn, Mandevillen ja
Hutchesonin seuraajana, koska heitä voitiin pitää uuden
ihmistieteen perustajina.²²⁵ Aksioomien sisältö esseissä
ei tue tätä väitettä. Ainoastaan yhdessä kohdassa Hume
etsi yhteyttä politiikan ja ihmislunnon välillä.²²⁶

6. POLTIIKAN TIETEENALA

6.1. POLITIIKAN TIETEEN SEKTORI

Vakiintuneen tulkinnan mukaan *Treatise of Human Nature*
ja esseet samoin kuin *The History of England* ovat filoso-
fiselta taustaltaan yhteneviä. Esseet ja *Treatise* käsit-
televät politiikan näkökulmasta neljää peruskysymystä.
Ensiksikin, mikä saa ihmiset järjestäytymään ja muodosta-
maan hallinnon. Toiseksi, minkä mekanismin mukaan hallin-
to muodostetaan. Kolmanneksi, onko vastarinta legitiimiä.
Ja neljänneksi minkä periaatteen mukaan valta ja hallinto
legitimoidaan.²²⁷ Poliitiikan tieteenalan on ymmärretty
käsitelleen poliittisia instituutioita, hallintomuotoja
ja moraalia sekä tapoja.²²⁸ Toinen tutkimuskirjallisuudes-
sa esiintyvä tulkinnallinen ongelma on ihmismielen ja uu-
den ihmistieteen suhde politiikan tieteeseen. 'New scien-

---

²²⁴ Russel 1985, 62.

²²⁵ Esim. Laursen 1992, 145. "they begun to put new science of man on new footing."

²²⁶ HUME, OF THE INDEPENDENCY OF PARLIAMENT, Tässä Haakonssenin editiosta *Political Essays David/ Hume* 1994, 26. "How, therefore, shall we solve this paradox? And by what means is this member of our constitution confined within proper limits; since, from our very constitutions, it must necessarily have as much power as it demends, and can only be confined by itself? How is this consistent with our experience of human nature?"

²²⁷ Roth 1991, 405.

²²⁸ Forbes 1975, 226-227. Rajaus jättää määrittelemättä, miltä osin moraalitavat liittyvät politiikkaan.

ce of man' käsitteli ihmismieltä moraalisesta ja henkisestä näkökulmasta. Tiede oli kiinnostunut myös yksilön käyttäytymisestä ja sosiaalisista instituutioita. Toisaalta Hume oli tietoinen ihmismielen monimutkaisuudesta: ihmiset eivät aina käyttäytyneet samalla tavalla.²²⁹ Poliitiikan ja politiikan tieteen rajoja voi osin profiloida esimerkiksi oikeuden ja moraalin suhteen.

Humen politiikan tieteellä on yksi rajoitus, se ei koskenut kansainvälisiä suhteita, ainoastaan sisäpolitiikkaa, 'domestic affairs'. Ulkopolitiikkahan oli riippuvainen onnettomuuksista, muutoksista ja muutamien ihmisten oikeuksista. Ulkopolitiikassa ei siis ollut kausaalia säännönmukaisuutta. Boxin mukaan ulkopolitiikka oli Humen mielestä riippuvainen yksittäisistä monarkeista, ministereistä ja sotilashenkilöistä. Box viittaa tässä hallitsijoiden kykyihin ja luonteenpiirteisiin, jotka olivat "laajasti tuntemattomia tekijöitä". Hän viittaa edelleen ihmistieteeseen, 'science of man', ja psykologisiin Humen ajatuksiin.²³⁰ Box on mielestäni oikeassa siinä, että politiikan tiede ei koskenut ulkopolitiikkaa, syynä siihen on myös hallitsijan erikoisasema; hänellähän oli oikeus käyttäytyä löysemmän moraalin mukaan kuin tavallisen alamaisten. Hallitsijan käyttäytymistä ei voitu ennakoida, ja siksi se oli politiikan tieteen ulkopuolella.

Muita selkeitä rajoja hän ei määrittänyt politiikan tieteelle tai politiikalle erityisenä toiminnan sektorina. Adam Fergusonin luennoista *Principles of Moral and Political Science* kappaleesta "of Politics" voi määrittää yhden ilmeiset rajat sille, mitä politiikan tiede koski. Hän kirjoitti väestöstä ja ihmisten poliittisesta luonteesta. Talouskin kuului politiikan tieteen alaan, luennot käsittelivät kansan varallisuutta ja valtion tuloja.

---

²²⁹ Miller David 1994, 142-143; Whelan 1985, 84-85.

²³⁰ Box 1990, 161-162.

Hän kirjoitti myös poliittisesta vapaudesta 'Of civil or political liberty'. Montesquieun oppi vallan kolmijaosta näkyi myös politiikan tieteessä sekä Humella että Fergusonilla. Ferguson luennoi lainsäädäntävallasta, juridisesta vallasta ja toimeenpanovallasta, Kansan 'onni' kuului myös politiikan tieteen alaan. Fergusonin käsitykset poikkesivat näillä alueilla Humen käsityksistä, mutta aiheet käsittelevät samoja kysymyksiä kuin Humen esseetkin. Hume pohti puolueiden alkuperää, kauppaa ja hallintoa, ja sen lisäksi hän kirjoitti retoriikasta.

Politiikan tiede oli lähempänä ihmistä kuin matematiikka, luonnonfilosofia eli luonnontiede ja luonnollinen uskonto eli teologia olivat, tosin niihinkin ihminen vaikutti. Suhteessa ihmiseen politiikan tiede oli rinnastettavissa logiikkaan, tieteelliseen moraaliin ja kritiikkiin. Logiikka käsitteli ajattelua, päättelyä ja ideoita. Moraali ja kritiikki käsittelivät makua ja tunteita. Poliitiikan tiede käsitteli ihmisten välisiä (riippuvuus)suhteita.²³¹ Poliitiikan tieteen alaan kuuluivat myös lakien ja hallintomuotojen vaikutukset yhteiskunnassa eli niiden merkitys ihmisille.²³² Poliitiikan tieteen avulla ei siis pyritty ainoastaan löytämään ihanteellista hallitusmuotoa sellaisenaan. Poliitiikan tiede ei ollut vain keskustelua tyrannian, aristokratian ja demokratian eduista ja haittoista.²³³ Poliitiikan tieteen kohde olivat ihmiset ja instituutioiden merkitys ihmisille. Poliitiikan tiede tutki

---

²³¹ HUME, A TREATISE OF HUMAN NATURE, INTRODUCTION, (1739-174, 1888,1978) 1981, XV. "If therefore the sciences of Mathematics, Natural Philosophy and Natural Religion, have such a dependence on the knowledge of man, what may be expected in the other sciences, whose connection with human nature is more close and intimate? The sole end of logics to explain the principles and operations of our reasoning faculty, and the nature of our ideas: morals and criticism regard our tastes and sentiments: and politicians consider men as united in society, and dependent on each other."

²³² HUME, AN ENQUIRY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING (1748) 1958, 97. "How could politics be a science, if **laws and forms of government had not a uniform influence upon society?**"

²³³ Poliittisen historian tutkimuksessa keskustelut hallintomuotojen paremmuudesta on usein tutkittu "teknisenä", aivan kuin hallitusmuodot olisivat olemassa ilman ihmisiä, esimerkiksi Miller 1981, 142-162.

siis suhteita; ensiksikin ihmisten välisiä suhteita, toiseksi ihmisten ja instituutioiden välistä suhdetta.

6.2. POLITIIKKA JA MUUT TIETEET

Humea käsittelevät kommentaarit käyttävät synonyymisesti oikeudellista, poliittista ja moraalista käsitteistöä. Poliittisen ajattelun historiantutkimus on ollut lakientutkimusta, tutkimuksessa ei ole otettu huomioon, että ainakin osittain poliittisessa keskustelussa ja kirjoittelussa on käytetty erilaista kieltä kuin oikeustieteilijät ovat käyttäneet.²³⁴ Toisaalta erilaisia käsitteistöjä on käytetty ristiriitaisesti. Samaa alkuperäismateriaalia on tutkittu tämän päivän tieteenalajaottelun mukaan. McRaen mukaan poliittinen filosofia on perinteisesti erotettu teoreettisesta tai käytännöllisestä tieteestä. Hänen mukaansa Aristoteleen tieteenfilosofiassa käytännölliset tieteet olivat vähempiarvoisia suhteessa teoreettisiin tieteisiin, käytännölliset tieteet eivät myöskään lainanneet periaatteitaan teoreettista tieteistä. Poliitikkaa olisi mahdollista tarkastella teoreettisen tai käytännöllisen kautta. Tällöin Humeen politiikan tiede olisi merkinnyt käytännöllisen tarkastelutavan valitsemista. Poliitiikan tiede olisi itsenäinen ja riippumaton poliittisesta filosofiasta, mutta sillä olisi yhteydet moraalisiin asenteisiin, 'attitudes'.²³⁵ McRae on yksi esimerkki siitä että tutkimuskirjallisuudessa 'käytännöllisen' ja 'teoreettisen', 'tieteen' ja 'moraalin' ymmärtäminen on ristiriitaista. Poliitiikan ja moraalien eroa ei ole noteerattu tai ne erotetaan toisistaan kuin alkuperäislähteissä. Hume ei käyttänyt ilmausta 'political philosophy', ilmauksen erilaiset sisällöt määrittävät vain tutkimuskirjallisuuden kautta.

---

²³⁴ Pocock (1985) 1986, 1988, 37.

²³⁵ McRae 1991, 28-29.

A Treatise of Human Nature -teoksen johdannossa Hume totesi, että havainnoimiselle ja kokemukselle perustuva ihmistiede oli perusta muillekin tieteille, ihmistiede on tulkittu psykologiaksi. Väitteen perusteella Humea on pidetty yhtenäisen tiedekäsityksen kannattajana. Koska kyseisen ihmistieteen tarkoituksena oli tutkia ihmisen käyttäytymisen lainalaisuuksia, niin uusi ihmistiede olisi myös poliittisen taloustieteen ja politiikan perusta.²³⁶ Huolimatta Treatisen tieteen yhtenäisyyden esiin nostavasta johdannosta eri tieteenaloja voitiin jo hieman eritellä. Aristoteleellinen yhtenäisyys etiikan, politiikan ja moraalin välillä alkoi purkautua, toisaalta moraalifilosofiasta alkoivat eriytyä oikeusfilosofia ja tiede, politiikka ja talous. Kehitys näkyi laajemminkin skotlantilaisten valistusfilosofien tuotannossa, esimerkiksi Fergusonilla. Tietämisen mahdollisuutta pohtiva tieteen filosofia oli jo oma filosofian alansa, sillä oli oma vakiintunut käsitteistönsä. Kannanotot newtonilaisen luonnontieteen puolesta tai sitä vastaan leimaisivat tieteenfilosofiaa.²³⁷

Tieteen kentässä voitiin erottaa matematiikka, luonnonfilosofia ja uskonnonfilosofia, 'natural religion'. Lähempänä ihmistä oli logiikka, moraalitieteet, ja kirjallisuus 'criticism' ja politiikka.²³⁸ Toisessa yhteydessä Hume teki eron matematiikan, algebran ja moraalin, politiikan ja luonnonfilosofian välillä. Totuuden etsintä oli lähtenyt abstrakteista matematiikasta sekä algebrasta ja levinnyt muihin tieteenaloihin.²³⁹ Poliittinen erosi matematiikassa siinä, että se ei ollut niin abstraktia.

---

²³⁶ Ks. esim Arkin 1991, 204-207.

²³⁷ Sitä, minkälaisia yhtäläisyyksiä ja eroja Hume näki eri tieteiden välillä tai minkälaisia luokitteluita hän teki eri oppialojen sisällä ei ole systemaattisesti tutkittu.

²³⁸ HUME, A TREATISE OF HUMAN NATURE, INTRODUCTION (1739-1740, 1888, 1978) 1981, XV.

²³⁹ HUME, A TREATISE OF HUMAN NATURE, (1739-1740, 1888, 1978) 1981,452-453. "...that accounts for the love of truth in mathematics and algebra, may be extended to morals, politics, natural

Politiikka kuului moraalifilosofian tieteen alaan, samoin kuin oikeustiedekin. Taloutta pidettiin politiikan (tieteen) osa-alueena. Poliittinen talous tai poliittinen taloustiede oli tullut Englantiin jo 1600-luvulla. Jo tuolloin poliittisessa taloustieteessä käytettiin matemaattis-luonnontieteellistä käsitteistöä.²⁴⁰ Tiedekäsitys ja oppialajako poikkesivat nykyisestä tiedekäsityksestä: Tiedekäsitystä 1700-luvulla voidaan pitää varsin yhtenäisenä. Toisaalta erojakin oli nähtävissä. On lisäksi huomattava, että erot eivät näy pelkästään yliopistojen oppiala jaossa, vaan oppialan sisällä.

Moraali nähtiin osana tiedettä, johon liitettiin ilmaus metodi, moraaliala voitiin siis tarkastella tieteen keinoin. Moralistien käsitteistöön kuului 'virtue', jota Hume ei käyttänyt politiikkasanaston yhteydessä. Moraali oli yläkäsite, moraaliala vaikutti kaikkialla, moraaliala ja politiikka erosivat toisistaan luonteensa perusteella, kuten Ferguson kirjoitti.²⁴¹ Moraali ja moralistit pyrkivät etsimään ihmisten perusluonnetta, joka oli kaikkialla sama. Perusluonne tuli esiin parhaiten siellä, missä ei ollut keinottelua, pelkoa ja politiikkaa toimintana.²⁴² Tässä moraaliala erottuu politiikasta tekoina. Poliittinen toiminta peittää ihmisen perusluonteen, jota moraalialan tutkijat etsivät.

Poliittinen ajattelu ja oikeusfilosofia sekä moraaliala olivat lähes yhteneviä Humeen tuotannossa. Poliittisen ja oikeudellisen saattoi kuitenkin erottaa osittain toisis-

---

philosophy and other studies, where we consider not the abstract relations of ideas, but their real connections and existence."

²⁴⁰ Ks. esim Skinner Andrew 1993, 222-223.

²⁴¹ Ferguson (1792) 1975, VOL.II, 413.

²⁴² HUME, TREATISE OF A HUMAN NATURE (1739-1740, 1888, 1978) 1981, 219. "Several moralist have recommended it as an excellent method of becoming acquainted with our hearts, and knowing our progress in virtue, to recollect our dreams in a morning, and examine them with the same rigour, that we wou'd our most serious and deliberate actions. Our character is the same throughout, say they, and appears best where artifice, fear, and policy have no place,"

taan.²⁴³ Sotilaallinen ja poliittinen oli erotettavissa toisistaan.²⁴⁴ Sotataito ja politiikan taito erotettiin toisistaan yleisestikin.

Kun politiikkaa tarkastellaan tietämisenä ja tieteenä, siitä on erotettavissa lainsäädäntö. Lait rajoittuvat tiettyyn aikaan ja paikkaan, ne ovat Humelle konventioita. Lakien tarkoituksena olisi turvata tulevaisuuden rauha, onnellisuus ja vapaus. Hume kuitenkin epäili, että spekulatiivisten tieteiden ja käytännöllisten taitojen avulla tehdyt keksinnöt tekisivät sen lakeja tehokkaammin.²⁴⁵

Smithin tulkinta politiikan tieteen näkökulmasta on moniselitteistä, hän ei itse käyttänyt political science - ilmausta lainkaan. tutkimus on pyrkinyt aina löytämään yhtäläisyyksiä hänen eri teostensa välillä. Samalla on törmätty ongelmaan, miten yhdistää Smithin talousteorian itsekäs etiikka ja moraaliteorian sympaattinen etiikka.²⁴⁶ Näitä ei pidäkään tietoisesti pyrkiä yhdistämään, vaan voidaan ajatella, että kyse olisi talouden ja moraalin/ politiikan tieteen eriytymisestä. Smithin teoksien nimistä voidaan lukea yksi tieteenalajaottelu. Sen mukaan olisi ollut taloustiede, moraalitiede, oikeustiede ja retoriikka.

---

²⁴³ HUME, THE HISTORY OF ENGLAND VOL. II (1754-1762, 1778) 1983, 268. "But as views of policy , more than those of justice,"

²⁴⁴ ibid. ,486. " That monarch, more swayed by political views than by the point of honour,".

²⁴⁵ HUME, OF PARTIES IN GENERAL, tässä Haakonssenin edtiosta Political Essays/ David Hume 1994, 33. " The influence of useful inventions in the arts and sciences may, perhaps, extend farther than that of laws, whose effects are limited both in time and place." Tässä tulee esille myös tieteen aikanäkökulma suhteessa juridiikkaan.

²⁴⁶ Winch 1983, 354-257.

6.3. POLITIIKAN TIEDE VAI POLITIIKAN TAITO

Johnsonin sanakirjassa 'art' viittasi synnynnäiseen, ei opetettuun, taitoon, ja taitavuuteen. 'Art' oli synonyymi myös juonittelulle ja spekuloinnille. Käytännössä sillä tarkoitettiin esimerkiksi kauppaa, ilmaus 'commercial art' on yleinen skotlantilaisten valistajien teksteissä. Lisäksi art- ilmausta saatettiin käyttää keskiaikaisessa tiede merkityksessä vapaat taiteet, 'liberal arts'.²⁴⁷ 'Art' ja 'science' olivat käsiteparina ongelmallinen. 'Art' läheni tietoa ja 'scienceä' ne ilmaisivat tiedon eri puolia, 'art' merkitsi toimintaan liittyvää tietoa ja 'science' havainnoimalla saatua järjestelmällistä tietoa. Taidon 'art' perusta oli 'science', ja oli vain vähän 'scienceä', jolla ei ollut merkitystä taidolle 'art'.²⁴⁸

Hume erotti spekulatiiviset tieteet ja käytännölliset taidot. Tieteet kehittivät ihmismieltä, mutta niistä oli hyötyä vain niille, joilla oli mahdollisuus perehtyä niihin. Käytännölliset taidot sen sijaan keskittyivät elämän materialististen tarpeiden tyydyttämiseen. Yhteistä oli, että molemmat liittyivät nuorison kasvattamiseen.²⁴⁹

Sekä rahvaanomaiset taiteet, kuten kauppa ja manufaktuuri-rituotanto että laki, järjestys ja politiikka, 'police', täydellistyivät ihmisjärjen kehittyessä ja kokemusten karttuessa. Taitojen ja tieteen kehitys kulkivat käsi kädessä. Hume vertasi hallinnon muodostamista kehruukoneen rakentamiseen; ihmiset, jotka eivät edes pystyneet rakentamaan kehruukonetta, kuinka heidän voisi olettaa muodostavan kunnan hallintoa.²⁵⁰

---

²⁴⁷ Johnson (1755) 1967.

²⁴⁸ Spadafora 1990, 29-32.

²⁴⁹ HUME, OF PARTIES IN GENERAL, tässä Haakonssenin edtiosta Political Essays /David Hume 1994, 33.

²⁵⁰ HUME, OF REFINEMENT IN THE ARTS, tässä Haakonssenin edtiosta Political Essays/ David Hume 1994, 109. "Can we expect, that a government will be modelled by a people, who know not how to make a spinning wheel.."

Sciencen ja artin välillä erot eivät olleet selkeät, mutta myös artin sisällöstä voitiin olla monta mieltä. Ferguson näki taidon kolmijakoisena; oli kaupallista, poliittista ja intellektuaalista taitoa. Fergusonilla politiikan taito liittyi poliittisen yhteisön alkuperään.²⁵¹

Politiikan käsitteen horisontinvaihdosteesin mukaisesti politiikan oppialan käsite hävisi vähitellen ja politiikasta muodostui erityislaatuisen toiminnan käsite. Poliitiikan oppiala voitiin jakaa tieto-oppiin ja taito-oppiin, niitä on vaikea erottaa toisistaan, koska taito on tietoluonteista. Poliitiikka toimintana on taito, eli horisontinvaihdos merkitsi art-aspektin korostumista. Toisaalta oppialan näkökulmakin säilyi, se muuttui empiriseksi valtio-opiksi, 'Staatslehre', saksalaisella kielialueella.²⁵² Hume kohdalla politiikka oli oppialan käsite; politiikka sanastosta ainoastaan 'policy', voidaan tulkita taitoluonteiseksi toiminnaksi. 'Art' ei viittaa toiminnan taitoon, vaan tekemisen taitoon.²⁵³

7. LOPUKSI

Hume politiikka ymmärrys heijasteli luonnontieteissä tapahtunutta kehitystä. Hume pohti luonnontieteen mahdollisuuksia politiikan oppialalla. Aikakäsitys oli muuttunut; tulevaisuus oli epävarmaa, sitä eivät määränneet Jumala tai toistuvat syklit. Luonnontieteissä oli käynyt päinvastoin, luontoa tutkimalla saattoi muodostaa pysyviä luonnonlakeja. Hume pyrki soveltamaan luonnontieteiden

---

²⁵¹ Ferguson (1792) 1975, VOL I 256-270; VOL II 325.

²⁵² Palonen 1985, 21-27; 1989, 18-25; 1993 6-9.

²⁵³ 'Art' ja 'eloquence' on joissakin aikaa koskevissa kommentaareissa liitetty estetiikkaan.

maailmankuvaa politiikan oppialalle, ratkaisemattomaksi ongelmaksi jää, onko ihmisen toiminnassa luonnonlakien kaltaisia lainalaisuuksia vai ei. Satula-aikana osa ihmisistä ei tukeutunutkaan ajattelussaan menneisyyteen, vaan suuntautuivat tulevaisuuteen. Hume ajatteli tulevaisuutta ja pyrki ratkaisemaan ongelman tarkastelemalla menneisyyttä uudella tavalla luonnontieteellisin menetelmien.

Politiikkasanasto viittasi toisaalta institutionalisoitumiseen ja säätelyyn, toisaalta toimintaan tai ominaisuuksiin, jotka olivat aktualisoituneet toiminnassa. Se merkitsi taitavaa ja viisasta, sillä voitiin viitata moraalittomaan, politiikka oli eriytynyt moraalista. Poliittinen viittasi myös politiikan oppialaan.

Humella politiikka oli jo osittain näkökulma. Näkökulman aspekti johti subjektiivisuuteen, järjen ja objektiivisuuden vastakohtana, ja erilaisten näkökulmien törmätessä ennakoimattomiin seurauksiin. Poliitikko oli toisaalta teoreetikko, filosofi ja opettaja, toisaalta osallistuja. Tältä osin Hume oli keskellä horisontin vaihdosta.

Lopputyöni voisi jakaa sekä tematiikan että käytetyn metodologian perusteella kahteen melko itsenäiseen osaan. Tämä johtuu siitä, että sovelsin sekä englantilaista "poliittisen" ajattelun ja saksalaisen käsitehistorian metodeja. Ensimmäinen osa käsittäisi politiikka sanaston luokittelua ja tulkintaa, toinen osa käsittelisi politiikan tiedettä, David Humea opettajana ja suhdetta "politiikkaan" tarkasteleva osa on tavallaan myös oma kokonaisuutensa. Aikaisemmin käsitehistorian metodeja ei ole sovellettu yhden henkilön koko tuotannon ja koko politiikkasanaston tai muun sanaston tutkimukseen. Käyttämäni lähestymistapa on hieman poikkeuksellinen, tästä johtuu tutkimukseni katkelmallisuus. Sekä politiikkasa-

nasto että politiikan tiede olisivat profiloituneet kenties tarkemmin, jos alkuperäislähteitä olisi ollut useammalta kirjoittajalta, silloin olisin voinut myös jonkin tietyn teeman lähestymistavaksi tai keskittyä johonkin kirjallisuuden lajiin. Mutta lopputyön laajuuden huomioon ottaen suurempi primäärilähteiden määrä ei olisi ollut mahdollista.

Törmäsin kielen ongelmaan tutkimuskirjallisuutta lukiesani. Englanin kielestä on vähän käsitteellistä tutkimusta. Lukemassani tutkimuskirjallisuudessa käytettiin erilaisia kieliä ja käsitteistöjä kuin omassani tutkimuksessani, siksi tutkimuskirjallisuuden tulkinta saattoi muodostua ongelmalliseksi. Tutkimuskirjallisuudessa ei juurikaan oltu perusteltu esitettyjä väittämiä. Usein jäi epäselväksi, mistä näkökulmasta esitetty tutkimustulos on relevantti, niinpä tutkijalle jäi suuri tulkinnanvapaus. Kommentaarikirjallisuuden tulkinnanvaraisuus johti käytetyn kirjallisuuden tiukkaan rajaamiseen, monia hyviä tutkimuksia ei ole käytetty varsinaisina lähteinä.

Tutkimus tarjoaa useita lähtökohtia jatkotutkimukselle. Poliitiikan oppialan ja tieteen profilointi edelleen olisi yksi tutkimusmahdollisuus. Tämä vaatisi lisää primäärilähteitä ja tutkittavan aikakauden laajentamista. Poliitiikan tieteeseenkin liittynyt epävarman tulevaisuuden aspekti tarjoaisi ehkä mahdollisuuden jatkotutkimukseen. Miksi tulevaisuus nähtiin epävarmana ja sekä miten tähän epävarmuuteen reagoitiin. Olisiko siihen ollut muita reagoititapoja kuin traditioihin tai luonnontieteeseen turvautuminen. Kolmas tutkimuksellinen näkökulma olisi "politiikan" sektorin ja näkökulman profilointi. Olisi mielenkiintoista tietää, miten "politiikka" ja "moraali" eriytyivät kielellisesti ja sisällöllisesti toisistaan. Lisäksi olisi pohdittava esimerkiksi sitä, miten poliittisen taloustieteen eriytyminen taloustieteeseksi tapahtui

1800-luvulle tultaessa ja miten oikeustiede erosi politiikasta omaksi alakseen. Poliitiikkasanaston analyysiä voisi tietysti laajentaa monellakin eri tavalla. Poliitiikan horisontinvaihdosteetin suhteuttaminen Englantiin tarjoaa omat tutkimusmahdollisuutensa; kokonaisvaltaisen politiikkakäsityksen vaihtuminen poliittisen näkökulmaan ja oppialan muuttuminen toimintakäsitteeksi on yksi näkökulma politiikan ilmiön profiloimiseen.

Jatkotutkimus aihepiiristä edellyttää primäärilähteiden laajentamista, vaikka käsitehistorian metodeita voikin tutkimuksen perusteella käyttää myös yhden henkilön tuotannon tutkimukseen. Tällöin tutkimus valottaa fragmentaarisesti ja esimerkinomaisesti käsitteiden merkityksiä, varsinkin jos tutkittavaa käsitettä ei ole selkeästi problematisoitu tutkittavissa teksteissä. Käsitehistoria osoittautui kuitenkin metodiksi, jonka avulla voi lähestyä uudesta näkökulmasta paljon tutkittua aihetta.

LÄHTEET

ALKUPERÄISLÄHTEET

ESSEKOKOELMAT

HUME (1741 TAI 1742) 1974, ESSAYS MORAL, POLITICAL AND LITERARY, OXFORD 1974.

HUME, POLITICAL ESSAYS/ DAVID HUME (ED.), HAAKONSSON 1994, CAMBRIDGE 1994.

TEOKSET

HUME (1748) 1958, AN ENQUIRY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING, ILLINOIS 1958.

HUME (1751) [198?], ENQUIRY CONCERNING THE PRINCIPLES OF MORALS, (ED.) AIKEN, HUME'S POLITICAL PHILOSOPHY, NEW YORK [198?] .

HUME (1757) 1995, FOUR DISSERTATIONS, (ED.), IMMERWAHR 1995, BRISTOL 1995.

HUME (1754-1762, 1778) 1983, THE HISTORY OF ENGLAND I-VI, INDIANAPOLIS 1983.

HUME (1739-40,1988, 1978) 1981, A TREATISE OF HUMAN NATURE, OXFORD 1981.

HUME, THE LETTERS OF DAVID HUME VOL. I-II, (ED.), GREIG 1932, OXFORD 1932.

AIKALAISLÄHTEET

FERGUSON ADAM (1767) 1814 1967, AN ESSAY ON THE HISTORY OF CIVIL SOCIETY, EDINBURGH 1967.

FERGUSON ADAM (1792) 1975, PRINCIPLES OF MORAL AND POLITICAL SCIENCE, VOL I-II, NEW YORK 1975.

JOHNSON SAMUEL (1755) 1967, A DICTIONARY OF THE ENGLISH LANGUAGE, VOL II, NEW YORK, 1967.

SMITH ADAM (1763) 1978, LECTURES ON JURISPRUDENCE, OXFORD 1978.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Ihalainen Pasi 1995, Free-thinkers in Politics A Conceptual Study of Attitudes towards Popular Politization and Political Parties in Early Modern Eighteenth-Century England, Lisensiaattityö Jyväskylän yliopiston historian laitoksella, Jyväskylä 1995.

Ihalainen Pasi, Väitöskirjan käsikirjoitus Discourse on Political Pluralism In Early Eighteenth-Century England: A Conceptual Study with Special Reference to Terminology of Religious Origin

Hänninen Sakari, Valtiotaidosta, luento valtio-opin laitoksella Jyväskylän Yliopistossa kl -97.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS JA KIRJALLISUUTTA

- Arkin 1991, *The Economic Writing of David Hume - A reassessment*, tässä teoksessa Blaug (ed.) *Pioneers in Economics* 1991, Aldershot 1991.
- Basker 1992, *Scottism and the Problem of Cultural Identity in 18th-century Britain*, teoksessa Sher (ed.), *Sociability and Society in 18th-century Scotland*, Aberdeen 1992.
- Berry 1994, *The IDEA of LUXURY*, Cambridge 1994.
- Biro 1993, *Hume's New Science of Mind*, teoksessa Norton (ed.), *Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Box 1990, *The Suasive Art of David Hume*, Princeton 1990.
- Cavino 1988, *The Art of Wondering*, Portsmouth 1988.
- Christensen 1987, *Practicing Enlightenment: Hume and The Formation of a Literary Career*, Madison 1987.
- Condren 1994, *The Language of Politics in Seventeenth-Century England*, New York 1994.
- Conniff 1976, *Hume's Political Methodology: A Reconsideration of "That Politics May Be Reduced to a Science"*, *Review of Politics*, Vol. 38 1976, 88-108.
- Craigie 1986, *A Dictionary of the Older Scottish Tongue*, Aberdeen 1986.
- Danford 1982, "The Surest Foundation of Morality": The Political Teaching of Hume's Dialogues Concerning Natural Religion, *The Western Political Quarterly*, vol XXXV, No.2 , 6/ 1982.
- Danford 1990, *David Hume and the Problem of Reason*, New Haven 1990.
- Dees 1992, *Hume and the Contexts of Politics*, *Journal of the History of Philosophy* 30:2 april 1992, 219-242.
- Emerson 1990, *Science and Moral Philosophy*, teoksessa Stewart (ed.), *Studies in the Philosophy of the Scottish Enlightenment*, New York 1990.
- Emerson 1995, "The affair" at Edinburgh and the "project" at Glasgow: the politics of Hume's attempts to become a professor , teoksessa Stewart and Wright (eds.), *Hume and Hume's Connexions*, PA 1995.
- Farr 1988, *Political Science and the Enlightenment of Enthusiasm*, *American Political Science Review*, 1/1988, 53-69.
- Farr (1989) 1995, *Understanding Conceptual Change Politically*, teoksessa Ball (ed.), *Political Innovation and Conceptual Change*, Cambridge 1989, II ed. 1995.
- Flew 1986, *David Hume Philosopher of Moral Science*, Oxford 1986.
- Fogelin 1993, *Hume's Scepticism*, teoksessa Norton (ed.), *Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Forbes 1975, *Philosophical Politics of David Hume*, Cambridge 1975.
- Gaskin 1993, *Hume on Religion*, teoksessa Norton (ed.), *Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Haakonssen 1993, *The Structure of Hume's Political Theory* , teoksessa Norton (ed.), *Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Haakonssen 1994, *Political Essays/ David Hume*, Cambridge 1994.
- Haapanen 1996, *Roomalaisten korkein taito - johdanto antiikin retoriikkaan*, teoksessa Palonen Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, Tampere 1996.
- Hall 1983, *The Revolution in Science 1500-1750*, London 1983.
- Harrison 1981, *Hume's Theory of Justice*, Oxford 1981.

- Heidenheimer 1986, Politics, Policy and Policey as Concepts in English and Continental Languages: An Attempt to Explain Divergences, *Review of Politics* 1/1986, 3-30.
- Herzog 1985, *Without Foundations*, Ithaca 1985.
- Historisches Wörterbuch der Philosophie 1989, Band 7, Basel 1989.
- Jacob 1988, *Cultural Meaning of Scientific Revolution*, New York 1988.
- Koselleck 1985, *Futures Past On the Semantics of Historical Time*, transl. Keith Tribe, Cambridge 1985. Saks *Vergangene Zukunft Zur Semantik geschichtlicher Zeiten* 1979.
- Laursen 1992, *The Politics of Scepticism in the Ancients Montaigne Hume and Kant*, New York 1992.
- Livingston 1984, *Hume's Philosophy of Common Life*, 1984 Chicago.
- McRae 1991, *Hume as a Political Philosopher*, teoksessa Livingston and Martin (eds.), *Hume as Philosopher of Society, Politics and History*, New York 1991.
- Miller 1981, *Philosophy and Ideology in Humes Political Thought*, Oxford 1981.
- Miller 1994, *Defining the Common Good*, Cambridge 1994.
- Norton 1982, *David Hume*, Princeton 1982.
- Norton 1993, *An Introduction to Hume's Thought*, teoksessa Norton (ed.), *The Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Oxford English Dictionary, II ed., Oxford 1989.
- Padgen 1987, *Introduction*, Teoksessa Padgen (ed.), *The Languages of Political Theory in Early-Modern Europe*, Cambridge 1987.
- Palonen 1985, *Politik als Handlungsbegriff Horizontwandel des Politik Begriffs im Deutschland 1890-1933*, Helsinki 1989.
- Palonen 1987, *Politiikan ilmiöt vai politiikan ilmiö? Käsitehistoriallista tarkastelua*, *Politiikka* 4/1987.
- Palonen 1988a, *Sanasaivartelua*, Jyväskylä 1988.
- Palonen 1988b, *Tekstistä politiikkaan*, Jyväskylä 1988.
- Palonen 1989, *Die Thematisierung der Politik als Phänomen Eine Interpretation der Geschichte des Begriffs Politik im Frankreich des 20. Jahrhunderts*, Helsinki 1989.
- Palonen 1993, *From Policy and Polity to Politicking and Politicization*, teoksessa Palonen, Parvikko (eds.), *Reading the Political - Exploring the Marigins of Political*, Tampere 1993.
- Palonen 1994, *Politics, Rhetoric and Conceptual History*, Jyväskylä 1994.
- Palonen 1997, *Retorinen käänne poliittisen ajattelun historiaan Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria*, teoksessa Kootut retoriikat, Jyväskylä 1997.
- Passmore 1980, *Hume's Intentions*, (1952) 1968 1980, Lontoo 1980.
- Penelhum 1993, *Hume's Moral Psychology*, teoksessa Norton (ed.), *Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Phillipson 1989, *Hume*, Lontoo 1989.
- Phillipson 1993, *Propriety, Property and Prudence: David Hume and the Defence of the Revolution*, teoksessa Phillipson and Skinner (eds.), *Political Discourse in Early-Modern Britain*, Cambridge 1993.
- Pocock 1975, *The Machiavellian Moment Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*, Princeton 1975.
- Pocock (1985) 1986, 1988, *Virtue, Commerce and History*, Cambridge 1988.
- Pocock 1987, *The Concept of Language and the Métier d'historien; Some Considerations on Practice*, teoksessa Padgen (ed.), *The Languages of Political Theory in Early-Modern Europe*, Cambridge 1987.

- Richter 1985, *The History of Political and Social Concepts A Critical Introduction*, Oxford 1995.
- Rosenberg 1993, *Hume and the Philosophy of Science*, teoksessa Norton (ed.), *Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Rossini 1987, *The Criticism of Rhetorical Historiography and the Ideal of Scientific Method: history, nature and science in the political language of Thomas Hobbes*, teoksessa Padgen (ed.), *The Languages of Political theory in Early-Modern Europe*, Cambridge 1987.
- Roth 1991, *The Empiricism of Hume's Political Theory*, *International Political Quarterly*, vol. 30, 31, 403-417.
- Rubinstein 1987, *The History of Word *politicus* in Early-Modern Europe*, teoksessa Padgen (ed.), *The Languages of Political Theory in Early-Modern Europe*, Cambridge 1987,
- Russel 1985, *Hume's Treatise and Hobbes's The Elements of Law*, *Journal of the History of Ideas*, January 1985, 51-63.
- The Scottish National Dictionary*, Edinburgh 1968.
- Siebert 1990, *The Moral Animus of David Hume*, Newark 1990.
- Skinner (1989) 1995, *Language and Political Change*, teoksessa Ball (ed.), *Political Innovation and Conceptual Change*, Cambridge 1989, II ed. 1995.
- Skinner Andrew 1993, *David Hume: Principles of Political Economy*, teoksessa Norton (ed.), *Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.
- Spadafora 1990, *The Idea of Progress in Eighteenth-Century Britain*, Yale 1990.
- Tully 1988, *The Pen is A Mighty Sword*, teoksessa Tully and Skinner (eds.), *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, Cambridge 1988.
- Viroli 1987, *The Concept of *Ordre* and the Language of classical republicanism in Jean-Jaques Rousseau*, teoksessa Padgen (ed.), *The Languages of Political Theory in Early-Modern Europe*, Cambridge 1987.
- Whelan 1985, *Order and Artifice in Hume's Political Philosophy*, Princeton 1985.
- Winch 1978, *Adam Smith's Politics An essay in historiographic revision*, Cambridge 1978.
- Winch 1983, *Adam Smith Enduring Particular Result*, teoksessa Hont and Ignatief (eds.), *Wealth and Virtue*, Cambridge 1983.
- Wootton 1993, *Hume, "the Historian"*, teoksessa Norton (ed.), *The Cambridge Companion to Hume*, Cambridge 1993.